

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΒΙΟΙΑΤΡΙΚΗ

**«Ανάπτυξη και εφαρμογή ηλεκτρονικού υλικού
αυτοαξιολόγησης για το μάθημα των Θρησκευτικών της Α΄
Λυκείου»**

Δημήτριος Ε. Φύκας

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
Επιβλέπων
Αθανάσιος Χρ. Λουκόπουλος

Λαμία, 2019

UNIVERSITY OF THESSALY

SCHOOL OF SCIENCE

INFORMATICS AND COMPUTATIONAL BIOMEDICINE

**«Development and application of self assessment e class
material for the “religious education” course in A grade High
school»**

Dimitrios E. Fykas

Master thesis

Athanasios Loukopoulos

Lamia 2019

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΒΙΟΙΑΤΡΙΚΗ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Τ.Π.Ε.**

**«ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΚΑΙ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ (Τ.Π.Ε.) ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»**

**«Ανάπτυξη και εφαρμογή ηλεκτρονικού υλικού
αυτοαξιολόγησης για το μάθημα των Θρησκευτικών της Α΄
Λυκείου»**

Δημήτριος Ε. Φύκας

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Επιβλέπων
Αθανάσιος Χρ. Λουκόπουλος**

Λαμία, 2019

«Υπεύθυνη Δήλωση μη λογοκλοπής και ανάληψης προσωπικής ευθύνης»

Με πλήρη επίγνωση των συνεπειών του νόμου περί πνευματικών δικαιωμάτων, και γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα και ενυπογράφως ότι η παρούσα εργασία με τίτλο [«Ανάπτυξη και εφαρμογή ηλεκτρονικού υλικού αυτοαξιολόγησης για το μάθημα των Θρησκευτικών της Α΄ Λυκείου»] αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές από τις οποίες χρησιμοποίησα δεδομένα, ιδέες, φράσεις, προτάσεις ή λέξεις, είτε επακριβώς (όπως υπάρχουν στο πρωτότυπο ή μεταφρασμένες) είτε με παράφραση, έχουν δηλωθεί κατάλληλα και ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Αναλαμβάνω πλήρως, ατομικά και προσωπικά, όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναται να προκύψουν στην περίπτωση κατά την οποία αποδειχθεί, διαχρονικά, ότι η εργασία αυτή ή τμήμα της δεν μου ανήκει διότι είναι προϊόν λογοκλοπής.

Ο ΔΗΛΩΝ

Λαμία

Δημήτριος Ε. Φύκας

**«Ανάπτυξη και εφαρμογή ηλεκτρονικού υλικού
αυτοαξιολόγησης για το μάθημα των Θρησκευτικών της Α'
Λυκείου»**

Δημήτριος Ε. Φύκας

Τριμελής Επιτροπή:

Αθανάσιος Λουκόπουλος, (επιβλέπων)

Ιωάννης Αναγνωστόπουλος

Αθανάσιος Κακαρούντας

Επιστημονικός Σύμβουλος:

Ονοματεπώνυμο.....

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζονται συγκριτικά (με ηλεκτρονικό και γραπτό τρόπο) τα αποτελέσματα της εμπέδωσης εννοιών συγκεκριμένης ύλης του μαθήματος των Θρησκευτικών από μαθητές/τριες της Α΄ τάξης Γενικού Λυκείου, που διδάχθηκαν το συγκεκριμένο μάθημα, βασιζόμενο στο νέο πρόγραμμα σπουδών. Υπό τις οδηγίες του διδάσκοντα καθηγητή, οι μαθητές/τριες αυτοαξιολογήθηκαν μέσω ερωτηματολογίων, αρχικά ηλεκτρονικά και εν συνεχεία γραπτά. Στην έρευνα συμμετείχαν 88 μαθητές/τριες της προαναφερθείσας τάξης από ένα Λύκειο της πόλης της Λαμίας. Η αυτοαξιολόγηση πραγματοποιήθηκε σε τρεις θεματικές ενότητες, ήτοι: άνθρωπος/πρόσωπο, θρησκευτικότητα, κοινότητα, με πέντε υπο-ενότητες η κάθε μια. Η διδασκαλία της κάθε υπο-ενότητας πραγματοποιήθηκε σε ένα δίωρο μάθημα. Αρχικά, οι μαθητές/τριες απάντησαν στα ερωτηματολόγια με το λογισμικό Ανοικτού Τύπου, Hot potatoes και κατόπιν στα ίδια ερωτηματολόγια γραπτά. Η διεξαγωγή της αυτοαξιολόγησης έλαβε χώρα σε διαφορετικές ημέρες διδασκαλίας των αντίστοιχων υπο-ενοτήτων. Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψε ότι η γραπτή αυτοαξιολόγηση υπερείχε ελαφρώς της ηλεκτρονικής. Παρά ταύτα, η ηλεκτρονική μορφή των ερωτηματολογίων υπήρξε μια ενδιαφέρουσα και συναρπαστική διαδικασία για τους όλους τους/τις μαθητές/τριες. Επομένως, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί η συγκεκριμένη αυτοαξιολόγηση από εδώ και εξής, ως ένας επιπλέον τρόπος εμπέδωσης όχι μόνο του συγκεκριμένου μαθήματος των Θρησκευτικών, αλλά και οποιοδήποτε άλλου διδακτικού αντικειμένου.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Φάκελος μαθήματος Θρησκευτικών Α΄ Λυκείου, άνθρωπος/πρόσωπο, θρησκευτικότητα, κοινότητα, ανάπτυξη, εφαρμογή, Εκπαιδευτικό Λογισμικό, αυτοαξιολόγηση.

ABSTRACT

In the current master's thesis, the results of the comprehension of the concepts from the specific material of the religious education course are examined comparatively (in electronic and written way) by students in the first grade of high school who were taught this lesson based on the new curriculum. Students through teacher's guidance were self-assessed through questionnaires, firstly electronically and then in writing. The sample of the research consisted of 88 students attending the first grade of high school in the region of Lamia. The self-assessment was conducted in three thematic units, namely: person, religiousness, community, consisted of five subunits each one. Each subunit was taught for two hours. Firstly, students answered in a questionnaire through the open-source software, Hot potatoes and then in the same questionnaire through writing. The self-assessment was conducted in different teaching days of the responding subunits. Data analysis showed that written self-assessment was slightly outweighed electronics. However, electronic self-assessment has been a fascinating and interesting process for all students. Therefore, this specific type of self-assessment could be used from now on as an additional way of comprehension not only of the particular religious education course, but also of any other teaching subject.

Keywords: Religious education course's folder of A' grade, Person, Religiousness, Community, Development, Application, Teaching Software, Self-assessment.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η διπλωματική μου εργασία με τίτλο: «Ανάπτυξη και εφαρμογή ηλεκτρονικού υλικού αυτοαξιολόγησης για το μάθημα των Θρησκευτικών της Α΄ Λυκείου» πραγματοποιήθηκε στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: «Πληροφορική και Υπολογιστική Βιοϊατρική», Κατεύθυνση Τ.Π.Ε. «Πληροφορική και Τεχνολογία Πληροφοριών και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) στην Εκπαίδευση», της Σχολής Θετικών Επιστημών, του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και εντάσσεται στο ευρύ πεδίο των μελετών στο χώρο της Διδακτικής των Ανθρωπιστικών Επιστημών (ΔΑΕ), οι οποίες δίνουν έμφαση στην κατανόηση του ανθρώπου ως ολότητα ενιαία, τονίζοντας τη μοναδικότητα και την υπεροχή του προσώπου του. Διασαφηνίζουν τη διαδικασία της μάθησης και δίνουν το βάρος στις εσωτερικές διεργασίες που γίνονται μέσα στον άνθρωπο ως μοναδικό και ανεπανάληπτο πρόσωπο. (Μάνου, 1993). Ειδικότερα, η παρούσα διπλωματική εργασία μελετά τη συμβολή του λογισμικού Ανοικτού Τύπου, Hot potatoes στο μάθημα των Θρησκευτικών της Α΄ Λυκείου, σύμφωνα με το νέο πρόγραμμα σπουδών, που έχει καθιερωθεί πανελληνίως εδώ και δυο διδακτικά έτη. Οι ίδιοι οι μαθητές/τριες αυτοαξιολογούνται με το προαναφερθέν λογισμικό, καθώς και γραπτά με ερωτηματολόγια Ανοικτού Τύπου, προκειμένου να δειχθεί κατά πόσο εμπέδωσαν τις έννοιες που διδάχθηκαν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	7
Abstract.....	8
Πρόλογος.....	9
Περιεχόμενα.....	10
Συντμήσεις - Βραχυγραφίες.....	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΤΟ ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ

1. Πως προέκυψε.....	15
2. Η φιλοσοφία και βασικές αρχές του.....	17
3. Η δομή του προγράμματος.....	20
4. Το Πρόγραμμα Σπουδών της Α΄ Λυκείου. Βασικές έννοιες και υπο- έννοιες.....	21

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.1 Αρχές Σχεδιασμού και Κατηγορίες Λογισμικών.....	25
2.2 Η συμβολή των Πολυμέσων στον Εκσυγχρονισμό της Διδασκαλίας του μαθήματος των Θρησκευτικών.....	27
2.3 Παιδαγωγική αξιοποίηση εκπαιδευτικών λογισμικών.....	28
2.4 Θεωρίες Μάθησης και Εκπαιδευτικά Λογισμικά.....	29
2.5 Αξιολόγηση Εκπαιδευτικού Λογισμικού	31
2.6 Δείγμα έρευνας.....	32
2.7 Ερευνητικά ερωτήματα.....	32
2.8 Ερευνητική διαδικασία.....	32
2.9 Εργαλείο συλλογής δεδομένων.....	33
2.10 Ανάλυση δεδομένων.....	33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ - ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

3.1 Θεματική Ενότητα 1: Άνθρωπος/Πρόσωπο	
Δ. Ε. 1.1. Αναζήτηση του Θεού.....	35
Δ. Ε. 1.2. Αυτογνωσία.....	37
Δ. Ε. 1.3. Επικοινωνία.....	39
Δ. Ε. 1.4. Ήθος.....	41
Δ. Ε. 1.5. Αγιότητα.....	43
3.2 Θεματική Ενότητα 2: Θρησκευτικότητα	
Δ. Ε. 2.1. Πίστη.....	46
Δ. Ε. 2.2. Λατρεία.....	48
Δ. Ε. 2.3. Προσευχή.....	50
Δ. Ε. 2.4. Γιορτή.....	52
Δ. Ε. 2.5. Σωτηρία.....	54
3.3 Θεματική Ενότητα 3: Κοινότητα	
Δ. Ε. 3.1. Εκκλησία.....	57
Δ. Ε. 3.2. Ευχαριστία.....	59
Δ. Ε. 3.3. Ενότητα.....	61
Δ. Ε. 3.4. Ταυτότητα.....	63
Δ. Ε. 3.5. Νόμος.....	65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

4.1 Θεματική Ενότητα 1: Άνθρωπος/Πρόσωπο	
Γραφήματα.....	70
Δ. Ε. 1.1. Αναζήτηση του Θεού.....	72
Δ. Ε. 1.2. Αυτογνωσία.....	73
Δ. Ε. 1.3. Επικοινωνία.....	74
Δ. Ε. 1.4. Ήθος.....	75
Δ. Ε. 1.5. Αγιότητα.....	76
3.2 Θεματική Ενότητα 2: Θρησκευτικότητα	
Γραφήματα.....	77
Δ. Ε. 2.1. Πίστη.....	79
Δ. Ε. 2.2. Λατρεία.....	80
Δ. Ε. 2.3. Προσευχή.....	81
Δ. Ε. 2.4. Γιορτή.....	82
Δ. Ε. 2.5. Σωτηρία.....	83
3.3 Θεματική Ενότητα 3: Κοινότητα	
Γραφήματα.....	84

Δ. Ε. 3.1. Εκκλησία.....	86
Δ. Ε. 3.2. Ευχαριστία.....	87
Δ. Ε. 3.3. Ενότητα.....	88
Δ. Ε. 3.4. Ταυτότητα.....	89
Δ. Ε. 3.5. Νόμος.....	90

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συμπεράσματα-Επίλογος.....	91
----------------------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	94
---------------------------	----

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ - ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΠ	Αναλυτικό πρόγραμμα
ΑΠΣ	Αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών
ΔΕΠΠΣ	Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών
Δ.Ε.	Διδακτική Ενότητα
Θ.Ε.	Θεματική Ενότητα
ΙΕΠ	Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
ΜτΘ.	Μάθημα των Θρησκευτικών
Μ.Ο.	Μέσος όρος
Ν.	Νόμος
ΠΣ	Πρόγραμμα Σπουδών
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
SPSS	Superior Performance Software System

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΤΟ ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ

1.1 Πως Προέκυψε

Από τότε που ιδρύθηκε το Ελληνικό κράτος το πρόβλημα της συγκρότησης της εκπαίδευσης, δηλαδή ο καθορισμός των διαφόρων βαθμίδων της, καθώς και οι τύποι των σχολείων που αναλογούν σε αυτές, γνώρισε διάφορες εναλλαγές και πέρασε από πολλά επίπεδα. Οι τελευταίες τάξεις, ιδίως της μέσης βαθμίδας εκπαίδευσης, δηλαδή του Λυκείου, που ισοδυναμούν με τις πιο μεγάλες ηλικίες, αντιμετωπίστηκαν επί το πλείστον σαν μια φυσική συνέχεια του Γυμνασίου. Το μάθημα των Θρησκευτικών (ΜτΘ) από τις πρώτες γυμνασιακές τάξεις εμφανίζεται αδιαχώριστα ενωμένο στο ενιαίο πλαίσιο της μέσης βαθμίδας.

Στα μέχρι πρότινος ισχύοντα ΑΠ του μαθήματος των Θρησκευτικών στο Λύκειο, όπως αυτά τροποποιήθηκαν και έχουν δημοσιευτεί στο ΦΕΚ 406/5-5-1998, εμφανίζεται η φυσική συνέχεια του Γυμνασίου. Δηλαδή σε αυτά διατυπώνονται από το ένα μέρος οι γενικοί σκοποί του Λυκείου, από δε το άλλο οι σκοποί και το περιεχόμενο του μαθήματος. Έτσι λοιπόν: (α) Στην Α΄ Λυκείου οι μαθητές/μαθήτριες διδάσκονταν το βιβλίο «Ορθόδοξη Πίστη και Λατρεία». Η γνωριμία των μαθητών/τριών με τα πιο βασικά θέματα της ορθόδοξης πίστης εδώ πραγματοποιούνταν μέσα από τη λειτουργική παράδοση της Εκκλησίας. Παράλληλα ο μαθητής/η μαθήτρια, επιπλέον, λάμβανε και πλήρη γνώση για θέματα εξωχριστιανικών λατρειών ή παραθρησκευτικών φαινομένων καθώς και θρησκευτικών σεκτών. (β) Στη Β΄ Λυκείου διδάσκονταν στους μαθητές/στις μαθήτριες το βιβλίο «Χριστιανισμός και Θρησκευματα». Εδώ οι μαθητές/μαθήτριες καταπιάνονταν με τη χριστιανική και ιδίως την ορθόδοξη διδασκαλία, έχοντας συστηματική γνωριμία με αυτή. Επίσης είχαν και μια πρώτη γνωριμία με τα κυριότερα θρησκευματα του κόσμου, καθώς και γενικότερα με το θρησκευτικό φαινόμενο. (γ) Στην Γ΄ Λυκείου οι μαθητές/μαθήτριες διδάσκονταν το βιβλίο «Θέματα Χριστιανικής Ηθικής», σε αυτό υπήρχαν δυο θεμελιώδεις άξονες: η αγάπη και η ελευθερία. Οι μαθητές/μαθήτριες στο Λύκειο ολοκλήρωναν τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών κάνοντας συνάντηση με την ακεραιότητα και την ευθύνη του/της μαθητή/τριας σαν ανθρώπινο πρόσωπο μαζί με τα προβλήματα του ανθρώπου και της κοινωνίας γενικότερα.

Σε όλα τα χρησιμοποιούμενα εγχειρίδια του Λυκείου μέχρι το σχολικό έτος 2016 -17 οι μαθητές/μαθήτριες είχαν αναμφίβολα χαρακτηριστικές ποιότητες διαφορετικές κατά περίπτωση. Αρκετοί διδάσκοντες, κατά καιρούς επισήμαναν, ότι αυτά κυριαρχούσαν από εγκυκλοπαιδισμό και σχολαστικισμό ή πολλές φορές δεν ήταν σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών, στο επίπεδό τους γενικότερα και στις γνωστικές τους παραστάσεις. Όλα τα προαναφερθέντα εγχειρίδια, πέρα από τα πλεονεκτήματα και τις επιμέρους αδυναμίες τους, είχαν ως προς τον σχεδιασμό τους μια κοινή γενική κατεύθυνση. Περιλάμβαναν κεφάλαια περισσότερο ή λιγότερο εκλαϊκευτικού δοκιμιακού λόγου, τα οποία σποραδικά συνοδεύονταν από μια μικρή ή μεγάλη συλλογή αντιπροσωπευτικών αποσπασμάτων πηγών. Είχαν ως στόχο τους τη συσσώρευση πληροφορίας, χωρίς βέβαια να υπάρχει και αντίστοιχη έμφαση στη δημιουργική αξιοποίηση και εμβάθυνση της πληροφορίας αυτής, αυτό όμως δεν συμβαδίζει με

τα σύγχρονα πρότυπα θρησκευτικού γραμματισμού. Ακόμα και στην περίπτωση εκείνη που η ποιότητα του κειμένου ήταν αρκετά ικανοποιητική στη συγγραφή των εγχειριδίων, κατά κύριο λόγο η καταρκτητική κρίση του δοκιμιακού λόγου οδηγούσε στην επιλογή της μεθόδου της μετωπικής διδασκαλίας, δηλαδή στη λογική μετάδοση μιας γνώσης από τα πάνω προς τα κάτω. Πρόκειται για μια τυπική παράδοση, με λίγα στοιχεία διαλόγου. Σε αυτό το διδακτικό πρότυπο το βάρος έφερε ο διδάσκων/η διδάσκουσα, ο οποίος/η οποία εξέφραζε, με την κατά τρόπον τινά αυθεντία του/της, ένα κοσμοείδωλο μονολιθικό. Ο μαθητής/Η μαθήτρια περιοριζόνταν σε απορίες και μόνο και μπορούσε να κάνει κάποιον σχολιασμό. Αρκετοί διδάσκοντες χρησιμοποιούσαν με τρόπο πρωτοποριακό το διδακτικό υλικό τους και διακρίθηκαν για τις καινοτόμες μεθόδους διδασκαλίας που εφάρμοσαν, τόσο σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Η περισσότερο σε χρήση μορφή μάθησης που συνεχίστηκε χωρίς διακοπή να προτείνεται από την πλειονότητα των εκπαιδευτικών για τον μαθητή/την μαθήτρια ήταν το να μαθαίνει ο μαθητής/η μαθήτρια με επανειλημμένη ανάγνωση το κείμενο ή να αποδίδει το νόημά του. Η μαθητική εργασία που προβλέπονταν γι' αυτόν τον τύπο ήταν μια εργασία η απέχει κατά πολύ από τα σύγχρονα παιδαγωγικά πρότυπα και απέβαινε πολλές φορές επαχθής και δυσβάσταχτη στο πλαίσιο του σημερινού Λυκείου. Η αυθεντία που επιβάλλονταν δια της διδασκαλίας προκαλούσε και αντίδραση από την πλευρά των μαθητών/τριών.. Αν σήμερα τίθενται τέτοιου είδους προβληματισμοί σε όλα τα μαθήματα, οι οποίοι συνδέονται με τη φιλοσοφία και την κοσμοαντίληψη των καιρών μας, αυτό ισχύει και για το ΜτΘ πολύ περισσότερο. Αν το μάθημα των Θρησκευτικών προσεγγίζει τον πυρήνα της ανθρώπινης υπάρξεως, πώς είναι δυνατόν η μεθοδολογία του να είναι μια μεθοδολογία με κύριο χαρακτηριστικό τον ετεροπροσδιορισμό και όχι τη χαρά της ανακάλυψης, της διαδραστικότητας, της δημιουργικής μάθησης και τελικά τη βάσανο και το δώρο της διωποκειμενικότητας, η οποία προϋποθέτει εν ελευθερία συνάντηση προσώπων και συμβάλλει στον αυτοπροσδιορισμό, την ενηλικίωση του νέου ανθρώπου και την οικοδόμηση της προσωπικότητάς του;

Από όλα αυτά που αναπτύξαμε προηγουμένως δημιουργήθηκε η ανάγκη νέου σχεδιασμού του μαθήματος, με βάση τα σύγχρονα πρότυπα αλλά και τις συνθήκες της κοινωνίας του 21^{ου} αιώνα, ο οποίος να ξεπερνά τη μέχρι τώρα σύνδεση του μαθήματος στη διαίρεσή του την τυπική με βάση την ακαδημαϊκή θεολογία στους επιμέρους κλάδους της. Μετά το 1999 πραγματοποιήθηκαν αρκετά θεολογικά εκπαιδευτικά συνέδρια, τα οποία κατέγραψαν αυτή την αναγκαιότητα και προετοίμασαν το έδαφος. Αυτά τα συνέδρια δημιούργησαν μεγάλη κινητικότητα και έδωσαν πληθώρα δημιουργικών προτάσεων για την πορεία του μαθήματος και συνέβαλαν στην ωρίμανση και παραγωγή ενός νέου προβληματισμού (Καλαϊτζίδης, 2000· Βουλγαράκη-Πισίνα, 2004· Γιαγκάζογλου, 2013).

Από το 2003 και εξής πραγματοποιήθηκαν σταδιακές αλλαγές. Αρχικά, με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών και τα ΑΠ Σπουδών του 2003 για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο. Κατόπιν αυτό ακολούθησε και στα βιβλία του Δημοτικού και του Γυμνασίου (2006) και συνεχίστηκε με το νέο Πρόγραμμα Σπουδών (ΠΣ) στο μάθημα των Θρησκευτικών Δημοτικού και Γυμνασίου (2011-2014). Αυτές δε οι τελευταίες αλλαγές αποβαίνουν σημαντικές και καίριες για τη Θρησκευτική Εκπαίδευση στη χώρα μας. Ο πλουραλισμός, η ανοικτή κοινωνία, τα ανθρώπινα δικαιώματα συναντιούνται δημιουργικά μαζί και γίνονται ένα με την ορθόδοξη πίστη και την παράδοση του τόπου μας. Παράλληλα, πραγματοποιούνται σημαντικές τομές στη διδακτική μεθοδολογία και την παιδαγωγική διάσταση του μαθήματος, η οποία αποκτά βιωματικό και μαθητοκεντρικό χαρακτήρα, με το να καλλιεργεί ισόρροπα γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις και να συμβαδίζει με τις σύγχρονες παιδαγωγικές κατακτήσεις διεθνώς. Έτσι λοιπόν στο μάθημα των Θρησκευτικών τελικά αξιοποιείται η τεχνολογία, καθώς οι νέες δυνατότητες που αυτή προσφέρει. Για το λόγο αυτό, στο πλαίσιο ενός συνολικού σχεδιασμού, η διαδικασία εκπόνησης νέων ΠΣ ξεκίνησε από την κατώτατη βαθμίδα της εκπαίδευσης, δηλαδή το Δημοτικό και ολοκληρώθηκε με το Λύκειο. Το

ΜτΘ στο Λύκειο συμβάλλει στην καλλιέργεια της προσωπικής ταυτότητας του μαθητή/της μαθήτριας και στη συγκρότηση της προσωπικότητάς του/της, αφενός μεν στο πλαίσιο της συνάντησής του με τη σύγχρονη κοινωνία, που είναι σύνθετη και παγκόσμια πραγματικότητα και αφετέρου στο πλαίσιο του οικείου κοινωνικού, θρησκευτικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος, τη βαθιά κατανόηση του οποίου καλλιεργεί.

Από το σχολικό έτος 2016-17, για τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών, σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, εφαρμόζεται το νέο Πρόγραμμα Σπουδών στο μάθημα των Θρησκευτικών Δημοτικού - Γυμνασίου (Απόφαση 143575/Δ2/07-09-2016, ΦΕΚ Β' 2920/13.09.2016) και Λυκείου (Απόφαση 143579/Δ2/07-09-2016, ΦΕΚ Β' 2906/13.09.2016), σε αντικατάσταση του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών και των Αναλυτικών Προγραμμάτων της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (2003), καθώς και του Αναλυτικού Προγράμματος του Λυκείου (1998), αντίστοιχα, ως προς τα τμήματά τους εκείνα που αφορούν το μάθημα των Θρησκευτικών.

Τα νέα Προγράμματα Σπουδών στο μάθημα των Θρησκευτικών αποβλέπουν στο διδακτικό έργο του εκπαιδευτικού, στην ολόπλευρη στήριξή του, με το να του παρέχουν την επαρκή υποστήριξή του σε όλες τις φάσεις της διδακτικής διεργασίας, καθώς και όλα τα αναγκαία εφόδιά του.

1.2 Η φιλοσοφία και βασικές αρχές του

Οι βασικές αρχές της θρησκευτικής εκπαίδευσης και η φιλοσοφία του νέου ΠΣ στο μάθημα των Θρησκευτικών του Λυκείου έχουν σαν βάση τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της ηλικιακής αυτής ομάδας των μαθητών/μαθητριών, τα οποία όλο και εξελίσσονται, καθώς και τις προδιαγραφές και απαιτήσεις, παιδαγωγικές-εκπαιδευτικές της θεολογικής επιστήμης και της ελληνικής γενικότερα εκπαίδευσης. Προς αυτή την κατεύθυνση λήφθηκαν υπόψη ελληνικά δεδομένα της παιδαγωγικής της θρησκευτικής εκπαίδευσης και αγωγής, ευρωπαϊκά και διεθνή αλλά και η ιδιαίτερη φύση του γνωστικού αντικείμενου, δηλαδή η θρησκεία και ο ρόλος της στη ζωή και στον πολιτισμό του ανθρώπου.

Μία νέα παιδαγωγική πρόταση συγκροτεί το νέο ΠΣ στο μάθημα των Θρησκευτικών του Λυκείου, η οποία σχηματίζεται μέσα στην ελληνική εκπαίδευση για την ίδια την εκπαίδευση. Αυτή η πρόταση έχει βάση τεκμηριωμένη επιστημονικά, η οποία στηρίζεται σε ελληνική έρευνα και εμπειρία αλλά και σε διεθνή. Από το ένα μέρος δέχεται όλη την εμπειρία του παρελθόντος δημιουργικά και, από το άλλο, δέχεται επιρροές από τις σύγχρονες θεωρίες της αγωγής και της θρησκευτικής εκπαίδευσης για να διαμορφώσει τους σκοπούς, το περιεχόμενο της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης και τη μέθοδο, στοχεύοντας σε ένα γραμματισμό σύγχρονο και ταυτόχρονα θρησκευτικό. Το νέο ΠΣ στο μάθημα των Θρησκευτικών του Λυκείου δίνει προτεραιότητα στον κάθε μαθητή ή στην κάθε μαθήτρια, ο οποίος/ η οποία ανεξάρτητα από τη θρησκευτική του/της πεποίθηση, ώστε να μπορεί να μάθει τη θρησκευτική γραμματική και γλώσσα, η οποία θα τον/την βοηθήσει στο να επικοινωνήσει με τον Θεό, με τον εαυτό του και με τους άλλους στον τόπο τον οποίο και ζει. Έτσι λοιπόν, το περιεχόμενο του νέου ΠΣ, δίνει προτεραιότητα στην ορθόδοξη θεολογική παράδοση, χωρίς βέβαια να παραβλέπει και τις άλλες χριστιανικές παραδόσεις και θρησκευόμενα.

Με κέντρο εκκίνησης τους γενικούς σκοπούς της εκπαίδευσης στο Λύκειο, όπως αυτοί είναι διατυπωμένοι στον Ν. 1566/1985 (άρθρο 6) και τον Ν. 4186/2013 (ΦΕΚ 193/17-9-2013), το νέο ΠΣ για το ΜτΘ λαμβάνει επιπλέον υπόψη του: (α) τα όσα αναγράφονται στο Νέο Σχολείο για τον μαθητή/την μαθήτρια, (β) τον σκοπό του ΜτΘ, όπως αυτός καθορίστηκε από τα ΠΣ της υποχρεωτικής εκπαίδευσης Δημοτικού-Γυμνασίου (ΠΣ 2014, σ. 20) και (γ), τις ανάγκες του μαθητή/της μαθήτριας του Λυκείου, ο οποίοςς διερευνά και αναζητά, κατανοεί και

εκφράζει προσδοκίες και ανησυχίες σε αυτή την κρίσιμη περίοδο της ζωής του, μαθαίνει για ζητήματα εκείνα που του είναι σημαντικά για όλη του τη ζωή. Επιπλέον, το νέο ΠΣ λαμβάνει υπόψη του πώς και τι έχει διδαχθεί ο μαθητής/η μαθήτρια στο ΜτΘ στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο και γι' αυτό το λόγο προεκτείνεται ο θρησκευτικός γραμματισμός του σε μια διαπλάτυνση, ως συνέχεια της προσπάθειας για απόκτηση θρησκευτικής μάθησης, η οποία ξεκινά από το Δημοτικό και φτάνει μέχρι το Λύκειο. Πρόκειται δηλαδή, για μια σταδιακή μεταφορά από ένα θέμα στο άλλο. Όσον αφορά το Δημοτικό, εδώ πραγματοποιείται μια πρώτη ενέργεια με την οποία δοκιμάζεται η κατανόηση της θρησκείας. Όσον αφορά το Γυμνάσιο, εδώ γίνεται μια ερμηνευτική προσέγγιση της θρησκείας. Όσον αφορά το Λύκειο, εδώ πραγματοποιείται μια κριτική εξέταση με ακρίβεια και δημιουργική προσεκτική διερεύνηση των όρων του διαλόγου και της σύνθεσής του με τη σημερινή σύγχρονη εποχή, όλα αυτά έχουν πάντα επίκεντρο τους έφηβους και την προσωπική τους εμπειρία.

Με βάση τις ιδιαίτερες καταστάσεις - συνθήκες της ελληνικής ορθόδοξης πραγματικότητας, τις σύγχρονες ψυχολογικές, διδακτικές και παιδαγωγικές αρχές, το νέο ΠΣ στο μάθημα των Θρησκευτικών του Λυκείου, έχει σαν φιλοσοφία του βάση πραγματιστική δεχόμενο κάποιες επιρροές από τον υπαρξισμό, οι οποίες αφορούν, κυρίως, την έμφαση στη μάθηση, τον ρόλο του/της εκπαιδευτικού και τη φύση της γνώσης (Χατζηγεωργίου, 2012). Ως σημαντικές πηγές για τη διαμόρφωση των σκοπών του στην ελληνική εμπειρία συνεξετάζονται επίσης το περιεχόμενο της θρησκευτικής εκπαίδευσης και η μέθοδος, δηλαδή, «η θεολογία του προσώπου, της κοινωνίας και της ετερότητας» (Zizioulas, 2007), η «διαλογικότητα του εαυτού» (Bakhtin, 1981; Hermans & Hermans-Konopka, 2010), η οποία έχει ρίζες ορθόδοξες και η «γραμματική των πολιτισμών» (Geertz, 2003 [1973]). Με βάση τις προαναφερθείσες επιλογές προκύπτουν εκλεκτικά οι βασικοί σκοποί του νέου ΠΣ, η θρησκείο-παιδαγωγική θεωρία και οι βασικές παιδαγωγικές προϋποθέσεις.

Έχοντας ως αφετηρία τις αρχές του πραγματισμού, όπως ανωτέρω ειπώθηκαν, η φιλοσοφία του νέου ΠΣ στο μάθημα των Θρησκευτικών του Λυκείου, από τον υπαρξισμό λαμβάνει κάποιες επιρροές. Αυτές είναι: να αξιοποιήσει από τον εποικοδομητισμό τις σύγχρονες προσεγγίσεις του και να προωθήσει τις καθημερινές διαδικασίες βιωματικής και διερευνητικής μάθησης, οι οποίες έχουν σχέση με τις εμπειρίες των μαθητών/μαθητριών, προάγοντας τη δημιουργική και την κριτική τους σκέψη. Ο πραγματισμός πρέπει να γνωρίζουμε ότι βασίζεται στο βίωμα, δηλαδή την εμπειρία. Σύμφωνα με αυτόν, αληθινή γνώση θεωρείται μόνο εκείνη που βοηθά κάποιον/κάποια να λύνει τα ουσιαστικά του προβλήματα και όλα εκείνα που έχουν σχέση με τη ζωή του. Εδώ ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού έγκειται στο να βοηθήσει τον μαθητή/την μαθήτρια να καλλιεργήσει τη σκέψη και να αναπτυχθεί ολόπλευρα, να αποκτήσει ενσυναίσθηση, δημοκρατικότητα, αυτονομία και ηθική, ώστε να μπορέσει να ζήσει με ευτυχία και επιτυχία τη ζωή του/της (Dewey, 1958; 1938; Χατζηγεωργίου, 2012). Επιπλέον, οι αρχές του υπαρξισμού, μας τονίζουν ότι, ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να αποβλέπει στο να βοηθήσει τον μαθητή/την μαθήτρια να γίνει υπεύθυνο και αυθεντικό άτομο μέσα στην κοινωνία, να καλλιεργήσει την προσωπική του/της επιλογή και να του/της αναπτύξει την ταυτότητα (Χατζηγεωργίου, 2012).

Ως εκ τούτου το περιεχόμενο της διδασκαλίας του νέου ΠΣ και ο σχεδιασμός του, στρέφονται και προσεγγίζουν αυτές τις παιδαγωγικές βασικές αρχές, έτσι ώστε το ΜτΘ να στηρίζεται στην εμπειρία των μαθητών/μαθητριών και στο να τους/τις οδηγεί πιο κοντά στην πραγματική τους ζωή. Το νέο ΠΣ αποβλέπει με άλλα λόγια στο να κάνουν κτήμα τους οι μαθητές/μαθήτριες την ουσιαστική και βαθιά μάθηση, που να είναι αντίστοιχη με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, όπου επιτυγχάνεται η γνώση και η μεταγνώση. Το νέο ΠΣ για τον σκοπό αυτό επιδιώκει να εξασφαλίσει ότι τα μέσα μάθησης και διδασκαλίας, οι εμπειρίες και οι δραστηριότητες:

- Είναι αυθεντικά, δηλαδή είναι σχετικά με το μάθημα και έχουν αντιστοιχία με τον πραγματικό κόσμο.

- Είναι εποικοδομητικά, δηλαδή είναι αλληλένδετα και διαδοχικά.
- Απαιτούν οι μαθητές/οι μαθήτριες να συμμετάσχουν προοδευτικά σε γνωστικές διαδικασίες ανώτερης τάξης.
- Είναι ουσιαστικά, δηλαδή συνδέονται μεταξύ τους καθώς επίσης συνδέονται και με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.
- Παρέχουν κίνητρα για μάθηση και προκαλούν το ενδιαφέρον (Grimmitt, 2000; Κουκουνάρας Λιάγκης, 2013; 2015).

Το νέο ΠΣ του μαθήματος των Θρησκευτικών του Λυκείου είναι εννοιοκεντρικό. Δεν περιλαμβάνει διάφορες και πολλές θεματικές ενότητες και δεν διακρίνεται θεματικά για το στεγανό του τρόπο από τάξη σε τάξη. Αυτό ενσωματώνει «βασικές έννοιες», με ένα πολυπρισματικό τρόπο όπως θρησκεία, Θεός, ηθική, κοινωνία, πολιτισμός, διλήμματα, κ.ά. Οι μαθητές/μαθήτριες εμπνέονται να προσεγγίσουν αυτές τις έννοιες σε ένα επίπεδο διαφορετικό κάθε φορά αναπαράστασης της γνώσης και σε πιο προχωρημένο επίπεδο εμβάθυνσης και ανάλυσης, επειδή σε πολλά σημεία οι έννοιες αυτές είναι επαναλαμβανόμενες και πάντα εμπλουτίζονται με νέα στοιχεία (Erricker, 2010). Σε ένα ερευνητικό, βιωματικό και διαλογικό πλαίσιο ο μαθητής/η μαθήτρια εισέρχεται στο βάθος του εαυτού του και στον κόσμο μέσα από τη γλώσσα της θρησκείας και της πίστης, επικεντρώνεται στην υπαρξιακή νοηματοδότηση ως διαπροσωπική και προσωπική παρέμβαση του ίδιου του μαθητή/της ίδιας της μαθήτριας και στην κριτική ερμηνεία, επίσης και στην ανακαίνιση της προσωπικής και της συλλογικής ζωής του/της. Η διαθεματική προσέγγιση ως διαδικασία ανακάλυψης και αυτενέργειας, συντελεί στη διαμόρφωση του κοσμοειδώλου του/της κάθε μαθητή/μαθήτριας (Πορτελάνος, 2010).

Το νέο ΠΣ του μαθήματος των Θρησκευτικών του Λυκείου λαμβάνει υπόψη του τον βασικό γραμματισμό, δηλαδή «βασίζεται στους κανόνες της παιδαγωγικής και επιστημονικής γνώσης και στοχεύει στην κριτική ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης των μαθητών/μαθητριών με τις γνώσεις, τις αξίες και τις στάσεις ζωής που παρέχει για τις θρησκείες και από τις θρησκείες, εφαρμόζοντας μια διερευνητική, ερμηνευτική και διαλογική μαθησιακή προσέγγιση», όπως αυτός αναγράφεται στο νέο ΠΣ του Δημοτικού και Γυμνασίου. Το νέο ΠΣ του Λυκείου κάνει προέκταση του θρησκευτικού γραμματισμού της υποχρεωτικής εκπαίδευσης ανάλογα με την ηλικία και τους ακαδημαϊκούς σκοπούς του Λυκείου σε ένα πιο προσωπικό επίπεδο, δηλαδή λαμβάνει σοβαρά υπόψη του την πολιτισμική και τη θρησκευτική ταυτότητα του νέου ανθρώπου. Ο θρησκευτικός γραμματισμός στο Λύκειο επεκτείνεται πιο πέρα από τις στοχεύσεις των ΑΠ του ΔΕΠΠΣ (2003) και των νέων ΠΣ για το Δημοτικό και Γυμνάσιο (2011 αναθεωρημένη έκδοση το 2014) του μαθήματος των Θρησκευτικών. Η Θρησκευτική Εκπαίδευση στο σχολείο είναι απαραίτητη, γιατί προσφέρει τη «θρησκευτική γλώσσα» και τη «γραμματική» της που είναι πολύτιμα εφόδια για τη θεογνωσία και την αυτογνωσία, την υπέρβαση και τη βελτίωση, τον προσδιορισμό, σε σχέση πάντα με τον εαυτό του/της και τους άλλους. Επιπροσθέτως, δίδει τις δεξιότητες και τις ικανότητες γνωριμίας, αλληλοκατανόησης και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων, αλλά και ερμηνείας και ανάλυσης του πολιτισμού και της ιστορίας. Είναι μία βιωματική και επικοινωνιακή εμπειρία για μια ζωή, επειδή δεν αποτελεί απλά μία ιστορική αναφορά στην παρουσία της θρησκείας στον κόσμο και στη ζωή. Στην εκπαίδευση θα μπορούσε να πει κανείς ότι δεν λειτουργεί σαν το μάθημα της ελληνικής ιστορίας αλλά περισσότερο λειτουργεί σαν το μάθημα της ελληνικής γλώσσας. Οι κατευθύνσεις του νέου ΠΣ του μαθήματος των Θρησκευτικών του Λυκείου, πάνω σε αυτή τη βάση στηρίχθηκαν. Στόχος τους είναι η εκπαίδευση των μαθητών/μαθητριών οι οποίοι/οποίες, εκτός των άλλων, πρέπει να είναι επιδέξιοι/επιδέξιες χρήστες της γραμματικής και της ορολογίας της θρησκευτικής «γλώσσας». Με αυτόν τον τρόπο ο μαθητής/η μαθήτρια θέτει τον/την εαυτό του/της στο κέντρο του θρησκευτικού γραμματισμού.

Σήμερα, στη σύγχρονη εποχή, ο μαθητής/η μαθήτρια οφείλει να γνωρίζει το πλαίσιο πάνω στο οποίο αναπαράγονται οι έννοιες και με ποιο τρόπο αυτές διαμορφώνονται, χωρίς

βέβαια να παραβλέπει και το πολιτισμικό τους φορτίο, εκτός από τη χρήση του λεξιλογίου, των όρων και των διαφόρων συμβόλων. Καθίσταται σαφές ότι, οι έννοιες, στο πλαίσιο των αρχών του νέου ΠΣ αποτελούν την ουσία του θρησκευτικού γραμματισμού, δηλαδή της ικανότητας κατανόησης και κατασκευής νοήματος σε διαφορετικά κοινωνικά, πολιτισμικά, ή ειδικά συγκείμενα, καθώς και την ικανότητα χρήσης αναπαραστάσεων όχι μόνο αλφαβητικών αλλά και πολυτροπικών. Τα κείμενα και η γλώσσα το ένα ανήκει στο άλλο. Ο γραμματισμός αυξάνει σε έκταση σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα, γιατί υπάρχουν πολλοί τρόποι συσχέτισης των νοημάτων και παραγωγής αυτών. Με τον θρησκευτικό γραμματισμό ο μαθητής/η μαθήτρια γίνεται κάτοχος της δεξιότητας, δηλαδή της λειτουργικής χρήσης εννοιών, κρίσεων, σχημάτων, εικόνων, αναπαραστάσεων, επικοινωνιακών μέσων, γενικεύσεων, αφηγήσεων, νοημάτων, συμβόλων και σημασιών, που αφορούν την κατανόηση των πάσης φύσεως μνημείων και κειμένων, στάσεων και πεποιθήσεων, αντιλήψεων, της κριτικής ανάλυσης και τέλος του μετασχηματισμού της γνώσης, για να καθοδηγηθεί σε προσωπικές εφαρμογές και επιλογές των δεξιοτήτων και των γνώσεων.

Σύμφωνα με τα προαναφερθέντα, γίνεται σαφές πως το νέο ΠΣ του μαθήματος των Θρησκευτικών του Λυκείου οδεύει στον άξονα «ο μαθητής/η μαθήτρια στο κέντρο» και λειτουργεί ως λυδία λίθος για την περαιτέρω θρησκευτική του ανάπτυξη. Με έμφαση την οικουμενικότητα της ορθόδοξης πρότασης και την ορθόδοξη θεολογική παράδοση, γίνεται υπηρέτης ενός θρησκευτικού γραμματισμού, ο οποίος στοχεύει στην υπαρκτική νοηματοδότηση, την ανακαίνιση της προσωπικής και της συλλογικής ζωής, στην κριτική ερμηνεία, και απευθύνεται σε όλους/όλες τους/τις μαθητές/τριες, ανεξάρτητα από θρησκευτική και ομολογιακή ταυτότητα ή εθνική καταγωγή. Δεν απευθύνεται μόνο στους ορθόδοξους μαθητές/στις ορθόδοξες μαθήτριες, όπως ίσχυε τα προηγούμενα χρόνια. Κινούμενος ο/η κάθε μαθητής/ μαθήτρια σε βιωματικό και διερευνητικό περιβάλλον διαλόγου κατανοεί και γνωρίζει τον κόσμο που τον/την περιβάλλει, τον/την υποβάλλει σε αμφισβήτηση, κριτική ερμηνεία και ενίοτε διόρθωση, υπό την έννοια της προσωπικής νοηματοδότησης και παρέμβασης της θρησκευτικής ιδιοπροσωπίας του/της.

1. 3 Η δομή του προγράμματος

Το νέο ΠΣ του μαθήματος των Θρησκευτικών του Λυκείου, όπως προαναφέραμε, κάνει δεκτή την εννοιολογική μέθοδο ως προς την προσέγγιση και τη δόμηση των διδακτικών θεμάτων. Οι «βασικές έννοιες» είναι η πρώτη ύλη αυτής της μεθόδου. Οι έννοιες ή οι «μεγάλες ιδέες» είναι λέξεις της παγκόσμιας και πανανθρώπινης γλώσσας οι οποίες μας δίνουν τη δυνατότητα να ερμηνεύσουμε και να παρουσιάσουμε την ανθρώπινη εμπειρία, είναι οι ρίζες εκείνες που μας δίνουν τα εργαλεία εκείνα για να νοηματοδοτήσουμε και να κατανοήσουμε τον κόσμο. Το σημασιολογικό περιεχόμενο των εννοιών που αποδεχόμαστε καθορίζει κάθε κοσμοθεωρία ή φιλοσοφία. Οι άνθρωποι στις διάφορες θρησκευτικές παραδόσεις χρησιμοποιούν καθορισμένες έννοιες με σαφή περιεχόμενο, για να εκφράσουν τον τρόπο που κατανοούν τον Θεό και τις εμπειρίες που έχουν για τον άνθρωπο και τον κόσμο.

Σε κάθε μάθημα με βάση τις έννοιες αυτές δημιουργήθηκε ένας διδακτικός σκελετός. Οι μαθητές/μαθήτριες οφείλουν κάθε βασική έννοια να την κάνουν κτήμα τους, δηλαδή να τη γνωρίσουν σε βάθος και να την αναλύσουν, να εξετάσουν λεπτομερώς θέσεις και αντιθέσεις του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος, να φέρουν κατά μέτωπο πιθανά διλήμματα και να τα επιλύσουν, να συνδέσουν την έννοια με τη ζωή τους και να την αξιοποιήσουν δημιουργικά και έμπρακτα, ανάλογα με το περιεχόμενο και τη σημασία της.

1. Βασικές έννοιες: Οι θεμελιώδεις έννοιες στο ΠΣ του Λυκείου έχουν επιλεγεί με βάση τους γενικούς στόχους κάθε τάξης και περίξ αυτών συγκροτήθηκε και αναπτύχθηκε η μάθηση/διδασκαλία. Σε κάθε Θεματική Ενότητα (ΘΕ) κυριαρχεί μια βασική έννοια, η οποία αναπτύσσεται σε πέντε (05) διδακτικά δώρα. Έτσι λοιπόν, στην Α΄ και τη Β΄ τάξη αναλογούν πέντε (05) βασικές έννοιες με πέντε διδακτικά δώρα η καθεμία ($5 \times 5 = 25$), ενώ στη Γ΄ τάξη πραγματεύονται τρεις (03) βασικές έννοιες με τέσσερα (04) διδακτικά δώρα η καθεμία ($3 \times 4 = 12$).

2. Επιμέρους έννοιες: Με βάση τις παιδαγωγικές γνώσεις και έρευνες οι επιμέρους έννοιες παράχθηκαν απαγωγικά από τη βασική έννοια μιας ΘΕ. Αυτές έλαβαν υπόψη τους τη μέση εφηβεία, το επίπεδο του θρησκευτικού γραμματισμού και τη σχέση των νέων με τη θρησκευτική γλώσσα. Στη βασική έννοια υπάγονται όλες οι επιμέρους έννοιες, οι οποίες προσδιορίζουν το εύρος, το είδος και το ειδικό περιεχόμενο των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων και μέσω αυτών οδηγούν στην επιλογή κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού, κατάλληλων μεθόδων και τελικά στην αξιολόγηση. Σε κάθε βασική έννοια αναλογούν πέντε (05) επιμέρους έννοιες στην Α΄ και στη Β΄ τάξη και τέσσερις (04) στην Γ΄ τάξη (π.χ. η έννοια «άνθρωπος/πρόσωπο» στην Α΄ τάξη αναπτύσσεται στις επιμέρους έννοιες: αναζήτηση του Θεού, αυτογνωσία, επικοινωνία, ήθος, αγιότητα). Η ανάπτυξη καθεμιάς επιμέρους έννοιας αντιστοιχεί σε ένα (01) διδακτικό δώρα.

1.4 Το Πρόγραμμα Σπουδών της Α΄ Λυκείου. Βασικές έννοιες και υπο-έννοιες

Α΄ Τάξη
Θρησκεία & σύγχρονος άνθρωπος (50 ώρες)
ΑΝΘΡΩΠΟΣ/ΠΡΟΣΩΠΟ
Αναζήτηση του Θεού Αυτογνωσία Επικοινωνία Ήθος Αγιότητα
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ
Πίστη Λατρεία Προσευχή Γιορτή Σωτηρία
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
Εκκλησία Ευχαριστία Ενότητα Ταυτότητα Όρια/νόμος

ΑΞΙΕΣ
Ελευθερία Αγάπη Δικαιώματα Ισότητα Ευθύνη
ΚΑΚΟ
Αμαρτία Θάνατος Αδικία Φανατισμός Υποδούλωση/εξάρτηση

Αναλύοντας το νέο ΠΣ παρατηρούμε ότι σε κάθε επιμέρους έννοια εμφανίζονται τρεις βασικές στήλες. Αυτές περιλαμβάνουν 1) τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, 2) την αξιολόγησή τους και 3) τη μέθοδο σύμφωνα με την οποία θα αναπτυχθεί το κάθε μάθημα:

α) Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα: Σε αυτή τη στήλη, καθορίζεται η προσδοκώμενη μάθηση, δηλαδή τα μορφωτικά εκείνα αγαθά που πρόκειται να πετύχουν οι μαθητές/μαθήτριες, οι μαθησιακές εκείνες ενέργειες στις οποίες επιθυμούμε να κάνουν και οι τοποθετήσεις ή στάσεις που περιμένουμε να αναλύσουν στο τέλος του διδακτικού δίωρου.

Σε γενικές γραμμές, η μάθηση αυτή περιλαμβάνει:

- γνώσεις και κατανοήσεις
- στάσεις και αξίες
- ικανότητες και δεξιότητες.

β) Αξιολόγηση: Η αξιολόγηση αποτελεί τον κεντρικό άξονα της διδασκαλίας για τον έλεγχο της μάθησης που επιτεύχθηκε. Για τον λόγο αυτό η αξιολόγηση καταλαμβάνει ξεχωριστή στήλη στην ανάπτυξη των περιεχομένων, επειδή εξυπηρετεί την ανάγκη για σαφή προσδιορισμό της εξεταστέας γνώσης. Εκ των ανωτέρω, δεικνύεται ότι, ο αξιολογικός έλεγχος είναι δεσμευτικός, επειδή σε αυτόν παρατίθεται η θεμελιώδης προσδοκώμενη μάθηση της ενότητας.

γ) Μέθοδος και Δραστηριότητες: Δύο μέθοδοι διδασκαλίας στην ανάπτυξη των διδακτικών δραστηριοτήτων επιλέγονται/προτείνονται:

- Η **βιωματική μέθοδος**, με κύρια στάδια: Βιώνοντας, Νοηματοδοτώντας, Αναλύοντας, Εφαρμόζοντας.
- Η **διερευνητική μέθοδος**, με κύρια στάδια: Παρουσιάζοντας, Εφαρμόζοντας, Διερευνώντας, Αναπλαισιώνοντας και Αξιολογώντας.

Όπως προαναφέραμε το νέο ΠΣ έχει ως κέντρο του τον μαθητή/την μαθήτρια. Το ζητούμενο δεν είναι μόνο το *τι* θα μάθει ο μαθητής/η μαθήτρια αλλά το *πώς* θα το μάθει, δηλαδή το *πώς* θα μετουσιωθεί το περιεχόμενό του σε διδακτική μεθοδολογία και θα έρθει πιο κοντά στον/στην κάθε μαθητή/μαθήτρια. Η διαδικασία μάθησης ακολουθεί τις αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, επειδή απευθύνεται σε τάξεις «μικτής σύνθεσης». Περιλαμβάνει ένα πλήθος τεχνικών και δραστηριοτήτων οι οποίες ανταποκρίνονται στις ανάγκες, καθώς και στα ενδιαφέροντα των μαθητών/μαθητριών με στόχο την προσωπική

νοηματοδότηση και την κατανόηση. Οι δραστηριότητες παρουσιάζουν δημιουργικότητα, φαντασία, καλούν σε μελέτη, σε συνεργασία, σε ανακάλυψη, σε διερεύνηση, σε ανάλυση, σε διαπραγμάτευση, σε προβληματισμό. Οι μαθητές/μαθήτριες μέσα από τη συμμετοχική και την ενεργητική μάθηση προσκαλούνται να είναι σε θέση στο να μπορούν να αποκωδικοποιούν με θρησκευτική γλώσσα τη ζωή, να δρουν, να εκφράζονται και να τοποθετούνται απέναντι στην αναζήτηση του Θεού, στη θρησκεία και τα υπαρξιακά τους ερωτήματα. Δυστυχώς όμως, μέχρι σήμερα δεν έχουν εκδοθεί νέα διδακτικά βιβλία, παρά μόνο έχει εκδοθεί ένας φάκελος του μαθήματος, ο οποίος περιέχει έντυπο υλικό. Πρόκειται για διδακτικό υλικό κειμένων που είναι απαραίτητο για αυτή την εφαρμογή των νέων Προγραμμάτων Σπουδών. Το υλικό αυτό απευθύνεται αποκλειστικά και μόνο για τον/την μαθητή/τρια,.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.1 Αρχές Σχεδιασμού και Κατηγορίες Λογισμικών

Όπως ο σχεδιασμός της διδασκαλίας, έτσι και ο σχεδιασμός ενός εκπαιδευτικού λογισμικού περιλαμβάνει την προετοιμασία, την παραγωγή του μαθησιακού υλικού, τον καθορισμό των σκοπών και στόχων, των μεθόδων και εργαλείων καθώς και την ύλη που χρειάζεται για την επίτευξη των στόχων αυτών και τέλος τις δραστηριότητες των μαθητών/τριών μεταξύ τους και με το προς μάθηση υλικό. (Wilson, 1999. Μητροπούλου, 2008).

Όμως, η διαδικασία σχεδιασμού και ανάπτυξης των πολυμεσικών μαθησιακών περιβαλλόντων σε λογισμικό, είναι αρκετά πιο σύνθετη, γιατί λαμβάνει υπόψη της εκτός από τις δυνατότητες των πολυμέσων και εκείνες του ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Οι McKnight, Dillon & Richarson, υποστηρίζουν ότι κατά το σχεδιασμό ενός πολυμεσικού εκπαιδευτικού λογισμικού, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τέσσερις παράγοντες: **1)** οι χρήστες, εκπαιδευτικοί και μαθητές/τριες. Αυτό σημαίνει ότι το περιβάλλον διεπαφής του πολυμεσικού συστήματος θα πρέπει να είναι απλό στη χρήση του, χωρίς όμως να προξενεί ανία στους έμπειρους χρήστες, **2)** οι διάφοροι τύποι εργασιών που θα περιέχονται στο λογισμικό, **3)** ο χώρος στον οποίο εκτελούνται οι εργασίες ήτοι το CD-ROM ή και το διαδίκτυο, **4)** το πολυμεσικό περιβάλλον μέσα στο οποίο όλα τα παραπάνω αλληλεπιδρούν. (Μητροπούλου, 2008).

Κατά το σχεδιασμό και την ανάπτυξη ενός πολυμεσικού λογισμικού, είναι απαραίτητο: **1)** να αιτιολογηθεί η αναγκαιότητα χρησιμοποίησης του ηλεκτρονικού υπολογιστή ως εργαλείου, **2)** να καθοριστούν ο γενικός και οι επιμέρους διδακτικοί στόχοι, **3)** να γίνει η επιλογή του περιεχομένου της διδακτικής ενότητας από ειδικό, **4)** να έχουν οριστεί πριν από την τελική φάση σχεδιασμού τα διδακτικά στοιχεία, ήχος, video κ.λπ. και να έχουν καθοριστεί οι παράμετροι πλοήγησης μέσα στο περιβάλλον, με τη βοήθεια υπερμέσων, κόμβων και υπερκειμένου, **5)** να παραχθεί παράλληλα με την παρουσίαση της ύλης πλήρες τελικό πακέτο με σχετικό βοηθητικό διδακτικό υλικό και **6)** να γίνει αξιολόγηση μετά το σχεδιασμό του λογισμικού προγράμματος. (Dharmappa, Corderoy & Hagare, 2000. Μητροπούλου, 2008).

Οι Jonassen, Peck & Wilson προτείνουν για τον σχεδιασμό εκπαιδευτικών λογισμικών στρατηγικές που καθιστούν τους/τις μαθητές/τριες ικανούς/νές να: **1)** αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον του λογισμικού, **2)** διερευνούν μέσα στο περιβάλλον αυτό, **3)** προσπαθούν να κατακτήσουν τους στόχους, **4)** επικοινωνούν αλληλεπιδραστικά με τους/τις συμμαθητές/τριες και με το λογισμικό, **5)** γενικεύουν και συσχετίζουν όσα μαθαίνουν. (Μητροπούλου, 2008).

Ανάλογα με το σκοπό που έχουν θέσει οι σχεδιαστές των πολυμεσικών λογισμικών προγραμμάτων αυτά μπορούν να διακριθούν σε δυο βασικές κατηγορίες:

Η πρώτη κατηγορία είναι το Κλειστό Λογισμικό το οποίο στοχεύει να βοηθήσει τους/τις μαθητές/τριες να αποκτήσουν κάποιες συγκεκριμένες ικανότητες. Το λογισμικό αυτού του είδους παρουσιάζει το περιεχόμενο δομημένο σε μικρά τμήματα, παρέχει άμεση ανατροφοδότηση με σκοπό την θετική ή αρνητική ενίσχυση και τη δημιουργία κινήτρων μάθησης, επιτρέπει επανάληψη και πρακτική εξάσκηση, και παρακολουθεί την πρόοδο των μαθητών/τριών. Η λειτουργία των δραστηριοτήτων αυτής της κατηγορίας πολυμεσικών λογισμικών βασίζεται στο σχήμα ερέθισμα - αντίδραση - ανατροφοδότηση (της θεωρίας της συμπεριφοράς). Στον/Στην μαθητή/τρια παρέχει το ερέθισμα (πληροφορία), αυτός δίνει την απάντηση ή εκτελεί μια εργασία και ο υπολογιστής δείχνει εάν η απάντηση ήταν σωστή ή λάθος. Η εκτέλεση αυτής της διαδικασίας προϋποθέτει ότι έχει προηγηθεί προσεκτικός σχεδιασμός του λογισμικού. (Niederhauser & Stoddart, 2001. Μητροπούλου, 2008).

Η δεύτερη κατηγορία αναφέρεται στο Ανοιχτό Λογισμικό και έχει πρότυπο την θεωρία της μάθησης του εποικοδομητισμού. Το λογισμικό αυτό παρέχει ένα ευέλικτο μαθητοκεντρικό περιβάλλον και υποστηρίζει τον/την μαθητή/τρια στην ανακάλυψη και καθοδηγούμενη ανακάλυψη. Ο υπολογιστής χρησιμοποιείται κατά τη μαθησιακή διαδικασία ως εργαλείο μάθησης, με το οποίο παρουσιάζεται στους/στις μαθητές/τριες ένα πρόβλημα και τους παρέχονται πληροφορίες και εργαλεία, που θα τους βοηθήσουν να βρουν τη λύση. Δηλαδή να εντοπίσουν, να οργανώσουν και να παρουσιάσουν τις πληροφορίες. (Niederhauser & Stoddart, 2001. Μητροπούλου, 2008). Στην περίπτωση αυτή η μάθηση εστιάζεται στις δραστηριότητες της τάξης και όχι στην αλληλεπίδραση μαθητή/τριας-υπολογιστή. Εδώ ο υπολογιστής λειτουργεί στην πραγματικότητα ως οπτικοακουστικό μέσο. (Mellar & Preston, Hinostroza & Rehbein, 2000. Μητροπούλου, 2008).

Ένας άλλος τρόπος κατηγοριοποίησης του εκπαιδευτικού λογισμικού προτείνεται από τον οργανισμό Open Learning Technology Corporation. Η ταξινόμηση αυτή προκύπτει από τις διδακτικές και μαθησιακές αρχές στις οποίες στοχεύει και θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από την ομάδα σχεδιασμού του λογισμικού κατά το σχεδιασμό του. Η ταξινόμηση προτείνει την κατηγοριοποίηση των λογισμικών ως προς το γνωστικό αντικείμενο, το είδος της χρήσης τους ως διδακτικό εργαλείο ή παιχνίδι, τη μεθοδολογία, όπως μάθηση με ανακάλυψη, διάλογο, αλληλεπίδραση, τη χρήση του από τους/τις μαθητές/τριες, δηλαδή πώς να μαθαίνουν, καθώς ερευνούν το περιεχόμενο του λογισμικού και τα κίνητρα για μάθηση, τα οποία δημιουργούνται από τη διερεύνηση, την επικοινωνία κ.ά. (Mellar & Preston, Hinostroza & Rehbein, 2000. Μητροπούλου, 2008).

Το εκπαιδευτικό λογισμικό, επειδή θα χρησιμοποιηθεί στο σχολείο, θα πρέπει να σχεδιαστεί έτσι ώστε να καλύπτει τους σκοπούς και τις ανάγκες του. Επομένως, είναι απαραίτητο, πριν το σχεδιασμό ενός εκπαιδευτικού λογισμικού, να γνωρίζουμε τις ανάγκες του σχολείου και του κοινωνικού περίγυρου. Ένα εκπαιδευτικό λογισμικό δε σχεδιάζεται με στόχο να επιβάλλει στους εκπαιδευτικούς τη βελτίωση των διδακτικών δραστηριοτήτων που επιτελούν στην τάξη με τον παραδοσιακό τρόπο αλλά για να τους δώσει τη δυνατότητα να τις πραγματοποιήσουν πιο αποτελεσματικά. (Mellar & Preston, Hinostroza & Rehbein, 2000. Μητροπούλου, 2008).

Καμιά τεχνολογία δεν αποτελεί πανάκεια ούτε μπορεί να δώσει απάντηση στις διδακτικές ανάγκες του κάθε εκπαιδευτικού, καθώς κάθε τεχνολογία έχει δικά της πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα στον τρόπο που αναπαριστά την πληροφορία και υποστηρίζει την αλληλεπίδραση. (Burge, 1999. Μητροπούλου, 2008).

2.2 Η συμβολή των Πολυμέσων στον Εκσυγχρονισμό της Διδασκαλίας του μαθήματος των Θρησκευτικών

Οι εξελίξεις των τελευταίων ετών στον τομέα της τεχνολογίας, ειδικά τη δεκαετία 1980-1990, συντέλεσαν ώστε να ενταχθεί αυτή στην εκπαίδευση και να γίνεται λόγος πλέον για «εκπαιδευτική τεχνολογία». Ενώ όμως στην αρχή εντάχθηκε ως ένα ξεχωριστό γνωστικό αντικείμενο, με το μάθημα της Πληροφορικής, στη συνέχεια μέσα από διάφορα στάδια ένταξης αναδείχθηκε σε μέσο διδασκαλίας για όλα τα μαθήματα. (Κόμης, 2009).

Μέχρι πριν από δυο διδακτικά έτη το περιεχόμενο του μαθήματος των Θρησκευτικών σε πολύ μικρό βαθμό, συνδέονταν με την καθημερινή ζωή των μαθητών/τριών και την πραγματικότητα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι αυτό ήταν αποκομμένο (Μαρκαντώνης, 1983) από τα άλλα μαθήματα του σχολείου. Αρκετοί, εκπαιδευτικοί αλλά και μαθητές/τριες, έφεραν το επιχείρημα ότι αυτό δεν μπορεί να ακολουθήσει τις τεχνολογικές εξελίξεις, μα ούτε να ανταποκριθεί στις αυξανόμενες απαιτήσεις των μέσων διδασκαλίας και των σύγχρονων μεθόδων, που διαρκώς αυτές ανανεώνονται, επειδή ακολουθούν την τεχνολογική πρόοδο. Οι ραγδαίες όμως τεχνολογικές εξελίξεις καθιστούν αναγκαίο τον εκσυγχρονισμό της διδασκαλίας του ΜτΘ και απαιτούν προσαρμογή της διδακτικής του. (Μαρκαντώνης, 1988). Μια νέα διδακτική προσέγγιση του μαθήματος πιστεύουμε ότι μπορεί να συμβάλλει στην ανανέωση της διδασκαλίας. Ο εκσυγχρονισμός του πρέπει να λαμβάνει υπόψη του μια νέα διδακτική προσέγγιση, η οποία θα προωθεί την αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών/τριών και της μαθησιακής ύλης και θα προκαλεί το ενδιαφέρον τους. (Μαρκαντώνης, 1988).

Ένα από τα κυριότερα μέσα βελτίωσης και εκσυγχρονισμού της εκπαίδευσης αποτελούν τα σύγχρονα οπτικοακουστικά μέσα διδασκαλίας. Εκ μέρους του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων γίνεται προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή για τον εξοπλισμό των σχολικών μονάδων με σύγχρονο οπτικοακουστικό εξοπλισμό. Στα πλαίσια του σχολικού τεχνολογικού εξοπλισμού δημιουργήθηκαν στα Γυμνάσια και Λύκεια της χώρας εργαστήρια ηλεκτρονικών υπολογιστών και προκηρύχθηκαν προγράμματα ανάπτυξης λογισμικού. Το 1999 έγινε προκήρυξη ανάπτυξης λογισμικού στη Θρησκευτική Αγωγή, το οποίο κατά το σχολικό έτος 2003 - 2004 στάλθηκε στα Λύκεια της χώρας. Τα πολυμέσα αποτελούν τεχνολογικό επίτευγμα στο χώρο της πληροφορικής και η εφαρμογή τους καινοτομία στο χώρο της εκπαίδευσης. Τα πολυμέσα ως νεωτερισμός ελκύει τους νέους και έγιναν δεκτά με συναισθήματα θετικά έως ενθουσιασμού από τους/τις μαθητές/τριες καθώς οι ίδιοι αναζητούν την ανανέωση σε όλους τους τομείς και μάλιστα της μάθησης. Η δυναμική του μαθήματος των Θρησκευτικών μπορεί να γίνει περισσότερο εμφανής όταν χρησιμοποιούνται οι σύγχρονοι τρόποι και τα μέσα επικοινωνίας με αποτελεσματικό τρόπο. Τα πολυμέσα ως προοπτική δεν θα επιλύσουν όλα τα προβλήματα αλλά θα προωθήσουν τη μάθηση στους/στις μαθητές/τριες. Η σύγχρονη τεχνολογία των πολυμέσων αν χρησιμοποιηθεί ως χρήσιμο εργαλείο διδασκαλίας θα επιφέρει και τον εκσυγχρονισμό της διδασκαλίας του μαθήματος των Θρησκευτικών στο σύγχρονο σχολείο.

Μέσα από τα νέα Πιλοτικά Προγράμματα Σπουδών του 2011 έγινε μια τέτοια προσπάθεια αλλαγής κατεύθυνσης και φιλοσοφίας της διδασκαλίας. Το νέο πρόγραμμα σπουδών στο ΜτΘ δίνει στον εκπαιδευτικό αυτενέργεια και δυνατότητα αξιοποίησης πολλών μέσων και εργαλείων για την προαγωγή της μαθησιακής διαδικασίας.

2.3 Παιδαγωγική αξιοποίηση των εκπαιδευτικών λογισμικών

Ο καλύτερος αξιολογητής για την ποιότητα ενός λογισμικού είναι συνήθως ο ίδιος ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές/τριες. Ένα λογισμικό θα πρέπει να διακρίνεται από κάποια χαρακτηριστικά για να μην καταλήξει να είναι στεία, προγραμματισμένη γνώση, γι' αυτό το λογισμικό θα πρέπει να είναι αλληλεπιδραστικό, να παρέχει ανατροφοδότηση, να παρέχει εξατομικευμένη διδασκαλία, να διακρίνεται από την αρχή της εποπτείας και να διακρίνεται από τη δυνατότητα τροποποίησης του αρχικού υλικού είτε από τον εκπαιδευτικό είτε από τους/τις μαθητές/τριες. (Αλμπανάκη, 2013).

Ο ίδιος ο εκπαιδευτικός παρουσιάζει τις πληροφορίες και τη γνώση σε ένα πλαίσιο προκαθορισμένο, όταν πρόκειται να παρουσιάσει μια διδασκαλία που έχει χαρακτήρα άκρως παραδοσιακό, πολλές φορές με λέξεις και όρους τους οποίους οι ίδιοι οι μαθητές/τριες δεν μπορούν να καταλάβουν. Οι μαθητές/τριες καλούνται σε αυτό το πλαίσιο, βασισμένοι στη θεωρία που είχαν προηγουμένως διδαχθεί, να δημιουργήσουν και να γενικεύσουν πιθανές ενώσεις μεταξύ των αναγκαίων πράξεων για την επίλυση ενός προβλήματος και των συνθηκών του προβλήματος που τους τίθεται. Έρευνες έχουν αποδείξει ότι οι μαθητές/τριες δύσκολα μπορούν να απομνημονεύσουν μια πληροφορία, εύκολα όμως αυτή την πληροφορία μπορούν να την φέρουν στην επιφάνεια και να τη χρησιμοποιήσουν όταν αυτή είναι αναγκαία να χρησιμοποιηθεί για να επιλυθεί ένα πρόβλημα (Perelman, 1992). Οι δυσκολίες που παρουσιάζονται στην αφομοίωση και κατανόηση της επιστημονικής γνώσης για τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες καθιστούν επιβεβλημένη την αλλαγή του τρόπου διδασκαλίας από τον απλό παραδοσιακό δασκαλοκεντρικό σε άλλες μορφές οι οποίες οδηγούν τους/τις μαθητές/τριες σε διαδικασίες δημιουργικές και μαθησιακές. Σύμφωνα με την Vosniadou (1994) η εννοιολογική κατανόηση δύναται να προέλθει μέσα από διαδικασίες μαθησιακές οι οποίες προάγουν τη γνωστική σύγκρουση των μαθητών/τριών. Έτσι λοιπόν, η διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, μάλιστα δε του Λυκείου, με τη χρήση λογισμικών κατάλληλων συμβάλλει ουσιαστικά σε αυτή την εννοιολογική αλλαγή (Bybee 2000).

Ένα αρκετά χρήσιμο διδακτικό εργαλείο μπορούν να αποτελέσουν τα λογισμικά και να υποστηρίξουν τη μαθησιακή διαδικασία στη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών αποτελεσματικά. Οι μαθητές/τριες θα είναι σε θέση να εμπλακούν ενεργά σε διαδικασίες έρευνας και μελέτης, να έρθουν σε επαφή με την επιστήμη με τρόπο άμεσο και να επιτύχουν πιο ψηλά επίπεδα μάθησης όταν εμπλακούν με τέτοιου είδους δραστηριότητες (Brant, et. al., 1991).

Στη διάθεση του θεολόγου είναι διαθέσιμος ένας ικανοποιητικός αριθμός λογισμικών που μπορεί να έχει πρόσβαση σε αυτά από το διαδίκτυο μέσω του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.).

2.4 Θεωρίες Μάθησης και Εκπαιδευτικά Λογισμικά

Η εφαρμογή της νέας τεχνολογίας στο χώρο της εκπαίδευσης δημιούργησε την ανάγκη επαναδιατύπωσης των θεωριών μάθησης με τροποποιήσεις, που να αιτιολογούν τις διδακτικές πρακτικές που ακολουθούνται. Σύμφωνα με έρευνες, μια αποτελεσματική μεθοδολογία για τη διδασκαλία με υπολογιστές, κατ' αρχήν σχετίζεται με τον τρόπο που χρησιμοποιούν το λογισμικό οι εκπαιδευτικοί στην τάξη, ο οποίος αντανακλά τις προσωπικές του απόψεις για το πόσο αποτελεσματικές θεωρούν τις παιδαγωγικές θεωρίες μάθησης, που βασίζονται στους υπολογιστές. Η εγκατάσταση και η χρήση των υπολογιστών στα σχολεία, που έγινε πριν από λίγα χρόνια, δεν επέφερε ριζική αλλαγή στις διδακτικές μεθόδους και τη διδακτική προσέγγιση, αλλά ενσωματώθηκε σε διδακτικές διαδικασίες, που βασίζονται σε διάφορες παραδοσιακές διδακτικές θεωρίες. Η ανάπτυξη εκπαιδευτικού λογισμικού όμως, όπως κάθε άλλο διδακτικό υλικό, ακολουθεί μια ποικιλία θεωρητικών προσεγγίσεων που αφορούν τη μάθηση. (Niederhauser & Stoddart, 2001. Μητροπούλου, 2008).

Η διδακτική μεθοδολογία είναι το σύνολο των ενεργειών του εκπαιδευτικού και των δραστηριοτήτων του/της μαθητή/τριας δια μέσου των οποίων αυτός έρχεται σε επαφή με την προς μάθηση ύλη, με τελικό στόχο την κατάκτησή της με ενεργητικό τρόπο. (Βασιλόπουλος, 1996²).

Η χρήση των εκπαιδευτικών λογισμικών στη μαθησιακή διαδικασία και ο τρόπος που αυτά χρησιμοποιούνται εξαρτάται τόσο από τις Θεωρίες Μάθησης και τις παιδαγωγικές θεωρίες που είναι σε χρήση όσο και από τη διδακτική προσέγγιση που ακολουθούν. Σύμφωνα με τις θεωρίες μάθησης και τη διδακτική προσέγγιση είμαστε στη θέση να διακρίνουμε τρεις κατηγορίες: (ΕΤΠΕ, 2002)

1. Περιβάλλοντα Καθοδηγούμενης Διδασκαλίας, αυτά στηρίζονται κυρίως στις θεωρίες της συμπεριφοράς (drillandpractice, games, multimedia, tutorials).

2. Περιβάλλοντα Μάθησης μέσω (καθοδηγούμενης ή όχι) Ανακάλυψης και Διερεύνησης, αυτά στηρίζονται κυρίως στις θεωρίες οικοδόμησης της γνώσης και στις γνωστικές θεωρίες (discovery, exploratorylearning).

3. Περιβάλλοντα Έκφρασης, Οικοδόμησης, Επικοινωνίας και Αναζήτησης της Πληροφορίας, αυτά στηρίζονται κυρίως στις Κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες Μάθησης (portals, webgames). και στις θεωρίες οικοδόμησης της γνώσης

Για τη μάθηση οι κυριότερες σύγχρονες θεωρίες είναι: οι κοινωνικοπολιτισμικές θεωρίες μάθησης, του συμπεριφορισμού (Behaviorism), η ανακαλυπτική, της Διπλής Κωδικοποίησης, του Γνωστικού Φορτίου και ο εποικοδομητισμός (Constructivism) με τις διάφορες μορφές του.

Στις συμπεριφοριστικές θεωρίες το επίκεντρο της διδασκαλίας είναι ο ίδιος ο εκπαιδευτικός και η διδασκαλία στοχεύει στην τροποποίηση της συμπεριφοράς του/της μαθητή/τριας ως αποτέλεσμα πρόσκτησης της νέας γνώσης ενώ αγνοούνται οι προηγούμενες γνώσεις (Boyle, 1997).

Στις ανακαλυπτικές θεωρίες, σύμφωνα με τον Bruner (1961), τονίζεται ο ρόλος της αλληλεπίδρασης των μαθητών/τριών με τα υλικά για μια αποτελεσματική μάθηση. Οι μαθητές/τριες εμπλέκονται σε δραστηριότητες επίλυσης προβλημάτων με την καθοδήγηση του εκάστοτε εκπαιδευτικού χωρίς πάλι όμως να λαμβάνονται υπόψη οι αρχικές τους ιδέες. Το ανακαλυπτικό μοντέλο μάθησης αγνοεί τις εναλλακτικές ιδέες των μαθητών/τριών.

Η πρώτη θεωρητική βάση στη διδασκαλία με πολυμέσα προέρχεται από τη θεωρία Διπλής Κωδικοποίησης (Dual Coding Theory). Πρώτος ο Paviot (1960) παρατήρησε ότι κατά τη διάρκεια πειραμάτων μνήμης οι μαθητές/τριες πετύχαιναν πολύ μεγάλα ποσοστά όταν εκτίθεντο ταυτόχρονα σε λέξεις και εικόνες, παρά μόνο σε λέξεις ή σε εικόνες. Με βάση τις παρατηρήσεις αυτές ο Brown κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, όταν κατά τη διδασκαλία χρησιμοποιούνται λέξεις και εικόνες μαζί, η μάθηση ενισχύεται περισσότερο από ότι όταν χρησιμοποιείται μόνο εικόνα ή λέξη. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία στον ανθρώπινο εγκέφαλο υπάρχουν δύο τουλάχιστον γνωστικά συστήματα για την οργάνωση και μετατροπή των εισερχόμενων πληροφοριών: ένα για τις οπτικές και ένα για τις λεκτικές. Κάθε μορφή πληροφορίας αποθηκεύεται στο αντίστοιχο διαφορετικό γνωστικό σύστημα του εγκεφάλου. Έτσι όταν η ίδια πληροφορία εμφανίζεται και με τις δυο μορφές (εικόνα και λεκτική) αποθηκεύεται και στα δύο συστήματα. Όταν απαιτείται η ανάκληση της πληροφορίας στη μνήμη, τότε ενεργοποιούνται και τα δυο συστήματα του εγκεφάλου με αποτέλεσμα η επεξεργασία της να είναι επιτυχέστερη και αποτελεσματικότερη. (Clark, & Terrance, 1992. Μητροπούλου, 2008).

Η θεωρία Γνωστικού Φορτίου βασίζεται στη γνωστική θεωρία μάθησης αναφορικά με τον τρόπο επεξεργασίας των πολυμεσικών πληροφοριών από τους/τις μαθητές/τριες. Το κύριο σημείο της θεωρίας αυτής είναι ότι τα διδακτικά μηνύματα θα πρέπει να σχεδιαστούν με τέτοιο τρόπο που να μην υπερφορτώνεται το γνωστικό σύστημα του/της μαθητή/τριας. (Μητροπούλου, 2008).

Ο Εποικοδομητισμός εμφανίστηκε ως ένα διαφορετικό σύνολο θεωριών και εστιάζεται στο πεδίο διδακτικού σχεδιασμού και ανάπτυξης του εκπαιδευτικού λογισμικού. Η εποικοδομητική θεωρία μάθησης υποστηρίζει ότι η γνώση είναι μια ενεργητική διαδικασία δόμησης, η οποία δεν κατακτάται σαν αφηρημένες έννοιες αλλά δομείται στη συνάφεια του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο συναντάται. Οι άνθρωποι δομούν τη γνώση μέσω συνεργασίας και συζήτησης. Ο εποικοδομητισμός δίνει αρκετές ελευθερίες στους/στις μαθητές/τριες για να δομήσουν τις δικές τους προσωπικές θεωρίες για το περιβάλλον και τους εαυτούς τους. Η γνώση δομείται από τα άτομα μέσω των εμπειριών τους. (Μητροπούλου, 2008).

Η διερευνητική προσέγγιση αποτελεί εξέλιξη των προαναφερθέντων θεωριών και είναι μια ευρέως αποδεκτή μέθοδος διδασκαλίας, κυρίως για το μάθημα των Θρησκευτικών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης (Minner et al., 2010). Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία οι ίδιοι οι μαθητές/τριες με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού και με τρόπο ενεργητικό, ανακαλύπτουν τη νέα γνώση. Στοιχείο βασικό της διερευνητικής διδασκαλίας είναι η παροχή κινήτρων και η πρόκληση του ενδιαφέροντος των μαθητών/τριών (Jong & Van Joolingen, 1998) καθώς και η αμοιβαία επίδραση μεταξύ των μαθητών/τριών. Στη διδασκαλία ο εκπαιδευτικός έχει καθοδηγητικό ρόλο και ο/η μαθητής/τρια βρίσκεται στο επίκεντρο. Κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας στους/στις μαθητές/τριες δίνεται η δυνατότητα να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους καθώς επεξεργάζονται τα διάφορα κείμενα και η γνώση προσεγγίζεται βιωματικά.

Εκ των ανωτέρω δεικνύεται ότι η διδασκαλία, του μαθήματος των Θρησκευτικών, μπορεί να πραγματοποιηθεί με λογισμικά που βασίζονται τόσο στις αρχές του εποικοδομητισμού όσο και στη διερευνητική προσέγγιση. Οι αρχές του εποικοδομητισμού παρέχουν στους/στις μαθητές/τριες πρόσβαση σε ανοιχτές εφαρμογές οι οποίες χρησιμοποιούν για να δομήσουν πιο σύνθετες έννοιες, επίσης, τους παρέχουν βοήθεια για να χρησιμοποιούν τους υπολογιστές ως εργαλείο για να συλλέξουν και να οργανώσουν δεδομένα και κατόπιν να παρουσιάσουν ό,τι έμαθαν. Εδώ ο/η μαθητής/τρια ενεργεί ως ενεργητικός αναζητητής πληροφοριών. Επίσης, η διερευνητική προσέγγιση του μαθήματος βοηθά τους/τις μαθητές/τριες να ανακαλύψουν τη νέα γνώση με τρόπο ενεργητικό και με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού. Βέβαια σε πολλά λογισμικά δίνεται η δυνατότητα στον εκπαιδευτικό αλλά και στους/στις μαθητές/τριες να διαφοροποιήσουν τη μέθοδο διδασκαλίας. Συμπερασματικά, όποια

μέθοδος και να ακολουθηθεί, το υπολογιστικό περιβάλλον λειτουργεί συμπληρωματικά της παραδοσιακής διδασκαλίας.

2.5 Αξιολόγηση Εκπαιδευτικού Λογισμικού

Μια πολύπλοκη διαδικασία είναι η αξιολόγηση ενός Εκπαιδευτικού Λογισμικού, γιατί αυτή βασίζεται, σε ένα σύνολο προκαθορισμένων προδιαγραφών και σε αναμενόμενα αποτελέσματα, τα οποία προκύπτουν από τη χρήση του προϊόντος που αξιολογείται (Μικρόπουλος, 2000). Η Σολωμονίδου (2006) ορίζει ως μια τυπική διαδικασία την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού λογισμικού πολυμέσων η οποία άμεσα σχετίζεται με τη σχεδίασή του και δίνει τη δυνατότητα σε τρίτους να εκτιμήσουν την αποτελεσματικότητά του για τον σκοπό τον οποίο χρησιμοποιείται ή αναπτύχθηκε. Δεν υπάρχουν κοινά αποδεκτά κριτήρια αξιολόγησης για όλα τα εκπαιδευτικά λογισμικά. Η αξιολόγηση ενός εκπαιδευτικού λογισμικού γίνεται με διάφορες τεχνικές και μεθόδους, Δια της αξιολόγησης παρέχεται η δυνατότητα βελτίωσης του συγκεκριμένου λογισμικού καθώς και η πρακτική χρήση των αποτελεσμάτων του στη δημιουργία παρόμοιων λογισμικών (Παναγιωτακόπουλος, Πιερρακέας & Πιντέλας, 2003).

Η αξιολόγηση ενός Εκπαιδευτικού Λογισμικού αφορά: 1) τον/την εκπαιδευτικό που το χρησιμοποιεί ή το χρησιμοποίησε, 2) τον/την μαθητή/τρια που συμμετέχει στην εκπαιδευτική διαδικασία και 3) όλα εκείνα τα εμπλεκόμενα μέρη από την επιστημονική ομάδα τα οποία ήταν υπεύθυνα για την παραγωγή του. Αφορά, επίσης, τον φορέα χρηματοδότησης, τους ειδικούς στη διδακτική μεθοδολογία, τη διοικητική εκπαιδευτική αρχή στα όρια δικαιοδοσίας της οποίας πρόκειται να εφαρμοστεί και τελικά όλη την ερευνητική εκπαιδευτική κοινότητα (Μικρόπουλος, 2000).

Ο παιδαγωγικός και ο διδακτικός σχεδιασμός ενός Εκπαιδευτικού Λογισμικού εξετάζεται στους γενικούς στόχους της αξιολόγησης για να επισημανθούν, τόσο τα θετικά όσο και τα αρνητικά του στοιχεία (Chinién & Hlynka, 1993). Επίσης, πρέπει να αξιολογείται από άποψη τεχνολογική για επιτευχθεί ο εντοπισμός του βαθμού αποτελεσματικότητας των τεχνολογιών που χρησιμοποιήθηκαν και για να αναδειχθούν τα αδύνατα και τα ισχυρά σημεία του. Επιπλέον, πρέπει να αξιολογηθούν και τα εργαλεία εκείνα που χρησιμοποιήθηκαν για τη δημιουργία του, ώστε να αναδειχθούν τα κατάλληλα εκείνα στοιχεία τα οποία θα βελτίωναν την επεκτασιμότητά του, με σκοπό να προκύψουν πιθανές βελτιωτικές αλλαγές. Σαν εκπαιδευτικό μέσο για συγκεκριμένο εκπαιδευτικό θέμα μπορεί να λειτουργήσει το λογισμικό. Για το λόγο αυτό πρέπει να μετρηθεί και ο βαθμός καταλληλότητάς του (Μικρόπουλος, 2000). Για να είναι όμως το λογισμικό κατάλληλο για εκπαιδευτική χρήση πρέπει να πληροί κάποιες βασικές αρχές. Σύμφωνα με τους Γεωργιάδου & Οικονομίδης (2001), τέτοιοι παράγοντες είναι οι διαδικασίες υποστήριξης, η αξιολόγηση της μάθησης και η κατάλληλη παρουσίαση και οργάνωση της ύλης.

Σύμφωνα με όλα τα προαναφερθέντα η διαδικασία της αξιολόγησης ξεκινά από την παραγωγή του Εκπαιδευτικού Λογισμικού και ολοκληρώνεται μετά τη διάθεσή του σε κάθε χώρα, προκειμένου να προσαρμοστεί στα συνεχώς μεταβαλλόμενα εκπαιδευτικά δεδομένα της συγκεκριμένης χώρας (Παναγιωτακόπουλος, Πιερρακέας & Πιντέλας, 2003).

2.6 Δείγμα έρευνας

Η διδακτική έρευνα/εμπέδωση πραγματοποιήθηκε σε Γενικό Λύκειο της πόλης της Λαμίας από τα μέσα Οκτωβρίου 2018 έως τα τέλη Φεβρουαρίου 2019. Στην έρευνα συμμετείχαν 88 συνολικά μαθητές/τριες της Α΄ Λυκείου, οι οποίοι ήταν κατανεμημένοι σε τέσσερα τμήματα από 22 μαθητές/τριες ανά τμήμα.

2.7 Ερευνητικά ερωτήματα

Η δημιουργία ασκήσεων σε ηλεκτρονική μορφή είναι μια εύκολη διαδικασία και γρήγορη δραστηριότητα που μπορεί να αξιοποιηθεί μέσα σε κάθε τάξη. Στο διαδίκτυο υπάρχουν αρκετά διαθέσιμα λογισμικά δημιουργίας τέτοιων ασκήσεων. Για τις ανάγκες της έρευνάς μας κατασκευάσαμε ερωτήσεις ανοικτού τύπου, (πολλαπλών επιλογών, πολλών επιλογών και συμπλήρωσης κενού), με το λογισμικό ανοικτού τύπου, hot potatoes, το οποίο είναι εύκολο στη χρήση του. Οι ασκήσεις αυτές αποτελούν ένα σημαντικό εργαλείο στα χέρια του εκπαιδευτικού και αποκτούν προστιθέμενη αξία εφόσον μπορούν να εμπλέξουν ενεργά τους/τις μαθητές/τριες και ταυτόχρονα λειτουργήσουν σαν μέσο αξιολόγησης. Οι μαθητές/τριες αναπτύσσουν γνωστικές και κοινωνικές δεξιότητες υψηλού επιπέδου και εξοικειώνονται με πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού αξιοποιώντας λειτουργικά τα νέα μέσα ενώ η διδασκαλία γίνεται πολυτροπική και πολύχρωμη. (Αλμπανάκη, 2013).

Στην παρούσα ερευνητική εργασία διερευνάται το κατά πόσο η ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση των μαθητών/τριών υπερτερεί της γραπτής. Η εφαρμογή του γραπτού και ηλεκτρονικού υλικού αυτοαξιολόγησης, όπως προαναφέραμε, ξεκίνησε από τα μέσα Οκτωβρίου 2018 και ολοκληρώθηκε στα τέλη Φεβρουαρίου 2019.

2.8 Ερευνητική διαδικασία

Η εφαρμογή της διδακτικής παρέμβασης διήρκεσε συνολικά 30 διδακτικές ώρες, κατά τις οποίες οι μαθητές/τριες διδάχθηκαν τρεις Θεματικές Ενότητες που η κάθε μια Ενότητα περιλάμβανε πέντε διδακτικές υπο-ενότητες, σύμφωνα με το νέο πρόγραμμα σπουδών για το ΜτΘ και τις οδηγίες διδασκαλίας, για τους/τις μαθητές/τριες της Α΄ τάξης Γενικού Λυκείου.

Οι αυτοαξιολογούμενοι 88 μαθητές/τριες κατά τη διάρκεια των μαθημάτων τους, χωρισμένοι σε τέσσερα (04) τμήματα, ήτοι: A1=22, A2 =22, A3=22, A4=22, αρχικά εισήλθαν στην αίθουσα του εργαστηρίου των ηλεκτρονικών υπολογιστών του σχολείου τους κατά την ώρα διδασκαλίας του μαθήματος και απάντησαν ηλεκτρονικά στα αντίστοιχα ερωτήματα. Το πρόγραμμα (Hot potatoes) έχει τη δυνατότητα να παρέχει κατά τη διεξαγωγή των τεστ

στους/στις μαθητές/τριες βοήθεια και ανατροφοδότηση προκειμένου να επιλέξουν την σωστή απάντηση, βαθμολογεί δε στο τέλος της άσκησης την συγκεκριμένη επίδοση. Σε επόμενη ημέρα διδασκαλίας του ίδιου μαθήματος και στην αίθουσα διδασκαλίας τους απάντησαν γραπτά στα αντίστοιχα ερωτήματα.

2.9 Εργαλεία συλλογής δεδομένων

Για να πραγματοποιηθεί η αυτοαξιολόγηση της εμπέδωσης της μάθησης των μαθητών/τριών στις συγκεκριμένες θεματικές ενότητες και υπο-ενότητες έγινε σύγκριση των απαντήσεών τους τόσο στα ηλεκτρονικά όσο και στα γραπτά ερωτηματολόγιά τους. Οι ερωτήσεις ήταν ίδιες και στις δυο αυτοαξιολογήσεις, ήτοι: ερωτήσεις, πολλαπλών επιλογών, πολλών επιλογών και συμπλήρωσης κενού.

Οι απαντήσεις των μαθητών/τριών σε κάθε ερωτηματολόγιο βαθμολογήθηκαν σε δύο επίπεδα, από το ένα μέρος ηλεκτρονικά από δε το άλλο γραπτά. Κάθε απάντηση λανθασμένη βαθμολογήθηκε με το μηδέν και κάθε σωστή απάντηση με βαθμό που έχουμε προκαθορίσει, έτσι ώστε η μέγιστη βαθμολογία σε κάθε περίπτωση να είναι οι 100 βαθμοί. Η συνολική επίδοση τού/τής κάθε μαθητή/τριας προκύπτει από το άθροισμα της επίδοσής του σε όλες τις ερωτήσεις του σε κάθε περίπτωση, ενώ η επίδοση της τάξης προκύπτει από τη μέση τιμή των επιδόσεων όλων των μαθητών/τριών τού κάθε τμήματος.

Για την ύπαρξη διαφορών στις επιδόσεις των μαθητών/τριών πραγματοποιήθηκε έλεγχος ανάμεσα στα αποτελέσματα τόσο της ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης όσο και της αντίστοιχης γραπτής, με τον έλεγχο t για ζευγαρωτά δείγματα, αφού πρώτα πραγματοποιήθηκε έλεγχος αν τα δεδομένα τα δειγματικά ακολουθούν κανονική κατανομή ή όχι.

2.10 Ανάλυση δεδομένων

Οι μαθητές/τριες απάντησαν στα ίδια ερωτηματολόγια δυο φορές, μια ηλεκτρονικά και μια μετά γραπτά. Μετά τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων από τους/τις μαθητές/τριες πραγματοποιήθηκε η βαθμολόγηση αυτών στην εκατοντάβαθμη κλίμακα και οι βαθμολογίες καταχωρούταν σε λογιστικό φύλλο. Για την ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν ακολουθήθηκε η στατιστική ανάλυση των βαθμολογικών δεδομένων με το στατιστικό πακέτο IBM SPSS (Superior Performance Software System) Statistics 23.0.

Αρχικά πραγματοποιήθηκε ο έλεγχος της κανονικότητας των κατανομών για τη μελέτη της ύπαρξης διαφοροποιήσεων ανάμεσα στις απαντήσεις των μαθητών/τριών τόσο ηλεκτρονικά όσο και γραπτά. Κατόπιν, για τη μελέτη της ύπαρξης των διαφοροποιήσεων ανάμεσα στην ηλεκτρονική και γραπτή αυτοαξιολόγηση χρησιμοποιήθηκε το T-Test.

Για τη βελτίωση επίσης, πραγματοποιήθηκε ένας ακόμη έλεγχος με τον υπολογισμό κατά Hake (Hake gain).

Ως έναν τρόπο ανάλυσης της αποτελεσματικότητας μιας διδακτικής μεθόδου, ο Hake (1998) εισήγαγε έναν δείκτη g , με αυτόν τον δείκτη γίνεται η μέτρηση των διαγνωστικών τεστ κλειστού τύπου. Μία σημαντική παράμετρος μέτρησης της αποδοτικότητας της διδασκαλίας, κατά Hake, είναι η βελτίωση, γιατί δι' αυτής της μεθόδου διορθώνονται οι επιδράσεις σε αυτήν

που προέρχονται από τις διαφορετικές αρχικές γνώσεις τους και σταθμίζεται η βελτίωση των επιδόσεων των μαθητών/τριών. Στην παρούσα εργασία θα χρησιμοποιηθεί και αυτή η μέθοδος (Lenaerts etal, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ - ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΑΝΟΙΚΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Σύμφωνα με τα προαναφερθέντα δημιουργήσαμε ένα ερευνητικό εργαλείο, τα ερωτηματολόγια ανοικτού τύπου και πραγματοποιήσαμε αυτοαξιολόγηση μαθητών/τριών στις Θεματικές Ενότητες του νέου Προγράμματος Σπουδών από 1 έως και 3. Πρόκειται συνολικά για 15 δίωρα μαθήματα, γιατί σύμφωνα με τα προαναφερθέντα κάθε Θεματική Ενότητα ως βασική έννοια περιέχει πέντε υπο-έννοιες, οι οποίες σύμφωνα με το νέο Πρόγραμμα Σπουδών θα πρέπει να διδάσκεται η κάθε μια ανά ένα δίωρο διδασκαλίας, ήτοι 30 ώρες διδασκαλίας. Η αυτοαξιολόγηση, τόσο η ηλεκτρονική, με το λογισμικό Ανοικτού Τύπου, Hot potatoes, όσο και η γραπτή, ξεκίνησε από τα μέσα Οκτωβρίου 2018 και ολοκληρώθηκε στα τέλη Φεβρουαρίου 2019.

Σε σχολική μονάδα της ευρύτερης περιοχής της Λαμίας πραγματοποιήθηκε αυτοαξιολόγηση 88 μαθητών/τριών της Α΄ Λυκείου και με τις δυο προαναφερθείσες μορφές. Ανάμεσα σε αυτούς που αυτοαξιολογήθηκαν υπήρξαν και επτά (07) μαθητές/τριες με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Οι ερωτήσεις και οι απαντήσεις που σχεδιάσαμε χρησιμοποιούν αυτολεξεί τα κείμενα που αναγράφονται στο φάκελο του μαθήματος των Θρησκευτικών της Α΄ Γενικού Λυκείου με τίτλο «Θρησκεία και σύγχρονος άνθρωπος» (έντυπο υλικό στα Θρησκευτικά), έκδοση 2018. Τα ερωτηματολόγια στα οποία πραγματοποιήθηκε η αυτοαξιολόγηση κατά Θεματική Ενότητα και υπο-ενότητες έχουν ως εξής:

3.1 ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1: ΑΝΘΡΩΠΟΣ/ΠΡΟΣΩΠΟ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1.1. Αναζήτηση του Θεού

1. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η θρησκευτικότητα: μια πρώτη αξιολόγηση», η θρησκευτικότητα είναι:

1. φυσική ανάγκη του ανθρώπου,
2. ανάγκη ενστικτώδης,
3. αρρώστια,
4. οδύνη, θάνατος.

2. Άσκηση συμπλήρωσης κενών

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

ταξίδι - ψυχή μου - κάποιος - τάματα (2) - προσευχή - έρωτας - αγάπη

Τα βουνά περνάω και τις θάλασσες περνώ
κάποιον αγαπάω
Δυο ευχές κρατάω και δύο ..... κρατώ
περπατώ και πάω

Κάποιος είπε πως η ..... σ' ένα αστέρι κατοικεί
αύριο βράδυ θα 'μαι εκεί
Κάποιος είπε πως ο ..... για μια στιγμή κρατά
αύριο βράδυ θα' ναι αργά

Στα πουλιά μιλάω και στα δέντρα τραγουδώ
κάποιον αγαπάω
Κι όταν τραγουδάω προσευχές παραμιλώ
περπατώ και πάω

..... είπε πως ο δρόμος είναι η φλέβα της φωτιάς
..... πάντα να κυλάς
Κάποιος είπε πως ..... είναι μόνο η .....
καρδιά μου να είσαι ζωντανή.

3. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η καθολικότητα του φαινομένου της θρησκείας και η πραγματικότητα του θρησκευτικού βιώματος», το φαινόμενο της θρησκείας, είναι:

1. καθολικό,
2. πανανθρώπινο,
3. προαιρετικό,
4. απρόσιτο.

4. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «τα στάδια της θρησκείας και της θρησκευτικής εμπειρίας», η θρησκεία αρχίζει/εμφανίζεται:

1. με το δέος ενώπιον του Ιερού και κορυφώνεται στην προσωπική συνάντηση, στη βιωματική σχέση του ανθρώπου με το Άγιο,
2. η θρησκευτική εμπειρία εμφανίζεται ήδη σε πρωτόγονες θρησκευτικές εκφράσεις, όπως η πνευματοληψία: φθάνει σε μυστικές πνευματικές ανατάσεις, για να κορυφωθεί στην υπαρξιακή υπέρβαση, [...] την κοινωνία αγάπης με τον Θεό,
3. με το δέος ενώπιον του ανθρώπου και κορυφώνεται στην προσωπική συνάντηση, στη βιωματική σχέση του ανθρώπου με το Άγιο,
4. με το δέος ενώπιον του κόσμου και κορυφώνεται στην προσωπική συνάντηση, στη βιωματική σχέση του ανθρώπου με το Άγιο

5. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Οι αντιλήψεις για τον Θεό, σύμφωνα με το σχετικό κείμενο, έχουν ως εξής:

1. ο Θεός είναι μια ανώτερη δύναμη, το ύψιστο ον. Είναι μια απρόσωπη θεϊκή υπόσταση χωρίς καμιά σχέση με τον κόσμο και τον άνθρωπο,

2. ο δυνατός και φοβερός Θεός. Απέναντι στην παντοδύναμη εξουσία του οι άνθρωποι νιώθουν εντελώς αδύναμοι, γι' αυτό τον φοβούνται και για να τον εξευμενίσουν, τον προσκυνούν,
3. ο τιμωρός Θεός, ο οποίος απαιτεί την τήρηση του θελήματός του, διαφορετικά εκδηλώνει τη δικαιοσύνη του με κάποια σκληρότητα, η οποία φτάνει μέχρι την παραδειγματική τιμωρία των ενόχων και στην εκδίκηση για τους παραβάτες των νόμων του,
4. ο σύμμαχος και συμπαραστάτης των ανθρώπων. Τον επικαλούνται οι άνθρωποι αποκλειστικά και μόνο όταν κινδυνεύουν ή έχουν ανάγκη τη συμπαράστασή του.

6. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Θρησκεία και Εκκλησία», η Εκκλησία είναι:

1. θρησκεία,
2. η υπέρβαση του γεγονότος της θρησκείας,
3. «Εκκλησία» είναι ένα σύνολο ανθρώπων που θέλουν να συνυπάρχουν με κοινό στόχο το άθλημα να αληθεύει η ύπαρξη: να πραγματοποιούν με τη συνύπαρξή τους τον τρόπο που δεν γνωρίζει περιορισμούς φθοράς και θανάτου [...],
4. θρησκευολογικά, πάντως, δύσκολα μπορεί να εξαιρεθεί ο Χριστιανισμός από την έννοια της θρησκείας.

7. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

θρησκευτική συμπεριφορά - Σαμαρείτης - οδός – αλήθεια - Ιησούς.

Δεν έχει σημασία αν είσαι Ιουδαίος ή ..... (θα μπορούσαμε σήμερα να προσθέσουμε χριστιανός, ινδουιστής, βουδιστής ή μουσουλμάνος) εφόσον, πέρα από την ποικιλομορφία των θρησκειών, αυτό που μετράει είναι η ..... της ιδιαίτερης σχέσης με τον Θεό. Ο ..... διαλύει τη θρησκευτική αποκλειστικότητα και υπονομεύει τον νομιμοποιητικό λόγο όλων των θρησκευτικών παραδόσεων: την αξίωσή τους να είναι το κέντρο, η υποχρεωτική ..... για τη σωτηρία. Ο Ιησούς θέλει να βοηθήσει τον άνθρωπο να ξεπεράσει την εξωτερική θρησκεία....(χωρίς) να αμφισβητεί τη ....., την επικεντρώνει όμως στα ουσιώδη (σε μία λατρεία «εν Πνεύματι και αληθεία»).

8. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Εμπειρία και εμπειρίες Θεού», η βασική μαρτυρία για την ύπαρξη του Θεού είναι:

1. μια πρόσκληση για άμεση εμπειρία (αλλά όχι αναγκαστικά για εμπειρίες),
2. ενώ δεν μπορούν να υπάρξουν λογικές αποδείξεις για τη Θεία πραγματικότητα, υπάρχουν ορισμένοι «δείχτες»,
3. μέσα μας, υπάρχουν γεγονότα που ζητούν μια ερμηνεία, αλλά που μένουν ανερμήνευτα, αν δεν αφεθούμε στην πίστη στον Προσωπικό.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1.2. Αυτογνωσία

1. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «ο φωτισμός της ψυχής», αυτός που αξιώνεται να λάβει το Άγιο Πνεύμα:

1. φωτίζεται στη ψυχή και βλέπει πράγματα που ξεπερνούν τα ανθρώπινα μέτρα.
2. παραμορφώνεται.
3. γίνεται υπερόπτης,
4. βρίσκεται μέσα στο σκοτάδι.

2. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Γνώθι σαυτόν», αυτός που φοβάται να γνωρίσει τον εαυτό του:

1. βρίσκεται μακριά από την γνώση,
2. κατέχει τη γνώση,
3. άλλο τίποτε δεν αγαπά, παρά να βλέπει μόνο λάθη στους άλλους και να τους κρίνει,
4. βλέπει στον εαυτό του ελαττώματα.

3. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «ο φόβος του Άλλου», η ουσία της αμαρτίας είναι ο φόβος του Άλλου:

1. πράγμα που αποτελεί μέρος της απόρριψης του Θεού.
2. πράγμα που αποτελεί μέρος της συμφιλίωσης με τον Θεό.
3. πράγμα που αποτελεί μέρος της αποδοχής του Άλλου.
4. πράγμα που αποτελεί μέρος ο άλλος να γίνει εχθρός και απειλή.

4. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

ήλιος - εμπαιθείς έννοιες - Χριστού - Θεό - πάθη - γνώση - καθαρό νου

«Με την εφαρμογή των εντολών του ..... ο νους αποβάλλει τα ....., ενώ με την πνευματική θεωρία των ορατών πραγμάτων αποβάλλει τις ..... των πραγμάτων· με τη γνώση των ορατών πραγμάτων αποβάλλει τη θεωρία των ορατών, και τέλος τη ..... αυτή των αοράτων την αποβάλλει με την γνώση της αγίας Τριάδος. Όπως ακριβώς ο ..... ανατέλλοντας και φωτίζοντας τον κόσμο, και τον εαυτό του δείχνει και τα πράγματα που φωτίζονται απ' αυτόν, έτσι και ο Ήλιος της δικαιοσύνης, ανατέλλοντας μέσα στον ....., και τον εαυτό του δείχνει, και τις αιτίες όλων εκείνων που έχουν γίνει απ' αυτόν και πρόκειται να γίνουν. Δεν γνωρίζουμε τον ..... από την ουσία του, αλλά από τα μεγαλοπρεπή έργα του και την πρόνοιά του για τα όντα». Άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής.

5. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Γνώθι σαυτόν», το «γνώθι σαυτόν» σημαίνει:

1. να γνωρίσεις τον εαυτό σου, ποιος είσαι.
2. να γνωρίσεις τον άλλον, ποιος είναι.
3. ποιος νομίζεις εσύ ότι είσαι.
4. βλέπω στους άλλους χαρίσματα και όχι ελαττώματα.

6. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «υπάρχω σημαίνει υπάρχω για έναν άλλο», το «υπάρχω», σημαίνει:

1. υπάρχω για έναν άλλο.
2. μπορώ να γίνω ο εαυτός μου χωρίς τον άλλο.
3. Πρέπει να βρω τον εαυτό μου σε έναν άλλο.
4. ανακαλύπτοντας τον άλλο στον εαυτό μου.

7. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Γνώση αποχτούμε, όταν μας αγαπούν και αγαπάμε», ο μόνος τρόπος να γνωρίσουμε τον Θεό:

1. είναι να ενσωματωθούμε στο πρόσωπο του Χριστού,
2. είναι να ενσωματωθούμε σε κάποια κοινωνική οργάνωση,
3. είναι να ενσωματωθούμε σε κάποια θρησκευτική οργάνωση,
4. είναι να ενσωματωθούμε στην Εκκλησία.

8. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Αυτογνωσία, συγχώρεση και μετάνοια», η Εξομολόγηση:

1. δεν είναι δίκη, γι' αυτό και η συγχώρηση δεν είναι δικαστική απόφαση (έστω και αθωωτική).
2. *συν-χωρούμαι* σημαίνει ότι κατορθώνω να παλέψω τον εγωισμό μου και να βρεθώ πάλι παρέα με όλους τους αδελφούς μου στον ίδιο χώρο, στην Εκκλησία, όπως τα μέλη βρίσκονται όλα στο σώμα,
3. στην Εξομολόγηση ο ίδιος ο άνθρωπος "ψάχνεται" και "ανοίγεται" - δεν "ανακρίνεται".

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1.3. Επικοινωνία

1. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «ο θεϊός έρωτας», ο θεϊός έρωτας είναι:

1. η αγάπη για τον Θεό,
2. κάτι ανώτερο από την αγάπη για τον Θεό,
3. η ακριβή αγάπη προς τον Θεό, με τις θυσίες της,
4. είναι η ένωση με τον Θεό.

2. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης, Λόγος για την προσευχή», η χάρη του Αγίου Πνεύματος έρχεται με την:

1. προσευχή,
2. αγάπη προς τον Κύριο,
3. επιστήμη,
4. κοσμική τέχνη.

3. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

έμπρακτη - αγαπητική - επικοινωνία - αγάπη - αυθεντική - συνάνθρωπο - εσχατολογική προοπτική

Η ....., λοιπόν, δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά ουσιαστική συνάντηση δύο προσώπων που το ένα ενδιαφέρεται ενεργά για το άλλο. Αυτό το ενδιαφέρον μετουσιώνεται σε ..... για τον άλλον, η οποία εμπνέεται από την αγάπη για το Θεό, και συνιστά την **τέταρτη** αρχή. Η κίνηση προς τον άλλον, που εκφράζεται με την επικοινωνία, οφείλει να είναι ..... Η αγάπη προς το Θεό και το ..... είναι κάτι που επαναλαμβάνεται συχνά στις Διδαχές και έχει πάντα ..... Όλα εμπνέονται από το Θεό και οδηγούν πάλι σ'

Αυτόν. Η αγάπη όμως αυτή δε νοείται χωρίς την ..... απόδειξή της, όπως ακριβώς συμβαίνει λ.χ. με την αγάπη της μητέρας προς το παιδί της. Στο σημείο αυτό παρατηρούμε τη σύζευξη της λεκτικής με τη μη λεκτική επικοινωνία, ώστε να φαίνεται και να υπάρχει συνέπεια λόγων και έργων, που καθιστούν την επικοινωνία γνήσια, ... και αξιόπιστη.

4. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «σχέση με το πρόσωπο του Θεού», διαφορές διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ Θεού και ανθρώπων είναι:

1. ότι το Πρόσωπο του Θεού είναι αόρατο, αισθητά δεν το συναντάμε με τα μάτια του σώματος.
2. ότι είναι ένα Πρόσωπο το οποίο δεν σφάλει και δεν αμαρτάνει, όπως οι άλλοι άνθρωποι σφάλουν και αμαρτάνουν απέναντί μας.
3. καλούμαστε να μπούμε σε μια διαπροσωπική σχέση με ένα Πρόσωπο που έχει κάποιες ιδιαιτερότητες, αλλά δεν παύει να είναι πρόσωπο όμως.

5. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

θυσιαστήριο - αντίδικος - δεσμοφύλακα - οργίζεται - δικαστήριο - ανόητο - συνέδριο - κόλασης - ναό

Μτ- 5, 22-25: «22Εγώ όμως σας λέω πως ακόμα κι όποιος ..... εναντίον του αδερφού του χωρίς λόγο, πρέπει να καταδικαστεί από το τοπικό ..... Κι όποιος πει τον αδερφό του “ρακά”, δηλαδή “.....”, πρέπει να καταδικαστεί από το μεγάλο ..... Κι όποιος τον πει “μωρέ”, δηλαδή “ηλίθιο”, πρέπει να καταδικαστεί στη φωτιά της ..... 23Γι’ αυτό, όταν προσφέρεις το δώρο σου στο ..... κι εκεί θυμηθείς πως ο αδερφός σου έχει κάτι εναντίον σου, 24άφησε εκεί, μπροστά στο ..... του ναού, το δώρο σου και πήγαινε να συμφιλιωθείς πρώτα με τον αδερφό σου, και ύστερα έλα να προσφέρεις το δώρο σου. 25Κοίταξε να συμβιβαστείς γρήγορα με τον αντίδικό σου, όσο ακόμα βρίσκεστε στο δρόμο προς το δικαστήριο· γιατί ύστερα ο ..... θα σε παραδώσει στο δικαστή, κι ο δικαστής θα σε παραδώσει στο ....., κι αυτός θα σε κλείσει στη φυλακή.».

6. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «συνολική θεώρηση της διδασκαλίας του Αγίου Κοσμά για την επικοινωνία», βασικές αρχές της επικοινωνίας είναι:

1. ο σεβασμός του άλλου ως προσώπου,
2. η ταπεινοφροσύνη,
3. η προσευχή,
4. η αγάπη προς τον άλλο.

7. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «συνολική θεώρηση της διδασκαλίας του Αγίου Κοσμά για την επικοινωνία», η διαπροσωπική επικοινωνία οφείλει να κινείται:

1. στην ταπεινοφροσύνη,
2. στην ιδιοτέλεια,
3. στην συγχώρεση,
4. στην υπερηφάνεια.

8. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «συνολική θεώρηση της διδασκαλίας του Αγίου Κοσμά για την επικοινωνία», επικοινωνία είναι:

1. η μη κίνηση προς τον άλλο,
2. η ουσιαστική συνάντηση δυο προσώπων,
3. η υπόμνηση της αξίας του άλλου,
4. ο άνθρωπος να βγαίνει από την αδιαφορία του για τον Άλλο και να έρχεται να τον συναντήσει, για να τον σώσει και να σωθεί.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1.4. Ήθος

1. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «ήθος, ηθικισμός, ηθικολογία, ηθική, υποκρισία», «Ηθική» είναι:

1. το σύνολο των θεσμοθετημένων κανόνων μιας κοινωνίας που καθορίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων με βάση το κοινωνικά αποδεκτό, το καλό και το κακό,
2. η υποκειμενική αντίληψη και ατομική στάση απέναντι στη συγκεκριμένη κοινωνική ηθική,
3. κλάδος της φιλοσοφίας που εξετάζει και μελετά τις πράξεις των ανθρώπων ως προς τη θετική ή αρνητική τους αξία, που έχει δηλαδή για αντικείμενο την εκτιμητική κρίση, αφού αναφέρεται στη διάκριση του καλού και του κακού,
4. η διδασκαλία περί ηθικής.

2. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «ήθος, ηθικισμός, ηθικολογία, ηθική, υποκρισία», «Ηθικολογία» είναι:

1. άποψη διακηρυγμένη συνήθεια με ζήλο, πάθος και στενό πνεύμα, για το τι είναι καλό ή κακό σύμφωνα με την τρέχουσα ηθική,
2. η υποκρισία,
3. η φλυαρία,
4. η διδασκαλία περί ηθικής.

3. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «ήθος, ηθικισμός, ηθικολογία, ηθική, υποκρισία», «Ηθικιστής, ηθικίστρια» είναι:

1. το πρόσωπο που ελέγχει τα ήθη των άλλων, που επιδιώκει ή πρεσβεύει την αυστηρή τήρηση ηθικών κανόνων,
2. ο φλύαρος,
3. ο καλός άνθρωπος,
4. το πρόσωπο που δεν ελέγχει τα ήθη των άλλων.

4. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η χριστιανική θεώρηση της Ηθικής», ήθος κατά τη χριστιανική θεώρηση της ηθικής είναι:

1. ο τρόπος που ζούμε τη ζωή μας,
2. το καρκίνωμα της ηθικής,
3. το γράμμα της ηθικολογίας,
4. η υπερβολή της ηθικής.

5. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η χριστιανική θεώρηση της Ηθικής», ο δεκάλογος του Μωυσή είναι:

1. ηθική,
2. ηθικισμός,
3. ανηθικότητα,
4. ευσεβισμός.

6. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η χριστιανική θεώρηση της Ηθικής», ο φαρισαϊσμός είναι:

1. ηθικισμός,
2. ηθική,
3. ήθος,
4. ευσεβισμός.

7. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

ηθικισμού - φαρισαίοι - ευσεβισμός - πόρνες - ιησουιτισμός - ηθικολογία - τελώνες

Οι ..... ηθικολόγοι μέμφονταν τον Ιησού για τις συναναστροφές Του με ..... και ..... Όλο το Ευαγγέλιο μπορεί να αναγνωσθεί ως μία διαρκής διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην ηθική και στην .....

Ο ..... του ρωμαιοκαθολικισμού με το δόγμα «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα» και την ιεροεξεταστική πρακτική του είναι κλασικό κρούσμα ..... στο Χριστιανισμό. Τέλος, ο ..... του προτεσταντισμού με τον πουριτανισμό, τον πειτισμό και τη βικτωριανή σεμνοτυφία συνιστά το ανώτατο στάδιο του ηθικισμού, το τελευταίο σκαλοπάτι της ηθικολογίας και το έσχατο κατάλοιπο της ηθικοκρατίας σήμερα.

8. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

χριστιανός - ανθρώπινη μορφή - μίμηση - αρετές - εντόπωση - δικαιοσύνη - ζωή - παράδειγμα

Γρηγορίου Νύσσης, *Μίμηση της θείας φύσεως*

«Αν λοιπόν κανείς παρουσιάζεται να φορεί σαν προσωπίο το όνομα του Χριστού, άλλα δε δείχνει στη ..... του όσα έχουν σχέση με το όνομα τούτο, δημιουργεί ψεύτικη ..... για το όνομα του Χριστού, γιατί, σύμφωνα με το ....., φόρεσε κατά κάποιο τρόπο στον πίθηκο του μια μάσκα, πού παριστάνει ..... Και αυτό συμβαίνει, επειδή ο Χριστός δεν υπάρχει περίπτωση να μην ενσαρκώνει τη ....., την ηθική καθαρότητα, την αλήθεια και την αποξένωση από κάθε κακία ούτε είναι δυνατό ο ..... (ο αληθινός βέβαια χριστιανός) να μην παρουσιάζει τον εαυτό του να συμμετέχει έμπρακτα στις ..... αυτές. Λοιπόν, αν θα μπορούσε κάποιος να παρουσιάσει με ορισμό το νόημα τού Χριστιανισμού, θα πούμε ότι Χριστιανισμός είναι η μίμηση της θείας φύσεως».

9. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «ο Θεός αγάπη εστί», αγάπη σημαίνει:

1. η ζωή του ενός γίνεται ζωή του άλλου,
2. η Ύπαρξή τους αντλείται από την πραγματοποίηση της ζωής ως κοινωνίας, από τη ζωή που ταυτίζεται με την αυτοπροσφορά, την αγάπη,
3. ότι ο τρόπος με τον οποίο είναι ο Θεός είναι η αγάπη.

10. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

φτωχούς - αγάπη - υπομένει - κακό - υπάρχει - ωφελεί - γνώση - αγαπάει - σωστό - πίστη - τίποτα - ανέχεται

Απόσπασμα από τον Ύμνο της Αγάπης, Α΄ Κορ 13, 1-8:

Αν μπορώ να λαλώ όλες τις γλώσσες των ανθρώπων, ακόμα και των αγγέλων, αλλά δεν έχω ..... για τους άλλους, οι λόγοι μου ακούγονται σαν ήχος χάλκινης καμπάνας ή σαν κυμβάλου αλαλαγμός. Κι αν έχω της προφητείας το χάρισμα κι όλα κατέχω τα μυστήρια κι όλη τη ....., κι αν έχω ακόμα όλη την ....., έτσι που να μετακινώ βουνά, αλλά δεν έχω αγάπη, είμαι ένα ..... Κι αν ακόμα μοιράσω στους ..... όλα μου τα υπάρχοντα, κι αν παραδώσω στη φωτιά το σώμα μου για να καεί, αλλά δεν έχω αγάπη, σε τίποτα δε μ' .....

Εκείνος που ..... έχει μακροθυμία, έχει και καλοσύνη· εκείνος που αγαπάει δε ζηλοφθονεί· εκείνος που αγαπάει δεν κομπάζει ούτε περηφανεύεται· είναι ευπρεπής, δεν είναι εγωιστής ούτε ευερέθιστος· ξεχνάει το ..... που του έχουν κάνει. Δε χαίρεται για το στραβό που γίνεται, αλλά μετέχει στη χαρά για το ..... Εκείνος που αγαπάει, όλα τα .....· σε όλα εμπιστεύεται, για όλα ελπίζει, όλα τα υπομένει. Ποτέ η αγάπη δε θα πάψει να .....»

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1.5. Αγιότητα

1. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

Λειτουργίας - εκκλησία - παιδιά - Κυριακή - άμβωνα - πόλη

Επεισόδιο από τον βίο του αγίου Συμεών του διά Χριστόν σαλού

Βρήκε ένα ψόφιο σκυλί σ' ένα σωρό σκουπίδια έξω από την ....., έλυσε τη σχοινένια ζώνη του, έδεσε με τη μια της άκρη το ένα πόδι του σκυλιού, και το έσερνε πίσω του καθώς έτρεχε. Έτσι πέρασε την πύλη της πόλης. Υπήρχε ένα σχολείο εκεί κοντά, κι όταν τα ..... τον είδαν, άρχισαν να φωνάζουν, 'Δείτε, ένας τρελοκαλόγερος!', και να τρέχουν πίσω του και να τον χτυπούν. Την άλλη μέρα που ήταν ....., πήρε λίγα καρύδια, πήγε στην ..... στην αρχή της ....., και εκεί έσπαζε τα καρύδια και έσβηγε τα καντήλια. Όταν προσπάθησαν να τον βγάλουν έξω, σκαρφάλωσε στον ..... και από κει σημάδευε τις γυναίκες με τα καρύδια. Με πολλή

δυσκολία τον έβγαλαν έξω, αλλά μόλις βγήκε αναποδογύρισε τους πάγκους των ζαχαροπωλών, οι οποίοι όμως τον κτύπησαν τόσο άσχημα που παραλίγο να πεθάνει.

2. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η αγιότητα», άγιος είναι:

1. αυτός που αγαπά πολύ τον Θεό και τα πλάσματά του, που ενώνεται μαζί του, θεώνεται,
2. ο κοινωνικός άνθρωπος,
3. ο αξιοπρεπής άνθρωπος,
4. ο φλύαρος.

3. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η αγιότητα», η αγιότητα ταυτίζεται:

1. με το Θεό,
2. με τον άνθρωπο,
3. με την επιστήμη,
4. με την τεχνολογία.

4. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

Χριστός - Θ. Κοινωνία - αμαρτωλοί - ευχαριστιακής κοινωνίας - ομολογία - άγιος - αγιότητα

Ίσως δεν υπάρχει πιο αποκαλυπτικό σημείο της ζωής του χριστιανού του τι είναι ..... , από την εκφώνηση του ιερέως, όταν υψώνει το Τίμιο Σώμα λίγο πριν από τη Θ. Κοινωνία: «τα άγια τοις αγίοις», δηλαδή το Σώμα του Χριστού και το Αίμα Του είναι άγια και προσφέρονται στους «άγιους», τα μέλη της Εκκλησίας προς κοινωνίαν. Η απάντηση του λαού στην εκφώνηση αυτή είναι συγκλονιστική, και συνοψίζει όσα είπαμε πιο πάνω: «εις άγιος, εις Κύριος, Ιησούς Χριστός, εις δόξαν Θεού Πατρός». Ένας είναι μόνον ..... , ο ..... - εμείς είμαστε αμαρτωλοί - και η αγιότητά Του, στην οποία καλούμεθα να συμμετάσχουμε και εμείς οι ..... , δεν αποβλέπει σε τίποτε άλλο από τη δόξα τού Θεού (εις δόξαν Θεού Πατρός). Την ώρα εκείνη η Εκκλησία βιώνει την αγιότητα στο αποκορύφωμά της. Με την ..... «εις άγιος», κάθε αρετή μας και κάθε αξία μας εκμηδενίζονται μπροστά στην αγιότητα του μόνου άγιου. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να προσερχώμεθα στη ..... χωρίς προπαρασκευή και αγώνα για την αξία προσέλευσής μας. Σημαίνει όμως ότι όσο και αν προετοιμαστούμε, δεν γινόμαστε άγιοι προτού κοινωνήσουμε. Η αγιότητα δεν προηγείται της ..... , αλλ' έπεται. Αν είμαστε άγιοι πριν κοινωνήσουμε, τότε προς τι η Θ. Κοινωνία; Μόνον η μετοχή στην αγιότητα του Θεού μας αγιάζει, και αυτό είναι που μας προσφέρει η Θ. Κοινωνία. Από την παρατήρηση αυτή πηγάζει μια σειρά από αλήθειες που έχουν σχέση με το θέμα μας.

5. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η αγιότητα», αγιότητα σημαίνει:

1. κοινωνία στη μοναδική αγιότητα του Θεού,
2. μετοχή σε κάποιο κοσμικό γεγονός,
3. μετοχή σε έναν ποδοσφαιρικό αγώνα,
4. μετοχή σε ένα θέαμα.

6. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η παρεξηγημένη αγιότητα», ο επίσκοπος καλείται άγιος:

1. για τις αρετές του,
2. γιατί εικονίζει στη Θ. Ευχαριστία τον μόνον άγιο, ως εικόν του Χριστού και ως καθήμενος εις τόπον και τύπον Θεού.
3. γιατί είναι επικεφαλής όλων μας,
4. γιατί είναι κοσμικός άρχοντας.

7. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

αγιότητα - οσίων - θεολόγους - κοινωνία αγίων - άσκηση - Θ. Ευχαριστία

Η ..... είναι η κατ' εξοχήν «.....». Σ' αυτήν αποβλέπει η ..... των ....., η οποία δεν είναι ποτέ σκοπός, αλλά μέσο προς τον σκοπό, που είναι η ευχαριστιακή κοινωνία. Το σημείο αυτό λησμονείται και παραβλέπεται από πολλούς σύγχρονους ....., ακόμα και Ορθοδόξους, οι οποίοι, ιδιαίτερα στις μέρες μας, τείνουν να ταυτίσουν την ..... με την άσκηση.

8. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η αγιότητα στην καθημερινότητα», η αγιότητα θέλει:

1. υπομονή και επιμονή,
2. αυταπάρνηση,
3. αυτοθυσία και ανιδιοτέλεια,
4. ταπείνωση.

3.2 ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2: ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2.1. Πίστη

1. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Ερμηνεία λέξεων», **πίστη είναι:**

1. η πεποίθηση, η βεβαιότητα, η σιγουριά που έχει κάποιος για μια υπόθεση,
2. η αποδοχή της ύπαρξης και της παρουσίας ανώτατου όντος, η θρησκεία ή το θρησκευτικό δόγμα,
3. η σταθερή προσήλωση, η εμμονή σε κάτι,
4. η μη αποδοχή της ύπαρξης και της παρουσίας ανώτατου όντος, της θρησκείας ή του θρησκευτικού δόγματος.

2. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

νηστεία - αδύνατο - σιναπιού - πίστη - απιστίας - προσευχή - δαιμονικό - Ιησού - βουνό

Μτ 17,19-21: **Πίστη** «ὡς κόκκος σινάπεως» (Λκ 17,6)

[Μετά τη θεραπεία του παιδιού με το δαιμονικό πνεύμα] ...Πήγαν τότε ιδιαιτέρως στον ..... οι μαθητές και τον ρώτησαν: «Γιατί εμείς δεν μπορέσαμε να το βγάλουμε;» «Εξαιτίας της ..... σας», τους είπε ο Ιησούς. «Σας βεβαιώνω πως, αν έχετε ..... έστω και σαν κόκκο ....., θα λέτε σ' αυτό το ..... “πήγαινε από 'δω εκεί”, και θα πηγαίνει και τίποτα δε θα είναι ..... για σας. Αυτό το ..... γένος δε βγαίνει παρά μόνο με ..... και .....

3. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «έννοια της (χριστιανικής) πίστης», η θρησκευτική πίστη είναι:

1. βασικό στοιχείο της πνευματικής ζωής και του πολιτισμού των λαών,
2. αποτελεί το συνδυαστικό κρίκο του πιστού με το Θεό,
3. διαδραματίζει πρωταρχικό ρόλο σε όλες τις δραστηριότητες και τις διαπροσωπικές σχέσεις των ανθρώπων,
4. στηρίζεται σε αξιόπιστες μαρτυρίες.

4. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με τα κείμενα, «έννοια της (χριστιανικής) πίστης και περιεχόμενο της χριστιανικής πίστης», η χριστιανική πίστη προϋποθέτει:

1. την ανθρώπινη ελευθερία, στην οποία και απευθύνεται ο Χριστός: «Όποιος θέλει να με ακολουθήσει, ας απαρνηθεί τον εαυτό του, ας σηκώσει το σταυρό του κι ας με ακολουθεί» (Μκ 8, 34).

2. δύο πρόσωπα εκείνο του πιστού χριστιανού, ο οποίος νοείται ως «εικόνα» του Θεού και εκείνο «του Θεού του ζώντος,
3. καλή επικοινωνία,
4. καλό σχεδιασμό.

5. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η πίστη στην ιουδαιοχριστιανική παράδοση», η πίστη στη συνείδηση των περισσότερων ανθρώπων σήμερα σημαίνει:

1. την ανεξέταστη αποδοχή αρχών και αξιωμάτων,
2. τη συγκατάθεση σε μια θεωρία ή διδαχή που παραμένει αναπόδεικτη.
3. πιστεύω σε κάτι, πάει να πει ότι το αποδέχομαι, έστω κι αν δεν το καταλαβαίνω,
4. σκύβω το κεφάλι και υποτάσσομαι σε μίαν αυθεντία, που δεν είναι πάντοτε θρησκευτική, αλλά μπορεί να είναι και ιδεολογική ή πολιτική.

6. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

ιστορική - πιστεύεις - εμπιστοσύνη - σχέση - προσωπική ύπαρξη - υπαγορεύουν - ύπαρξή του

Αν ..... στο Θεό, δεν το κάνεις επειδή κάποιες θεωρητικές αρχές στο ..... ή κάποιος ιδρυματικός θεσμός σου εγγυάται την ..... Τον πιστεύεις, γιατί το πρόσωπό του, η ..... του Θεού, σου γεννάει ..... Τα έργα του και η ..... του «πράξη» - οι παρεμβολές του μέσα στην Ιστορία - σε κάνουν να θέλεις μια ..... μαζί του.

7. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η πίστη στην ιουδαιοχριστιανική παράδοση», οι βαθμίδες στην πίστη είναι οι εξής:

1. προχωράει κανείς από λιγότερη σε περισσότερη πίστη,
2. αυτή η πρόοδος μοιάζει να είναι μια ατελείωτη πορεία,
3. όσο ολοκληρωμένη κι αν εμφανίζεται μια πίστη, υπάρχουν πάντοτε περιθώρια αύξησης και ωριμότητας,
4. είναι μια δυναμική, πάντοτε «ατέλεστη τελειότητα».

8. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «τυπικό γνώρισμα της θρησκευτικοποίησης: η ιδεολογική εκδοχή της πίστης», ονομάζουμε Ιδεολογία:

1. ένα σύνολο από θεωρητικές προτάσεις (ιδέες, αρχές, στόχους, ιδανικά, ερμηνευτικά σχήματα, δεοντολογικές κατευθύνσεις) που φιλοδοξούν να καθοδηγήσουν την πράξη των ανθρώπων, την πρακτική του βίου τους,
2. μια καλή επικοινωνία,
3. έναν καλό σχεδιασμό,
4. έναν συνδετικό κρίκο του πιστού με το Θεό.

9. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «πίστη: βεβαιότητα και αμφιβολία», η πίστη στο Θεό:

1. δεν μοιάζει καθόλου με το είδος της λογικής βεβαιότητας που πετυχαίνουμε στην Ευκλείδεια γεωμετρία,

2. ο Θεός δεν είναι το συμπέρασμα σε μια σειρά συλλογισμών, η λύση σ' ένα μαθηματικό πρόβλημα,
3. το να πιστεύεις στο Θεό δεν είναι το να δέχεσαι τη δυνατότητα της ύπαρξής του επειδή μας έχει «αποδειχθεί» με κάποιο θεωρητικό επιχείρημα, αλλά είναι το να εμπιστευτούμε τον Ένα που ξέρουμε και αγαπάμε,
4. η πίστη δεν είναι η υπόθεση πως κάτι ίσως είναι αλήθεια, αλλά η βεβαιότητα ότι κάποιος είναι εκεί.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2.2. Λατρεία

1. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

εύλογημένος - φωτιᾶς - κτίσματα - Κτίστη - χαρὰ - Βαβυλώνα

Οἱ θεόφρονες (Τρεῖς Παῖδες στή .....) δὲ θέλησαν νὰ λατρεύσουν τὰ ....., ἀλλὰ λάτρευσαν μονάχα τὸν ..... Καὶ ἀφοῦ ἀψήφισαν μὲ ἀνδρεία τὴν ἀπειλὴ τῆς ....., μὲ ..... ἔψαλαν· Ὑπερύμνητε Θεὲ καὶ Κύριε τῶν Πατέρων μας εἶσαι .....

2. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η λατρευτική πράξη (στον Ιουδαϊσμό)», το κέντρο της ιουδαϊκής λατρείας είναι:

1. η συναγωγή,
2. το θέατρο,
3. ο ορθόδοξος ναός,
4. μια κοινή αίθουσα.

3. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η λατρευτική πράξη (στον Ιουδαϊσμό)», η κυρίως λατρευτική μέρα του Ιουδαϊσμού είναι:

1. η Κυριακή,
2. το Σάββατο,
3. η Παρασκευή,
4. η Δευτέρα.

4. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

αγίου Πνεύματος - συνείδηση - βασιλεία των ουρανών - πνευματικής τράπεζας - κοινωνία - μυστήρια - ζωή - ελπίδα

Σε εσένα εμπιστευόμαστε ὅλη μας τὴν ..... καὶ τὴν ....., δέσποτα φιλόανθρωπε, καὶ σε παρακαλοῦμε καὶ δεόμαστε καὶ ικετεύουμε - ἀξιώσέ μας νὰ μεταλάβουμε τὰ ἐπουράνια καὶ φρικτὰ ....., αὐτῆς τῆς ἱερῆς καὶ ..... με καθαρὴν ....., γιὰ νὰ ἐξαλειφθοῦν οἱ ἀμαρτίες,

να συγχωρηθούν τα παραπτώματά μας, ώστε να έχουμε ..... του ..... , να κληρονομήσουμε τη ..... , να έχουμε θάρρος απέναντι σου και να μην τιμωρηθούμε ή καταδικαστούμε.

5. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «οι χριστιανικές γιορτές και το σχέδιο της θείας οικονομίας», οι χριστιανικές εορτές μας θυμίζουν:

1. την επίγεια ζωή του Κυρίου, της Υπεραγίας Θεοτόκου και των αγίων,
2. την προσωπική μας ζωή,
3. τη ζωή των φίλων μας,
4. τη ζωή των κατορθωμάτων μας.

6. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «οι χριστιανικές γιορτές και το σχέδιο της θείας οικονομίας», εβδομαδιαία εορτή είναι:

1. του αγίου Δημητρίου,
2. η Κυριακή,
3. του αγίου Αθανασίου,
4. η Κοίμηση της Θεοτόκου.

7. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «θρησκεία και λατρεία», η λατρεία είναι/συνιστά/υπάρχει:

1. καθολικό, πανανθρώπινο και διαχρονικό φαινόμενο,
2. αναφορά και σχέση (πραγματική ή υποθετική) του ανθρώπου με το θείο,
3. συνιστά το επίκεντρο κάθε θρησκευόμενου,
4. δεν υπάρχει θρησκεία χωρίς λατρευτική πράξη, [...],
5. συνιστά πραγμάτωση του σκοπού της θρησκείας, της (πραγματικής ή φανταστικής) συναντήσεως του πιστεύοντος υποκειμένου με το πιστευόμενο αντικείμενο, στα όρια όμως όχι τόσο της ατομικής, όσο της ομαδικής-συλλογικής αναφοράς της λατρεύουσας κοινότητας στο λατρευόμενο θείο. [...]

8. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

άνθρωπο - ειρήνης - κόσμο - Εκκλησία - Θεία Ευχαριστία - ναό - αγάπης

Η «λειτουργία μετά τη Λειτουργία»

Φεύγοντας από το ναό και έχοντας ζήσει αυτό που μας πρόσφερε η ..... , ενωμένοι με όλους τους χριστιανούς με το σύνδεσμο της ..... , και της ..... , ξαναγυρίζουμε στον ..... , για να πούμε και σ' άλλους τι προσφέρει στον ..... η ..... του Χριστού.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2.3. Προσευχή

1. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

πνεύμα - ξάγρυπνοι - Πέτρο - πρόθυμο - χέρια - πειρασμός - προσεύχεστε - σάρκα - ποτήρι - ψυχή - πρόσωπο - Γεθσημανή

Η προσευχή του Ιησού στη Γεθσημανή (Μτ 26, 36-46)

(Μκ 14,32-42)

36 Τότε ο Ιησούς πηγαίνει μαζί με τους μαθητές σ' έναν τόπο που λέγεται ..... και τους λέει: «Καθίστε αυτού· εγώ θα πάω λίγο παραπέρα να προσευχηθώ». 37 Κι αφού πήρε μαζί του τον ..... και τους δύο γιους του Ζεβεδαίου, **άρχισε να λυπάται και να αγωνιά**. 38 Τότε τους λέει: «**Περίλυπη μέχρι θανάτου είναι η .....** μου. Περιμένετε εδώ και μείνετε ξάγρυπνοι **μαζί μου**». 39 Αφού απομακρύνθηκε λίγο, έπεσε με το ..... στη γη και προσευχόταν με τούτα τα λόγια: «**Πατέρα μου, αν είναι δυνατό, ας μην πω αυτό το .....**· όμως **ας μη γίνει το δικό μου θέλημα αλλά το δικό σου**». 40 Μετά έρχεται στους μαθητές και τους βρίσκει να κοιμούνται· τότε λέει στον Πέτρο: «Ούτε μία ώρα δεν μπορέσατε να μείνετε ..... μαζί μου; 41 Μένετε άγρυπνοι και ....., για να μη σας νικήσει ο .....· το ..... είναι ....., η ..... όμως αδύναμη». 42 Για δεύτερη φορά απομακρύνθηκε και προσευχήθηκε με τούτα τα λόγια: «Πατέρα μου, αν δεν μπορώ ν' αποφύγω αυτό το ποτήρι αλλά πρέπει να το πω, **ας γίνει το θέλημά σου**». 43 Μετά ήρθε και τους βρήκε πάλι να κοιμούνται, γιατί τα μάτια τους ήταν βαριά από τη νύστα. 44 Τους άφησε όπως ήταν και ξανάφυγε για να προσευχηθεί για τρίτη φορά με τα ίδια λόγια. 45 Κατόπιν έρχεται στους μαθητές και τους λέει: «Κοιμάστε ακόμα και ξεκουράζεστε; Να, έφτασε η ώρα και ο Υιός του Ανθρώπου παραδίνεται στα ..... ανθρώπων αμαρτωλών. 46 Σηκωθείτε, πρέπει να πηγαίνουμε· έφτασε αυτός που θα με προδώσει».

2. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «προσευχή μέσα στην αναταραχή», το παράδειγμα του άγνωστου αυτού ασκητή δείχνει:

1. πως η δοκιμασία, η απελπισία κι η ταραχή κάνουν αυτές τις λέξεις της «προσευχής του Ιησού» να ξεπηδούν από μέσα μας,
2. αυτή η απεγνωσμένη κραυγή πού είναι βγαλμένη από μίαν ελπίδα πιο δυνατή κι από την ίδια την απόγνωση, που ξεπήδησε απ' αυτήν, αλλά τη νίκησε,
4. πως η δοκιμασία, η απελπισία κι η ταραχή κάνουν αυτές τις λέξεις της «προσευχής του Ιησού» να μην ξεπηδούν από μέσα μας,
3. τίποτα από τα προαναφερθέντα.

3. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Αντώνιος του Σουρόζ, Θέλει τόλμη η προσευχή», οι προϋποθέσεις που θα κάνουν το βέλος της προσευχής μας να πετάξει με σιγουριά στο στόχο του είναι:

1. η απόγνωση,
2. η δίψα του Θεού,

3. η ζωτική σημασία που έχει για μας αυτό που ζητάμε,
4. τίποτα από τα προαναφερθέντα.

4. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Αντώνιος του Σουρόζ, Θέλει τόλμη η προσευχή», η συνάντησή με τον Θεό γίνεται με την:

1. αγάπη,
2. περιφρόνηση,
3. υπερηφάνεια,
4. απελπισία.

5. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

πονηρός - νους σου - ψυχής - κτήματα - διάβολος - ναό - σκέψη σου - κρεβάτι - παράκληση - προσευχή - αίτημά σου - να ευχαριστήσεις

Ιωάννης Χρυσόστομος: «Ο τόπος και ο τρόπος της προσευχής»

«Όταν ειπώ σε κάποιον: παρακάλεσε τον Θεό, ζήτησε Του ό,τι θέλεις, κέτευσέ Τον, απαντά: παρακάλεσα μία φορά, δύο φορές, τρεις, δέκα, είκοσι φορές κι ακόμη δεν έλαβα τίποτε. Να μη σταματήσεις την ....., αδερφέ μου, ώσπου να λάβεις· δηλαδή η ..... στον Θεό για βοήθεια τελειώνει, όταν σου δοθεί εκείνο που ζητάς. Την προσευχή λοιπόν να τη σταματήσεις, όταν ικανοποιηθεί το .....: ή καλύτερα ούτε τότε, αλλά να εξακολουθείς και πάλι να προσεύχεσαι. Και αν δε λάβεις, να ζητάς για να λάβεις· όταν όμως λάβεις, ... επειδή έλαβες. Μπαίνουν πολλοί στο ....., σχεδιάζουν και λένε αναρίθμητους στίχους προσευχής, και βγαίνουν χωρίς να ξέρουν τι είπαν· τα χείλη κινούνται, αλλ' η ακοή της ..... δεν ακούει. Σὺ ο ίδιος δεν ακούς την προσευχή σου, και θέλεις να την εισακούσει ο Θεός; Γονάτισα, λες· η ..... όμως πετούσε έξω· το σώμα σου ήταν μέσα στην Εκκλησία, αλλά ο ..... έξω - το στόμα έλεγε την προσευχή, αλλά η σκέψη λογάριάζε τόκους, συμβόλαια, συναλλαγές, χωράφια, ..., συναναστροφές φίλων. Γιατί ο διάβολος, επειδή είναι ..... και γνωρίζει ότι στον καιρό της προσευχής πετυχαίνουμε μεγάλα πράγματα, τότε έρχεται ξαφνικά εναντίον μας. Πολλές φορές είμαστε ξαπλωμένοι στο ..... και δε σκεπτόμαστε τίποτε· ήρθαμε να προσευχηθούμε και ο ..... μάς φέρνει αναρίθμητες σκέψεις, για να μας βγάλει έξω από το ναό χωρίς να έχουμε ωφεληθεί τίποτε.

6. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «προσευχή μέσα στην αναταραχή», σημασία που γίνεται η προσευχή έχει:

1. ο τόπος,
2. ο τρόπος,
3. ο χρόνος,
4. ο χώρος.

7. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Αντώνιος του Σουρόζ, Θέλει τόλμη η προσευχή», η απουσία του Θεού από τη ζωή μας και από τις προσευχές μας οφείλεται:

1. στο γεγονός ότι εμφανιζόμαστε σαν άγνωστοι σ' Αυτόν,

2. στο γεγονός ότι δεν εμφανιζόμαστε σαν άγνωστοι σ' Αυτόν,
3. αν κάποτε βρισκόμαστε πρόσωπο με πρόσωπο μαζί Του δε θα Τον προσέχαμε ή δε θα Τον αναγνωρίζαμε,
4. τίποτα από τα προαναφερθέντα.

8. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Αντώνιος του Σουρούζ, Θέλει τόλμη η προσευχή», μια συνάντηση με τον Θεό είναι:

1. μία πράξη ελευθερίας στην οποία ο Θεός έχει τον έλεγχο,
2. μία πράξη ελευθερίας στην οποία εμείς ως άνθρωποι έχουμε τον έλεγχο,
3. μία πράξη καταπίεσης στην οποία ο Θεός έχει τον έλεγχο,
4. μία πράξη καταπίεσης στην οποία εμείς ως άνθρωποι έχουμε τον έλεγχο.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2.4. Γιορτή

1. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «το θεολογικό νόημα της γιορτής και ο καθαγιασμός του χρόνου», με το εορτολόγιό της η Εκκλησία προγεύεται:

1. την υπέρχρονη πραγματικότητα της ουρανίου βασιλείας ουσιαστικά καταργώντας τον κοσμικό χρόνο, αφού γεγονότα του παρελθόντος τα φέρνει κάθε φορά στη μνήμη της όχι σαν άπαξ τελεσθέντα, αλλά σαν κατ' έτος, και καθ' ημέραν ακόμα, πραγματικά και μυστηριακά επαναλαμβανόμενα,
2. το μέλλον γενικά,
3. τον κοσμικό χρόνο,
4. το παρελθόν.

2. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «το θεολογικό νόημα της γιορτής και ο καθαγιασμός του χρόνου», το 'σήμερα' των διαφόρων εορταστικών γεγονότων αφορά:

1. την κατά μήνα μυστηριακή επανάληψη του ιερού γεγονότος,
2. δεν αφορά μόνο στην κατ' έτος μυστηριακή επανάληψη του ιερού γεγονότος, αλλά θραύοντας κι αυτό το καιρικό σχήμα διαχέεται στον καθημέραν βίο της Εκκλησίας. Έτσι γιορτάζουμε την ανάσταση του Κυρίου κατά το Πάσχα κάθε χρόνο, αλλά και κάθε Κυριακή... Κι όχι μόνο κάθε Κυριακή, αλλά σε κάθε λειτουργία, οποιαδήποτε ημέρα της εβδομάδος, κι αν τελεσθεί. ....,
3. την κατά εβδομάδα μυστηριακή επανάληψη του ιερού γεγονότος,
4. την κατά ημέρα μυστηριακή επανάληψη του ιερού γεγονότος.

3. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «ορθόδοξο εορτολόγιο», η Εορτή είναι:

1. ένα πολυδιάστατο γεγονός με υπαρξιακές παραμέτρους, όπως και η Λειτουργία,
2. απαιτεί βαθύτερη ανάλυση για να εισέλθει κανείς στο πολυδιάστατο νόημα της πράξης αυτής,
3. το εορτάζειν λοιπόν, όπως και το θεολογείν, δεν μπορεί να περιοριστεί στη συμμετοχή σε κάποια συγκέντρωση και στην τέλεση κάποιων ενεργειών,
4. όλα τα προαναφερθέντα.

4. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:
Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

Πάσχα - Πεντηκοστή - μετάνοια - ανάμνηση - ιουδαϊκό έτος - διάβασης της ερήμου

Το ιουδαϊκό έτος

Το ..... είναι σεληνιακό και αρχίζει στο τέλος Σεπτεμβρίου ή αρχές Οκτωβρίου με τη γιορτή του **Νέου Έτους**. Μετά από ένα δεκαήμερο ακολουθεί η **Ημέρα της Εξιλέωσης**, αφιερωμένη στη ..... Μετά από πέντε μέρες ακολουθεί η γιορτή της **Σκηνοπηγίας** σε ανάμνηση της ..... Δύο μήνες περίπου αργότερα γιορτάζεται η **Χανουκά**, σε ανάμνηση της νίκης κατά των Σελευκιδών, το 2ο π.Χ. αι. Κατά τις αρχές της άνοιξης η **Πουρίμ** γιορτάζεται σε ανάμνηση των γεγονότων του βιβλίου της Εσθήρ. Κατά το μήνα Νισάν (μεταξύ Μαρτίου και Απριλίου) γιορτάζεται το ..... (Πεσάχ = διάβαση), δηλαδή η έξοδος από την Αίγυπτο. Επτά εβδομάδες μετά τη δεύτερη μέρα του Πάσχα γιορτάζεται η ....., σε ανάμνηση της αποκάλυψης του Θεού στο Σινά. Πέντε εβδομάδες περίπου μετά την Πεντηκοστή τηρείται πένθος διάρκειας τριών εβδομάδων σε ..... της καταστροφής των δυο ναών.

5. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η αργία του **Σαββάτου (Παλαιά Διαθήκη)**», η κυρίως λατρευτική μέρα του Ιουδαϊσμού είναι:

1. η Κυριακή,
2. το Σάββατο,
3. η Παρασκευή,
4. η Δευτέρα.

6. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «το νόημα της αργίας», η κυρίως λατρευτική μέρα του Χριστιανισμού είναι:

1. η Κυριακή,
2. το Σάββατο,
3. η Παρασκευή,
4. η Δευτέρα.

7. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Γιορτές του Ισλάμ», γιορτές του Ισλάμ είναι:

1. Το μουσουλμανικό έτος αρχίζει με τον εορτασμό της Εγίρας, της εξόδου του Μωάμεθ και των συντρόφων του το 622 μ.Χ. από τη Μέκκα στη Μεδίνα,
2. τη 10η του ιδίου μηνός εορτάζεται η ανάμνηση της Δημιουργίας του κόσμου και του ανθρώπου,
3. στις 12 του τρίτου μηνός, ο μουσουλμανικός κόσμος πανηγυρίζει τη γέννηση του Μωάμεθ με ευφρόσυνο τόνο και ενεργό συμμετοχή των διαφόρων μουσουλμανικών αδελφοτήτων. [...],
4. την 27η του εβδόμου μουσουλμανικού μηνός, εορτάζεται η ανάμνηση του νυκτερινού ταξιδιού του Προφήτη στον ουρανό, κατά τη διάρκεια του οποίου έλαβε την εντολή και το σχήμα της μουσουλμανικής προσευχής.

5. περί τα μέσα του ογδόου μηνός, πανηγυρίζεται το γεγονός του καθορισμού της Qiblah, του προσανατολισμού δηλαδή των προσευχομένων προς την κατεύθυνση της Μέκκας.
6. η θρησκευτική ζωή του μουσουλμάνου βρίσκεται σε ένταση και έξαρση ιδίως κατά τον ένατο σεληνιακό μήνα, τον Ramadan. Πρόκειται για την κατεξοχήν περίοδο νηστείας, αυτοπειθαρχίας και ασκήσεως, που έχει δύο χαρακτηριστικές αιχμές,
7. κορωνίδα των εορτών βρίσκεται στον τελευταίο, τον δωδέκατο μήνα, κατά τον οποίο πραγματοποιείται το μέγα προσκύνημα στη Μέκκα.

8. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

αμαρτίας - Εκκλησίαν - θάνατον - παράδεισον - Ευαγγελισμός - Ανάστασις του Χριστού - Κυριακήν

Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός: Η αργία της Κυριακής

«.....Πρέπει και ημείς αδελφοί μου, να χαιρόμεθα πάντοτε, μα περισσότερο την ..... , οπού είνε η ..... μας. Διότι Κυριακήν ημέραν έγινεν ο ..... της Δεσποίνης ημών Θεοτόκου και Αειπαρθένου Μαρίας, Κυριακήν ημέραν μέλλει ο Κύριος να αναστήση όλον τον κόσμον. Πρέπει και ημείς να εργαζώμεθα τας εξ ημέρας δια ταύτα τα μάταια, γήινα και ψεύτικα πράγματα, και την Κυριακήν να πηγαίνωμεν εις την ..... και να στοχαζώμεθα τας αμαρτίας μας, τον ..... , την κόλασιν, τον ..... , την ψυχήν μας οπού είναι τιμιωτέρα από όλον τον κόσμον, και όχι να πολυτρώγωμεν, να πολυπίνωμεν και να κάμωμεν ..... Ούτε να εργαζώμεθα και να πραγματευώμεθα την Κυριακήν.....»

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2.5. Σωτηρία

1. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

άνθρωπο - αλήθεια - συγκατάθεσή του - Θεό - αρετή - μεταμέλεια - συνεργασία - Χάρη - σωτηρία - θεία φιλανθρωπία

Άγιος Νεκτάριος, ΟΜΙΛΙΑ Ζ' Ἡ σωτηρία κατορθώνεται καί μέ τή Χάρη τοῦ Θεοῦ καί μέ τή θέληση τοῦ ἀνθρώπου.

«Οὐδείς ἐπιγινώσκει τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ Υἱὸς καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι» (Μτ. ια' 27).

Παρά το γεγονός ότι η ..... είναι άπειρη, και πλούσια η Χάρη του Θεού για τη σωτηρία του ανθρώπου, εντούτοις η ..... είναι αδύνατη χωρίς τη συγκατάθεση και τη ..... του ανθρώπου. Πρώτος αυτός οφείλει να συναισθανθεί ότι αμάρτησε· να μεταμεληθεί, να επιθυμήσει και να επιζητήσει τη σωτηρία του

και έτσι η ..... να τον επιβραβεύσει με αυτήν. Διότι και η συναίσθηση και η ..... ο πόθος της σωτηρίας, και η αναζήτησή της, είναι ένδειξη επιστροφής προς τον ....., είναι σημείο αποστροφής της αμαρτίας και διάθεση ασκήσεως στην ....., είναι κατά κάποιον τρόπο επίκληση της θείας ευσπλαχνίας, η οποία βιάζεται να ελεήσει τον παραπλανημένο. Ωστε για να μας σώσει η Χάρη, πρέπει να θέλουμε να σωθούμε. Γι' αυτή την ..... δίνουν μαρτυρία οι θείοι Πατέρες της Εκκλησίας. Ο θείος Χρυσόστομος λέει: «η Χάρη, παρότι είναι Χάρη, σώζει μόνο εκείνους που το θέλουν». Επίσης και ο Γρηγόριος ο Θεολόγος βεβαιώνει: «το να σωθούμε προϋποθέτει και τη δική μας συμμετοχή και του Θεού» και ο Ιουστίνος προσθέτει: «Αν και ο Θεός έπλασε μόνος τον ....., δεν σώζει τον άνθρωπο δίχως τη .....».

2. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Εκκλησία και σωτηρία», η σωτηρία βρίσκεται:

1. μόνον μέσα στην Εκκλησία,
2. εκτός της Εκκλησίας,
3. εντός της κοινωνίας,
4. εκτός της κοινωνίας.

3. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Εκκλησία και σωτηρία», η Θεία Ευχαριστία είναι:

1. η εν τόπω και εν χρόνω έκφραση και πραγμάτωση του μυστηρίου της Εκκλησίας και είναι ο τρόπος δια του οποίου σημαίνεται η Εκκλησία και σώζεται ο άνθρωπος,
2. μια πράξη ατομικής ευσέβειας,
3. μια πράξη κοινωνικής ευσέβειας,
4. δεν είναι μια πράξη κοινωνικής ευσέβειας.

4. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

ερμηνεία - επίγεια ζωή - ψυχές - κόλαση - παραδείσια ζωή - Δύση

Η σωτηρία στο Δυτικό Χριστιανισμό

...η ..... προσανατολίστηκε σε μια άλλη γραμμή [ενν. από την ορθόδοξη] για την ..... της παραδείσιας ευδαιμονίας και της κολασμένης κακοδαιμονίας. ... Η ..... και η ..... θεωρήθηκαν καταρχήν υπό το νομικό πρίσμα της αμοιβής και της τιμωρίας. Εξού και η αναγκαιότητα του Καθατηρίου (Purgatorium) για να ξεπληρώνουν εκεί οι ..... τις οφειλές που δεν πρόλαβαν να τις ξεπληρώσουν στην .....

5. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η σωτηρία στον Ιουδαϊσμό», η σωτηρία στον Ιουδαϊσμό συμβαίνει:

1. στο τέλος της ιστορίας,
2. στην αρχή της ιστορίας,
3. στο ενδιάμεσο της ιστορίας,
4. στην επίγεια ζωή.

6. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η σωτηρία στο Ισλάμ», η σωτηρία στο Ισλάμ γίνεται:

1. κατά την έσχατη ημέρα,
2. στην αρχή της ιστορίας,
3. στο ενδιάμεσο της ιστορίας,
4. στην επίγεια ζωή.

7. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η σωτηρία στο Ισλάμ», η κόλαση στο Ισλάμ έχει:

1. επτά πατώματα,
2. δυο πατώματα,
3. πέντε πατώματα,
4. δέκα πατώματα.

8. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η σωτηρία σε άλλες θρησκείες (Ινδουισμός)», η σωτηρία στον Ινδουισμό επιτυγχάνεται:

1. με τη σταδιακή απόσυρση του νου του ανθρώπου από τον εξωτερικό κόσμο και τη στροφή του προς τον εσωτερικό με τελικό σκοπό την ταύτιση του νου με το Άτμαν και μέσω αυτού με το Μπράχμαν,
2. με την μετάνοια,
3. με την προσευχή,
4. με τη νηστεία.

3.3 ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3: ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3.1. Εκκλησία

1. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

Κύριος - χαρά - ναό - πιστοί - θαύματα - τροφή - κτήματα - θείας Ευχαριστίας - διδασκαλία - κοινωνία

Πράξ 2, 42-47

Η ζωή μέσα στην πρώτη κοινότητα

42 Όλοι αυτοί ήταν αφοσιωμένοι στη ..... των αποστόλων και στη μεταξύ τους ....., στην τέλεση της ..... και στις προσευχές. 43 Ένα δέος τούς κατείχε όλους όσοι έβλεπαν πολλά εκπληκτικά ..... να γίνονται μέσω των αποστόλων. 44 Όλοι οι ..... ζούσαν σε έναν τόπο και είχαν τα πάντα κοινά. 45 πουλούσαν ακόμα και τα ..... και τα υπάρχοντά τους, και μοίραζαν τα χρήματα σε όλους, ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός. 46 Κάθε μέρα συγκεντρώνονταν με ομοψυχία στο ....., τελούσαν τη θεία Ευχαριστία σε σπίτια, τρώγοντας την ..... τους γεμάτοι ..... και με απλότητα στην καρδιά. 47 Δοξολογούσαν το Θεό, κι όλος ο λαός τούς εκτιμούσε. Και ο ..... πρόσθετε κάθε μέρα στην εκκλησία αυτούς που σώζονταν.

2. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η αποστολικότητα της Εκκλησίας», η Εκκλησία είναι «αποστολική»:

1. διότι οικοδομείται έχοντας θεμέλιο τους δώδεκα αποστόλους,
2. διότι οικοδομείται έχοντας θεμέλιο τους μητροπολίτες της Εκκλησίας της Ελλάδας,
3. διότι οικοδομείται έχοντας θεμέλιο τους δώδεκα προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης,
4. διότι οικοδομείται έχοντας θεμέλιο τους μάρτυρες της Παλαιάς Διαθήκης.

3. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «σχετικές αναφορές στην Καινή Διαθήκη», η Εκκλησία ονομάζεται «καθολική»:

1. γιατί απλώνεται σε όλη την Οικουμένη,
2. γιατί απλώνεται σε όλη την Ελλάδα,
3. γιατί απλώνεται σε όλα τα Βαλκάνια,
4. γιατί απλώνεται σε όλη την Κωνσταντινούπολη.

4. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «σχετικές αναφορές στην Καινή Διαθήκη», η Εκκλησία ονομάζεται «μία»:

1. γιατί ο ιδρυτής της Χριστός είναι ένας,
2. γιατί «Αυτός [ο Υιός του Θεού] είναι η κεφαλή του σώματος, η εκκλησία,...»,

3. γιατί «Γαμπρός είναι εκείνος που έχει τη νύφη» (ένας γαμπρός - μία νύφη),
4. γιατί απλώνεται σε όλη την Ελλάδα.

5. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «σχετικές αναφορές στην Καινή Διαθήκη», η Εκκλησία ονομάζεται «αγία»:

1. γιατί ο ιδρυτής της Χριστός είναι ο μόνος άγιος,
2. γιατί εμείς είμαστε άγιοι,
3. γιατί εμείς πρόκειται να γίνουμε μέλη της,
4. γιατί θα λάβουμε το Βάπτισμα.

6. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

Εκκλησία - αγίου Πνεύματος - κιβωτό - ελευθερία - κακία - παράδεισος - φύση - σύναξη - κακό - λιμάνι

Ιωάννης Χρυσόστομος. Η' Ομιλία περί μετανοίας.

Η αγιαστική και ανακαινιστική δύναμη της Εκκλησίας

«Γιατί, ποιο ..... μπορεί να συγκριθεί με την Εκκλησία; Ποιος ..... μοιάζει προς τη δική σας .....; Εδώ δεν υπάρχει η φίδι που σχεδιάζει το ....., αλλά ο Χριστός που οδηγεί στη μυστηριακή ζωή· δεν υπάρχει η Εύα που σε ρίχνει κάτω με τρικλοποδιά, αλλά η ..... που ανορθώνει· δεν υπάρχουν εδώ φύλλα δέντρων, αλλά ο καρπός του ....., δεν υπάρχει εδώ φράχτης με αγκάθια, αλλά αμπέλι θαλαρό. Αν βρω ένα αγκάθι, το μετατρέπω σε ελιά· γιατί όσα υπάρχουν εδώ δεν εμποδίζονται από τις φυσικές δυσκολίες αλλά έχουν τιμηθεί με την ..... της θελήσεως· αν βρω ένα λύκο, τον μεταβάλλω σε πρόβατο, χωρίς να του αλλάξω τη ....., αλλά μετατρέποντας τη θέληση. Γι' αυτό δε θα έκανε κανείς λάθος, αν έλεγε ότι ή Εκκλησία έχει μεγαλύτερη άξια από την ..... Γιατί η κιβωτός έπαιρνε τα ζώα και τα διατηρούσε, ενώ ή Εκκλησία παίρνει τα ζώα και τα μεταβάλλει. Ας χρησιμοποιήσω παραδείγματα. Εκεί, στην κιβωτό, μπήκε γεράκι και βγήκε γεράκι· μπαίνει λύκος και βγαίνει λύκος. Εδώ (στην Εκκλησία) μπήκε κάποιος γεράκι και βγαίνει περιστέρι· μπαίνει λύκος και βγαίνει πρόβατο· μπαίνει φίδι και βγαίνει αρνί, επειδή δεν αλλάζει η φύση, αλλά διώχνεται η .....

7. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «το έργο της Εκκλησίας της Αλβανίας», το φιλανθρωπικό έργο της Εκκλησίας είναι/συνίσταται:

1. Για να στηρίξουμε την οικονομία της Εκκλησίας της Αλβανίας, σκεφτήκαμε ότι μια λύση θα ήταν ένα υδροηλεκτρικό έργο, το οποίο έχει τα εξής πλεονεκτήματα. Είναι μια επένδυση με απόλυτο σεβασμό στο περιβάλλον, [...] που χρησιμοποιεί ανανεώσιμες πηγές, [...] που έχει έναν κοινωνικό χαρακτήρα, είναι μια ευλογία από το Θεό συνεχής. [...] Είναι μια επένδυση που φέρνει έσοδα. Αλλά αυτά τα έσοδα δεν τα σκεφτόμαστε μόνο για μισθούς ή άλλα πράγματα της εκκλησίας. Το 40% θα βοηθά αυτή την κατάσταση. Το άλλο 40% πηγαίνει στην Παιδεία. Τα υπόλοιπα πηγαίνουν σε άλλες ανάγκες. Και ένα 5-10% πηγαίνουν σε Εκκλησίες πιο φτωχές από εμάς. Στην Εκκλησία της Αλβανίας δώσαμε [...] έμφαση στη νεολαία.
2. Για μας η νεολαία δεν είναι το μέλλον αλλά το παρόν. Φροντίσαμε με κατασκηνώσεις, κατηχητικά σχολεία, με οργάνωση κέντρων νεολαίας [...]. Είμαστε μια εκκλησία ανοιχτή σε

όλο τον κόσμο και την κοινωνία [...]. Αρχίσαμε με Νηπιαγωγεία. Τώρα έχουμε 20 νηπιαγωγεία σε διάφορα μέρη. Προχωρήσαμε με Δημοτικά, με Γυμνάσια, με Λύκεια. Τολμήσαμε να δημιουργήσουμε και ΙΕΚ. Το τελευταίο «πείραμά μας» [...], προχωρήσαμε και σε Πανεπιστήμιο. Σε όλους αυτούς τους τομείς έπρεπε να βοηθούμε.

3. Τα χρήματα [...] δεν έγιναν μόνο κτίσματα. Έχουμε κτίσει βέβαια 150 νέες Εκκλησίες και έχουμε [...] επισκευάσει άλλες 160. Πολλά όμως από αυτά τα χρήματα έμπαιναν στην άκρη για την εκπαίδευση και την υγεία.

4. Είδατε την Κλινική που έγινε. [...] Η Κλινική είναι μια ευλογία από τον Θεό και έχει μόνο τα καλύτερα μηχανήματα, καινούρια [...]. Ποτέ δεν δέχτηκα μεταχειρισμένα. Θυμάμαι τη μητέρα μου που έλεγε: στους φτωχούς ποτέ δεν θα δώσεις μεταχειρισμένα ρούχα. [...]

8. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

υοχή - Θεός - πειστικότητα - απαραίτητα - χάρη - αντίτιμο - αποστόλων - κοινά - καρδιά

Πράξ 4, 32-37:

Η κοινοκτημοσύνη των πρώτων χριστιανών

32Όλοι όσοι πίστεψαν είχαν μία ..... και μία ..... Κανείς δεν θεωρούσε ότι κάτι από τα υπάρχοντά του ήταν δικό του, αλλά όλα τα είχαν .....

33Οι απόστολοι κήρυτταν και βεβαίωναν με μεγάλη ..... ότι ο Κύριος Ιησούς αναστήθηκε. Κι ο ..... έδινε σε όλους πλούσια τη ..... του. 34Δεν υπήρχε κανείς ανάμεσά τους που να στερείται τα .....

Γιατί όσοι είχαν χωράφια ή σπίτια τα πουλούσαν, κι έφερναν το ..... αυτών που πουλούσαν, 35και το έθεταν στη διάθεση των ..... Απ' αυτό δινόταν στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του. 36Έτσι έκανε κι ο Ιωσής, ένας λευίτης από την Κύπρο, που οι απόστολοι τον ονόμασαν Βαρνάβα, όνομα που μεταφράζεται «ο άνθρωπος της παρηγοριάς».

37Αυτός είχε ένα χωράφι, το πούλησε κι έφερε τα χρήματα και τα έθεσε στη διάθεση των αποστόλων.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3.2. Ευχαριστία

1. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

αλλοεθνής - Θεό - θεραπεύτηκαν - πίστη - ευχαριστούσε - λέπρα - δέκα λεπροί - Γαλιλαία - Ιερουσαλήμ - Σαμάρεια

Λκ 17, 11-19:

Η θεραπεία των δέκα λεπρών

11Πηγαίνοντας ο Ιησούς προς την ....., περνούσε ανάμεσα από τη ..... και τη ..... 12Καθώς έμπαινε σ' ένα χωριό, τον συνάντησαν .....· στάθηκαν λοιπόν από μακριά 13και του φώναζαν

δυνατά: «Ιησού, αφέντη, ελέησέ μας!» 14Βλέποντάς τους εκείνος τους είπε: «Πηγαίνετε να σας εξετάσουν οι ιερείς». Και καθώς πήγαιναν, καθάριστηκαν από τη ..... 15Ένας απ' αυτούς, όταν είδε ότι θεραπεύτηκε, γύρισε δοξάζοντας με δυνατή φωνή το ..... 16έπεσε με το πρόσωπο στα πόδια του Ιησού και τον ..... Κι αυτός ήταν Σαμαρείτης. 17Τότε ο Ιησούς είπε: «Δε ..... και οι δέκα; Οι άλλοι εννιά πού είναι; 18Κανένας τους δε βρέθηκε να γυρίσει να δοξάσει το Θεό παρά μόνο τούτος εδώ ο .....;» 19Και σ' αυτόν είπε: «Σήκω και πήγαινε στο καλό· η ..... σου σε έσωσε».

2. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Μυσταγωγία», όταν μιλάμε για ανάμνηση της σταυρικής θυσίας εννοούμε:

1. τη σταύρωση, το πάθος, το θάνατο,
2. την Ανάσταση του Κυρίου,
3. τη γέννηση του Χριστού,
4. τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου.

3. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Μυσταγωγία», η μεγάλη Είσοδος συμβολίζει:

1. την πορεία του Χριστού προς την Ιερουσαλήμ, όπου έπρεπε να θυσιαστεί.
2. τη θριαμβευτική είσοδο του Χριστού στα Ιεροσόλυμα,
3. την είσοδο του Χριστού στο ναό του Σολομώντα,
4. την Ανάληψη του Κυρίου.

4. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Θεία Λειτουργία, η θυσία του χριστού», η θεία Λειτουργία ή η θεία Ευχαριστία είναι:

1. η ίδια θυσία που έκαμε ο Ιησούς Χριστός, προσφέροντας τον εαυτό του για τη σωτηρία του κόσμου,
2. ένα ιδιωτικό έργο,
3. ένα κοινωνικό έργο,
4. ένα φιλανθρωπικό έργο.

5. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

θεϊκή οικονομία - σωτηρία - Μεγάλη Είσοδος - σταυρική θυσία - αναγωγή -Θείας Λειτουργίας

Μυσταγωγία

Ο Άγιος Μάξιμος εκθέτει τα επιμέρους τμήματα της ..... περιγράφοντας την ..... το ανέβασμα, της πορείας του πιστού στο καθένα απ' αυτά. ...

Η «είσοδος των αγίων μυστηρίων» (η .....) υπενθυμίζει στον πιστό τη ..... για τη ..... του ανθρώπου. Η σωτηρία αυτή πραγματοποιήθηκε με τη ..... την οποία συμβολίζει η Μεγάλη Είσοδος.

6. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:
Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

Χριστοκεντρικό - άνθρωπος - Βάπτισμα - νίκη - Θεία Ευχαριστία - ζωή - θάνατος - πηγάζει - εμπειρία - σωματική - Χριστό - πρόγευση

Η Εκκλησία βιώνεται, ως ..... της Βασιλείας του Θεού, δηλαδή των σχέσεων εκείνων, που δίνουν ..... και όχι θάνατο, διότι ο ..... είναι εγγενής μέσα στη βιολογική γέννηση του ανθρώπου, ας μην το λησμονούμε αυτό το πράγμα. Εγγενής αντίθετα, μέσα στη νέα γέννηση του ανθρώπου με το ....., είναι η ζωή, και αυτό δίνεται με τη ..... διότι δεν μπορεί αυτός, που βιώνει την Εκκλησία, ως Βαπτισματική πραγματικότητα, να μην την βιώσει αμέσως και ως Ευχαριστιακή πραγματικότητα. Το σημαντικό εν σχέσει με την Ευχαριστιακή ..... της Εκκλησίας είναι ότι εισέρχεται πλέον ο άνθρωπος σε μια σχέση με τους άλλους και με τον κόσμο γενικά, η οποία έχει ως κέντρο Της τον ..... Έχει ως κέντρο Της το Σώμα Εκείνου, ο Οποίος νίκησε το θάνατο, και αυτή η ..... κατά του θανάτου, που έχει ο αναστημένος Χριστός, είναι αυτή, από την οποία ..... η ζωή για όλα τα μέλη της Εκκλησίας. Αυτή η Χριστοκεντρικότητα της Θείας Ευχαριστίας είναι που την κάνει να διαφέρει από κάθε άλλη εμπειρία, που έχει ο πιστός ή γενικότερα ο ..... Δεν υπάρχει απολύτως τίποτε, που να είναι τόσο Χριστοκεντρικό, όσο η Θεία Ευχαριστία. Καμία άλλη εμπειρία του πιστού δεν έχει τόσο άμεση σχέση με την ..... παρουσία του αναστάντος Χριστού.

7. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «η Ευχαριστιακή ζωή», ο πρώτος άνθρωπος ήταν:

1. βασιλεύς και ιερέυς,
2. προφήτης,
3. ιεραπόστολος,
4. βασιλιάς.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3.3. Ενότητα

1. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Το Βάπτισμα, μυστική ταφή και ανάσταση», το Βάπτισμα υποδηλώνει:

1. μια μυστική ταφή και μια ανάσταση με τον Χριστό (Ρωμ 6, 4-5 και Κολ. 2,12).
2. ευτυχία,
3. δυστυχία,
4. παραπλάνηση.

2. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Βάπτισμα και Θεία Ευχαριστία», το Βάπτισμα παρέχει:

1. υιοθεσία,
2. δυνατότητα κατά χάριν να καλεί κανείς τον Θεό «Πατέρα»,

3. πρόγευση των εσχάτων,
4. βίωση της αγάπης ως κοινωνίας με το Θεό και τους άλλους εν τω σώματι του Χριστού.

3. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

αγάπηςες - πιστέψει - ενωμένοι - Πατέρα - ένα - κήρυγμα - ενότητα

1. Ιω 17, 20-23:

«...Δεν προσεύχομαι μόνο γι' αυτούς αλλά και για κείνους που με το .....
αυτών θα πιστεύουν σ' εμένα, **21ώστε να είναι όλοι .....**, όπως εσύ,
....., είσαι ενωμένος μ' εμένα κι εγώ μ' εσένα. Να είναι κι αυτοί
..... μ' εμάς, κι έτσι ο κόσμος να ..... ότι μ' έστειλες εσύ.
22Εγώ τη δόξα που μου έδωσες την έδωσα σ' αυτούς, για να είναι ένα μεταξύ τους, όπως εμείς
είμαστε ένα: 23Εγώ ενωμένος μαζί τους κι εσύ ενωμένος μαζί μου, ώστε ν' αποτελούν μια
τέλεια ....., κι έτσι ο κόσμος να καταλαβαίνει ότι μ' έστειλες εσύ κι ότι
..... κι αυτούς όπως αγάπηςες εμένα».

4. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Εξ ύδατος και Πνεύματος», οι άνθρωποι βαπτίζονται για να λάβουν/γίνουν:

1. το Άγιο Πνεύμα,
2. προσωπική ευτυχία,
3. είσοδο στην Εκκλησία,
4. ζωντανά μέλη του Σώματος του Χριστού.

5. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Εξ ύδατος και Πνεύματος», η Ευχαριστία είναι:

1. το μυστήριο της Εκκλησίας,
2. έσχατη ύπαρξη και ουσία της Εκκλησίας,
3. το πλήρωμα του Βαπτίσματος,
4. όλα τα προαναφερθέντα.

6. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «το Βάπτισμα», με το Βάπτισμα:

1. ανοίγεται η θύρα, για να εισαχθεί ο πιστός στην εν Χριστώ κοινωνία με τα άλλα μέλη του Κυριακού Σώματος [...],
2. γίνεται είσοδος στη ζωή μιας συγκεκριμένης τοπικής κοινότητας και όχι σε μία γενική - οικουμενική - περί χριστιανισμού Ιδέα [...],
3. υπό ορθές προϋποθέσεις, οδηγείται ο άνθρωπος στην εκκλησιαστικότητα και εκκλησιοποίησή του, δηλαδή στη μεταμόρφωση της ατομικότητάς του σε εκκλησιαστική ύπαρξη. Δεν είναι όμως κάτι αυτονόητο και απροϋπόθετο. Όλα στην Εκκλησία είναι καρπός της συνέργειας με τη Θεία Χάρη. Και αυτό προϋποθέτει τη διάθεση και τον αγώνα του ανθρώπου. Αυτοματισμοί στην Εκκλησία δεν μπορεί να υπάρξουν, αφού η Θεία Χάρη δεν καταργεί την ανθρώπινη Ελευθερία ως δυνατότητα επιλογής, καταφάσεως ή απορρίψεως (πρβλ. Ιωάν. 5, 6)»,
4. γίνεται η ενσωμάτωσή μας στο πνεύμα της Εκκλησίας.

7. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Βάπτισμα και Θεία Ευχαριστία», η πεμπτουσία της Θ. Ευχαριστίας είναι:

1. το να είναι εικόνα της Βασιλείας, πρόγευση των έσχατων,
2. βίωση της αγάπης ως κοινωνίας με το Θεό και τους άλλους εν τω σώματι του Χριστού,
3. όλα τα προαναφερθέντα.

8. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «Εξ ύδατος και Πνεύματος», τα τρία μυστήρια της μύησης στον Χριστιανισμό είναι:

1. το Βάπτισμα, το Χρίσμα και η Ευχαριστία,
2. η Μετάνοια, το Χρίσμα και η Ευχαριστία,
3. το Βάπτισμα, το Χρίσμα και ο γάμος,
4. το Βάπτισμα, το Ευχέλαιο και η Ευχαριστία.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3.4. Ταυτότητα

1. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «άτομο και πρόσωπο», το άτομο μένει/σχετίζεται:

1. άσχετο, δεν αισθάνεται την ανάγκη να σχετισθεί με άλλες υπάρξεις,
2. το Εγώ μένει κλεισμένο στον Εαυτό του και δεν αναφέρεται στο Άλλο του,
3. το Εγώ επι-κοινωνεί με το Άλλο του, ο Εαυτός μας είναι η σχέση του Εγώ μας προς το Άλλο μας,
4. τίποτα από τα προαναφερθέντα.

2. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «άτομο και πρόσωπο», το πρόσωπο μένει/σχετίζεται:

1. άσχετο, δεν αισθάνεται την ανάγκη να σχετισθεί με άλλες υπάρξεις,
2. το Εγώ μένει κλεισμένο στον Εαυτό του και δεν αναφέρεται στο Άλλο του,
3. το Εγώ επι-κοινωνεί με το Άλλο του, ο Εαυτός μας είναι η σχέση του Εγώ μας προς το Άλλο μας,
4. τίποτα από τα προαναφερθέντα.

3. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν», το «κατ' εικόνα» αναφέρεται:

1. στα πνευματικά εκείνα στοιχεία που καθορίζουν και την έννοια του προσώπου: είναι το λογικό και η ελεύθερη βούληση (το αυτεξούσιο),
2. στην υλική φύση του ανθρώπου,
3. στην ένωση του ανθρώπου με τον Θεό,
4. στη βιολογική καλλιέργεια του ανθρώπου.

4. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν», το «καθ' ομοίωσιν» αναφέρεται:

1. στο βασικό στόχο που είναι η ομοίωση και ένωση με το Θεό, η θέωση,

2. στα πνευματικά εκείνα στοιχεία που καθορίζουν και την έννοια του προσώπου: είναι το λογικό και η ελεύθερη βούληση (το αυτεξούσιο),
3. στην υλική φύση του ανθρώπου,
4. στη βιολογική καλλιέργεια του ανθρώπου.

5. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν», η λέξη «ψυχή» χαρακτηρίζει:

1. γενικά τη ζωή,
2. την υλική φύση του ανθρώπου,
3. την ένωση του ανθρώπου με τον Θεό,
4. τη βιολογική καλλιέργεια του ανθρώπου.

6. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

ταυτότητά του - σχέση - αυθυπέμβαση - αγάπη - αυτόνομη - πρόσωπο - κοινωνίας - ετερότητά του

Το πρόσωπο

...το ..... εμπεριέχει τη διάσταση της ....., της εκστατικής σχέσης ως ελεύθερη ..... Πέρα από οποιαδήποτε αποκλειστικότητα, το πρόσωπο ανοίγεται ως αγαπητική ..... της ατομικότητας, το οποίο ενώνεται με άλλα πρόσωπα σε μια αδιάρρηκτη κοινωνία, δίχως να χάνει την ..... Μάλιστα, η ιδιάζουσα ..... δεν είναι ....., αλλά εκπηγάει ακριβώς από αυτή τη ..... και κοινωνία. *Το πρόσωπο αντλεί το είναι από το γεγονός της κοινωνίας.*

7. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

Υιός του Θεού - Ιησούς - άνεμος - βουνό - άπλωσε - φάντασμα - αμφιβολία - περπατάει - εντολή - κύματα - Θάρρος - λίμνη - καϊκι - πλήθη

Μτ 14, 22-33: Ο Ιησούς περπατάει πάνω στα νερά της λίμνης

«Αμέσως ύστερα ο ..... υποχρέωσε τους μαθητές του να μουν στο καϊκι και να πάνε να τον περιμένουν στην απέναντι όχθη, ωστόσο αυτός διαλύσει τα ..... Αφού διέλυσε τους διέλυσε, ανέβηκε μόνος του στο ..... να προσευχηθεί. Όταν βράδιασε ήταν μόνος του εκεί. Στο μεταξύ το καϊκι βρισκόταν κιόλας στη μέση της λίμνης και το παίδευαν τα ....., γιατί ήταν αντίθετος ο ..... Κατά τα ξημερώματα, ήρθε ο Ιησούς κοντά τους περπατώντας πάνω στη ..... Οι μαθητές, όταν τον είδαν να περπατάει πάνω στη λίμνη, τρόμαξαν· έλεγαν πως είναι ..... κι έβαλαν τις φωνές από το φόβο τους. Αμέσως όμως ο Ιησούς τους μίλησε και τους είπε: «.....! Εγώ είμαι· μη φοβάστε». Ο Πέτρος του αποκρίθηκε: «Κύριε, αν είσαι εσύ, δώσε μου ..... να έρθω κοντά σου περπατώντας στα νερά». Κι εκείνος του είπε: «Έλα». Κατέβηκε τότε από το πλοίο ο Πέτρος κι άρχισε να ..... πάνω στα νερά για να πάει στον Ιησού. Βλέποντας όμως τον ισχυρό άνεμο φοβήθηκε, κι άρχισε να καταποντίζεται· έβαλε τότε τις φωνές: «Κύριε, σώσε με!» Αμέσως ο Ιησούς ..... το χέρι, τον έπιασε και του λέει: «Ολιγόπιστε, γιατί σε

κυρίεψε η .....;» Και μόλις ανέβηκαν στο καΐκι κόπασε ο άνεμος. Τότε όσοι ήταν στο ..... ήρθαν και τον προσκύνησαν λέγοντας: «Αληθινά, είσαι ο .....!».

8. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με τα κείμενα, «1) προσωπείο και πρόσωπο κατά τους Τρεις Ιεράρχες και 2) από το μετανεωτερικό προσωπείο στο πρόσωπο», προσωπείο είναι/σημαίνει:

1. η μάσκα, που χρησιμοποιούσαν στην αρχαία Ελλάδα οι ηθοποιοί για να υποδύονται διάφορους ρόλους πάνω στην σκηνή, στο θέατρο,
2. μία εικονική πραγματικότητα για να μιλήσουμε με σύγχρονη ορολογία της πληροφορικής,
3. σημαίνει πρώτα πρώτα τυποποίηση, αυτοματισμό, ρουτίνα, καταναγκασμό,
4. σημαίνει ακόμη εγκλωβισμό μέσα στο άτομο, και το άτομο διακατέχεται από ποικίλους φόβους, κυρίως από τον αγχώδη φόβο του βιολογικού τερματισμού του.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3.5. Νόμος

1. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «νόμος και όρια στην Παλαιά και Καινή Διαθήκη», ο χρυσός κανόνας αναφέρει τα εξής:

1. «Όλα όσα θέλετε να σας κάνουν οι άλλοι άνθρωποι, αυτά να τους κάνετε κι εσείς· σ' αυτό συνοψίζονται ο νόμος και οι προφήτες»,
2. «Όλα όσα θέλετε να σας κάνουν οι άλλοι άνθρωποι, αυτά να μην τους κάνετε κι εσείς· σ' αυτό συνοψίζονται ο νόμος και οι προφήτες»,
3. «Όλα όσα θέλετε να σας κάνουν οι άλλοι άνθρωποι, αυτά να τους κάνετε κι εσείς· σ' αυτό δεν συνοψίζεται ο νόμος και οι προφήτες»,
4. «Όλα όσα δεν θέλετε να σας κάνουν οι άλλοι άνθρωποι, αυτά να τους κάνετε κι εσείς· σ' αυτό συνοψίζονται ο νόμος και οι προφήτες».

2. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

ανάπαυσης - Σαββάτου - ξένος - φονεύσεις - Κύριο - εργασία - κλέψεις - λατρεύεις - εβδομη - ουρανό - όνομα - γη - επιθυμήσεις - κατασκευάσεις

- Γεν 20, 1-17 (Οι Δέκα Εντολές)

Ο Θεός μίλησε στο λαό και είπε αυτούς τους λόγους:

1. Εγώ είμαι ο Κύριος ο Θεός σου, που σε έβγαλα από την Αίγυπτο, τον τόπο της δουλείας. Δεν θα υπάρχουν για σένα άλλοι θεοί εκτός από μένα.
2. Μην ..... για σένα είδωλα και ομοιώματα που έχουν τη μορφή οποιουδήποτε πράγματος που βρίσκεται ψηλά στον ..... ή εδώ κάτω στη γη ή μέσα στα νερά, κάτω απ' τη ..... Αυτά να μην τα προσκυνάς ούτε να τα .....
3. Μην προφέρεις για κανένα λόγο το ..... του Κυρίου, του Θεού σου...
4. Να θυμάσαι την ημέρα του ....., για να την ξεχωρίζεις και να την αφιερώνεις στον ..... Έξι μέρες θα εργάζεσαι και θα κάνεις όλες τις εργασίες σου. Αλλά η ..... μέρα είναι μέρα ....., αφιερωμένη σ' εμένα, τον Κύριο, το Θεό σου. Την ημέρα αυτή δεν επιτρέπεται να κάνεις καμιά ..... ούτε εσύ ούτε ο γιος σου ούτε η θυγατέρα σου ούτε

ο δούλος σου ούτε η δούλη σου ούτε τα ζώα σου ούτε ο ..... που κατοικεί στις πόλεις σου.

5. Να τιμάς τον πατέρα σου και τη μητέρα σου...
6. Μη .....
7. Μη μοιχεύσεις.
8. Μην .....
9. Μην καταθέσεις ψεύτικη μαρτυρία ενάντια στους συνανθρώπους σου.
10. Μην ..... τίποτε απ' ό,τι ανήκει στο συνάνθρωπό σου...

3. Ερώτηση πολλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «ανθρώπινη ελευθερία και θέλημα Θεού», η ελευθερία συνίσταται:

1. στη συγκρότηση μιας προσωπικότητας και ενός χαρακτήρα για τον οποίο συγκεκριμένες επιλογές απλούστατα δεν τίθενται ποτέ σε εσωτερική διαβούλευση.
2. στην ατελεύτητη δυνατότητα επιλογών,
3. στην ιδέα μιας αλληλεγγύης,
4. στην ιδέα μιας κοινότητας που συλλαμβάνει τον εαυτό της ως ολότητα.

4. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «μια νέα ζωή», δόγμα είναι:

1. ένα αφηρημένο, εγκεφαλικό κι άσχετο προς την καθημερινή ζωή αξίωμα, που ο άνθρωπος πρέπει να το δεχτεί σαν ιδεολογία,
2. ο τρόπος ζωής της Εκκλησίας που τον έχει καταγράψει σε σύντομες διατυπώσεις,
3. η μετοχή του πιστού στην κοινή τράπεζα της Ευχαριστίας,
4. η ελεημοσύνη.

5. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «μια νέα ζωή», όλες οι εντολές αφορούν:

1. την ύπαρξη του ανθρώπου και τους τρόπους σύνδεσής της με την πηγή της ζωής, δηλαδή το Θεό,
2. τη μετοχή του πιστού στην κοινή τράπεζα της Ευχαριστίας,
3. την ελεημοσύνη,
4. τη συγχώρηση.

6. Άσκηση συμπλήρωσης κενών:

Συμπληρώστε τις λέξεις που λείπουν:

απολύτρωση - Θεό - αυθαιρεσία - υπακοή - κόσμος - ελευθερία

Ελευθερία και υπακοή

«Χωρίς ..... λοιπόν η ..... είναι δουλεία και χωρίς υπακοή η ανθρώπινη ελευθερία δεν διαφέρει καθόλου από την ..... η ελευθερία προσφέρεται μόνο από το ..... κι η υπακοή του ανθρώπου ανάγεται στο Θεό. ...η ελευθερία είναι μια εσωτερική ..... του ανθρώπου από το «εγώ», στη θέση του οποίου μπαίνει ο Θεός και ο ..... ολόκληρος».

7. Ερώτηση πολλαπλών επιλογών.

Σύμφωνα με το κείμενο, «ανθρώπινη ελευθερία και θέλημα Θεού», η γνήσια ανθρώπινη ελευθερία είναι:

1. το τέλος, ο στόχος προς τον οποίο οδηγεί ο Νόμος,
2. η αρχή, ο στόχος προς τον οποίο οδηγεί ο Νόμος,
3. το τέλος, ο σκοπός προς τον οποίο οδηγεί ο Νόμος,
4. το τέλος, ο στόχος προς τον οποίο οδηγεί η συνήθεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Η αυτοαξιολόγηση των μαθητών/τριών της Α΄ Λυκείου στο μάθημα των Θρησκευτικών, όπως προαναφέραμε, έγινε σε δυο φάσεις της έρευνας, ηλεκτρονικά και γραπτά.

Για τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS. Συγκεκριμένα για την αυτοαξιολόγηση των μαθητών/τριών δημιουργήσαμε τρεις ομάδες γραφικών, μια ανά Θεματική ενότητα. Σε κάθε Θεματική ενότητα υπάρχει μια γραφική παράσταση στον άξονα X που εμπεριέχει ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών, πολλών επιλογών και συμπλήρωσης κενών. Σε κάθε γραφική παράσταση υπάρχουν δυο μπάρες μια για την ηλεκτρονική και μια για τη γραπτή αυτοαξιολόγηση.

Στην καρτέλα Variable View του στατιστικού πακέτου τοποθετήθηκαν οι μεταβλητές, Βαθμολογία στα ερωτηματολόγια (1-100) και τα Τμήματα. Για τον έλεγχο των μέσων όρων του βαθμού των ερωτηματολογίων επιλέχθηκε το κριτήριο T- Test επειδή οι τιμές που λαμβάνει είναι αριθμητικά συνεχείς. Στα ερωτηματολόγια επιδιώκεται ουσιαστικά να συγκριθούν οι μέσοι όροι της επίδοσης των μαθητών/τριών.

Προϋπόθεση βασική εφαρμογής του στατιστικού κριτηρίου T-Test είναι ότι οι τιμές του βαθμού κατανέμονται κανονικά (προϋπόθεση κανονικής κατανομής).

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση.

Για να κάνουμε σύγκριση δύο ανεξάρτητων δειγμάτων ως προς ένα χαρακτηριστικό ποσοτικό πρέπει να ακολουθήσουμε είτε την παραμετρική, είτε τη μη παραμετρική μεθοδολογία. Για να επιλέξουμε όμως την κατάλληλη τεχνική αυτό θα εξαρτηθεί από το αν τα δεδομένα μας προσαρμόζονται ικανοποιητικά στην κανονική κατανομή (οπότε θα ακολουθήσουμε παραμετρικό έλεγχο) ή όχι. Κανονικότητα του δείγματος απαιτεί ο παραμετρικός έλεγχος, ενώ το αντίθετο απαιτεί ο μη παραμετρικός.

Στην περίπτωση που τα δεδομένα μας ακολουθούν την κανονικότητα, μεγαλύτερη αξιοπιστία έχει η παραμετρική στατιστική.

Η εφαρμογή του γραπτού και ηλεκτρονικού υλικού αυτοαξιολόγησης, όπως προαναφέραμε, ξεκίνησε από τα μέσα Οκτωβρίου 2018 και ολοκληρώθηκε στα τέλη Φεβρουαρίου 2019. Οι αυτοαξιολογούμενοι 88 μαθητές/τριες κατά τη διάρκεια των μαθημάτων τους, χωρισμένοι σε τέσσερα (04) τμήματα, ήτοι: A1=22, A2 =22, A3=22, A4=22, αρχικά εισήλθαν στην αίθουσα του εργαστηρίου των ηλεκτρονικών υπολογιστών του σχολείου τους, κατά την ώρα διδασκαλίας του μαθήματος και απάντησαν ηλεκτρονικά στα αντίστοιχα ερωτήματα, λαμβάνοντας την αντίστοιχη βαθμολογία τους που καταγράφεται κατωτέρω. Το πρόγραμμα (Hot potatoes) έχει τη δυνατότητα να παρέχει κατά τη διεξαγωγή των τεστ στους/στις μαθητές/τριες βοήθεια και ανατροφοδότηση προκειμένου να επιλέξουν την σωστή

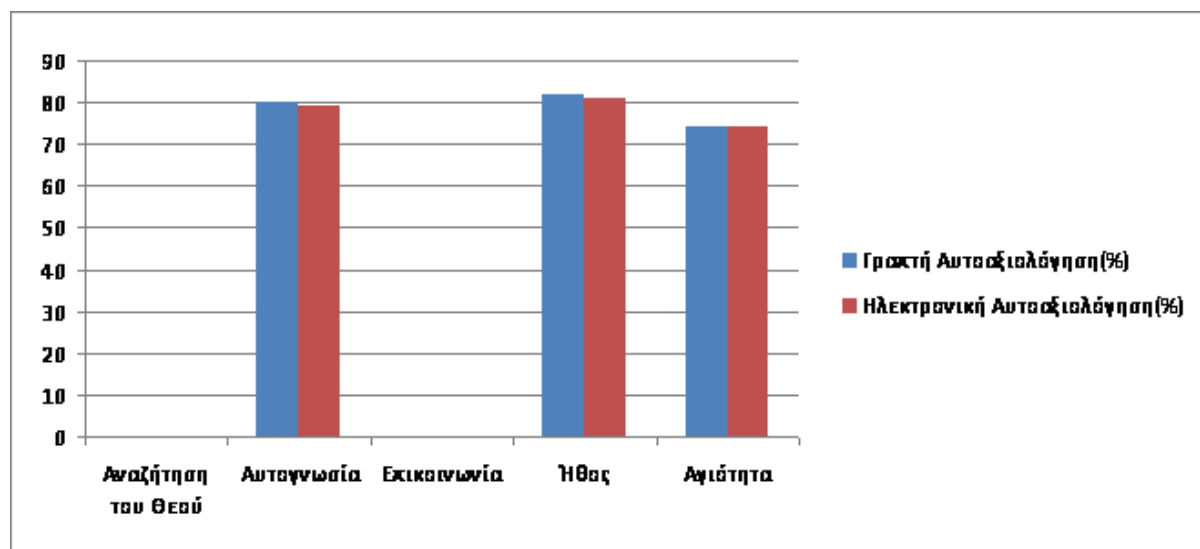
απάντηση, βαθμολογεί δε στο τέλος της άσκησης την συγκεκριμένη επίδοση. Σε επόμενη ημέρα διδασκαλίας του ίδιου μαθήματος και στην αίθουσα διδασκαλίας τους απάντησαν γραπτά στα αντίστοιχα ερωτήματα και έλαβαν την αντίστοιχη βαθμολογία τους. Ανάμεσα σε αυτούς που αυτοαξιολογήθηκαν υπήρξαν και επτά (07) μαθητές/τριες με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Πρόκειται για τους/τις μαθητές/τριες με αριθμούς 17,35,39,42,45,46 και 84. Οι βαθμολογίες των μαθητών/τριών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, όπως περιγράφονται στο excel, υπήρξαν ικανοποιητικές, τόσο οι γραπτές όσο και οι ηλεκτρονικές. Το αυτό συνέβη και με το σύνολο των μαθητών/τριών. Τα τελικά αποτελέσματα της εφαρμογής του γραπτού και ηλεκτρονικού υλικού αυτοαξιολόγησης έχουν ως εξής:

4.1 Θεματική Ενότητα 1: Άνθρωπος/Πρόσωπο

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1. Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών

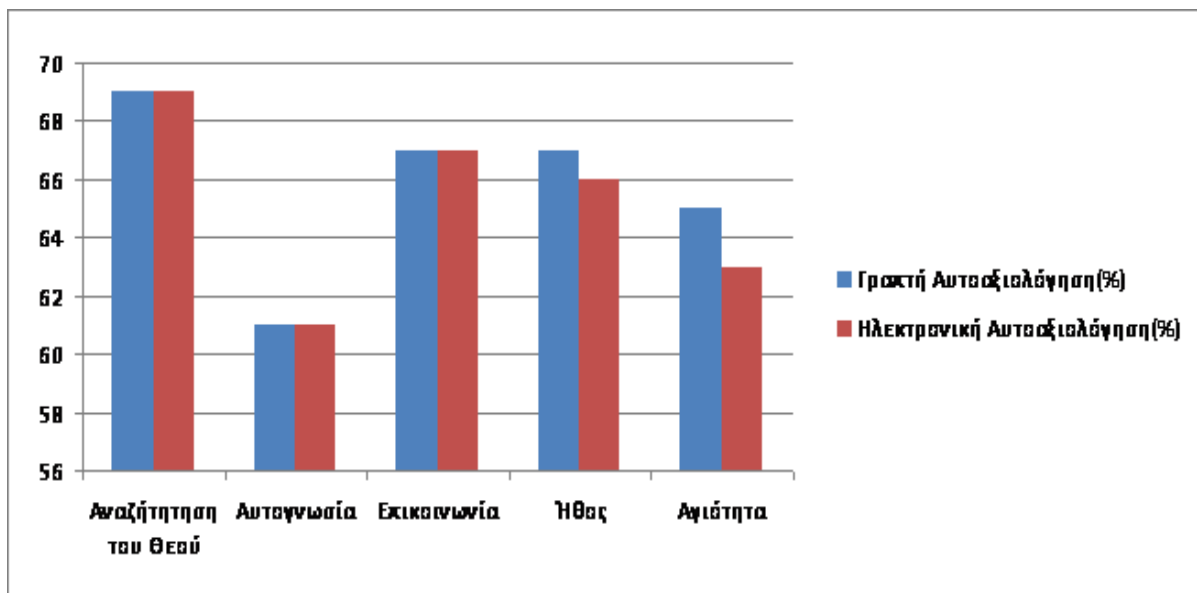
	Γραπτή Αυτοαξιολόγηση (%)	Ηλεκτρονική Αυτοαξιολόγηση (%)
Δ.Ε. 1.1 Αναζήτηση του Θεού	-	-
Δ.Ε. 1.2 Αυτογνωσία	80	79
Δ.Ε. 1.3 Επικοινωνία	-	-
Δ.Ε. 1.4 Ήθος	82	81
Δ.Ε. 1.5 Αγιότητα	74	74

2. Ερωτήσεις πολλών επιλογών

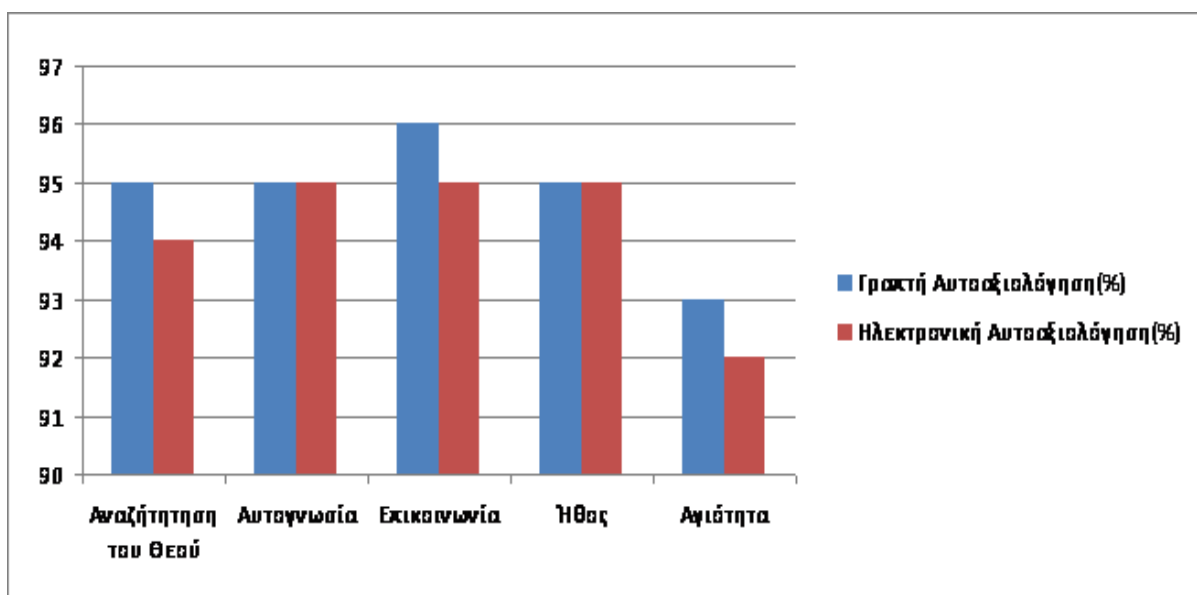
	Γραπτή Αυτοαξιολόγηση (%)	Ηλεκτρονική Αυτοαξιολόγηση (%)
Δ.Ε. 1.1 Αναζήτηση του Θεού	69	69

Δ.Ε. 1.2 Αυτογνωσία	61	61
Δ.Ε. 1.3 Επικοινωνία	67	67
Δ.Ε. 1.4 Ήθος	67	66
Δ.Ε. 1.5 Αγιότητα	65	63

3. Ερωτήσεις συμπλήρωσης κενών

	Γραπτή Αυτοαξιολόγηση (%)	Ηλεκτρονική Αυτοαξιολόγηση (%)
Δ.Ε. 1.1 Αναζήτηση του Θεού	95	94
Δ.Ε. 1.2 Αυτογνωσία	95	95
Δ.Ε. 1.3 Επικοινωνία	96	95
Δ.Ε. 1.4 Ήθος	95	95
Δ.Ε. 1.5 Αγιότητα	93	92

Δ. Ε. 1.1. Αναζήτηση του Θεού

Μελέτη συσχέτισης βαθμολογικής επίδοσης γραπτής και ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο της κανονικής κατανομής των δεδομένων μας με τη μηδενική και την εναλλακτική υπόθεση:

Μηδενική υπόθεση

H₀: Εκ των γραφημάτων: **1)** πολλών επιλογών, τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 69% και **2)** συμπλήρωσης κενών στη γραπτή ανέρχεται στο 95% και την ηλεκτρονική στο 94%. Έτσι λοιπόν η κατανομή των βαθμολογιών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δεν είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Εκ των γραφημάτων δεικνύεται ότι η κατανομή των βαθμολογιών στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική. Κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στη συμπλήρωση των κενών.

Μηδενική υπόθεση

H₀: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δε διαφοροποιούνται σημαντικά.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση διαφοροποιούνται ελαφρώς, κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στη συμπλήρωση των κενών.

Δ. Ε. 1.2. Αυτογνωσία

Μελέτη συσχέτισης βαθμολογικής επίδοσης γραπτής και ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο της κανονικής κατανομής των δεδομένων μας με τη μηδενική και την εναλλακτική υπόθεση:

Μηδενική υπόθεση

H₀: Εκ των γραφημάτων: **1)** πολλαπλών επιλογών στη γραπτή αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 80% και την ηλεκτρονική στο 79%. **2)** πολλών επιλογών, τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 61% και **3)** συμπλήρωσης κενών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση ανέρχεται στο 95%. Έτσι λοιπόν η κατανομή των βαθμολογιών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δεν είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Εκ των γραφημάτων δεικνύεται ότι η κατανομή των βαθμολογιών στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική. Κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών.

Μηδενική υπόθεση

H₀: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δε διαφοροποιούνται σημαντικά.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση διαφοροποιούνται ελαφρώς, κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών.

Δ. Ε. 1.3. Επικοινωνία

Μελέτη συσχέτισης βαθμολογικής επίδοσης γραπτής και ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο της κανονικής κατανομής των δεδομένων μας με τη μηδενική και την εναλλακτική υπόθεση:

Μηδενική υπόθεση

H₀: Εκ των γραφημάτων: **1)** πολλών επιλογών, τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 67% και **2)** συμπλήρωσης κενών στη γραπτή ανέρχεται στο 96% και την ηλεκτρονική στο 95%. Έτσι λοιπόν η κατανομή των βαθμολογιών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δεν είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Εκ των γραφημάτων δεικνύεται ότι η κατανομή των βαθμολογιών στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική. Κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στη συμπλήρωση των κενών.

Μηδενική υπόθεση

H₀: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δε διαφοροποιούνται σημαντικά.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση διαφοροποιούνται ελαφρώς, κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στη συμπλήρωση των κενών.

Δ. Ε. 1.4. Ήθος

Μελέτη συσχέτισης βαθμολογικής επίδοσης γραπτής και ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο της κανονικής κατανομής των δεδομένων μας με τη μηδενική και την εναλλακτική υπόθεση:

Μηδενική υπόθεση

H₀: Εκ των γραφημάτων: **1)** πολλαπλών επιλογών στη γραπτή αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 82% και την ηλεκτρονική στο 81%. **2)** πολλών επιλογών, ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 67% και την ηλεκτρονική στο 66%. και **3)** συμπλήρωσης κενών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση ανέρχεται στο 95%. Έτσι λοιπόν η κατανομή των βαθμολογιών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δεν είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Εκ των γραφημάτων δεικνύεται ότι η κατανομή των βαθμολογιών στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική. Κατά 1% υπερτερεί η γραπτή τόσο στις ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών όσο και στη συμπλήρωση των κενών.

Μηδενική υπόθεση

H₀: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δε διαφοροποιούνται σημαντικά.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση διαφοροποιούνται ελαφρώς, κατά 1% υπερτερεί η γραπτή τόσο στις ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών όσο και στη συμπλήρωση των κενών.

Δ. Ε. 1.5. Αγιότητα

Μελέτη συσχέτισης βαθμολογικής επίδοσης γραπτής και ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο της κανονικής κατανομής των δεδομένων μας με τη μηδενική και την εναλλακτική υπόθεση:

Μηδενική υπόθεση

H₀: Εκ των γραφημάτων: **1)** πολλαπλών επιλογών, τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 74% **2)** πολλών επιλογών, στη γραπτή ανέρχεται στο 65% και την ηλεκτρονική στο 63%. και **2)** συμπλήρωσης κενών στη γραπτή ανέρχεται στο 93% και την ηλεκτρονική στο 92%. Έτσι λοιπόν η κατανομή των βαθμολογιών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δεν είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Εκ των γραφημάτων δεικνύεται ότι η κατανομή των βαθμολογιών στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική. Κατά 2% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλών επιλογών και κατά 1% στη συμπλήρωση των κενών.

Μηδενική υπόθεση

H₀: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δε διαφοροποιούνται σημαντικά.

Εναλλακτική υπόθεση

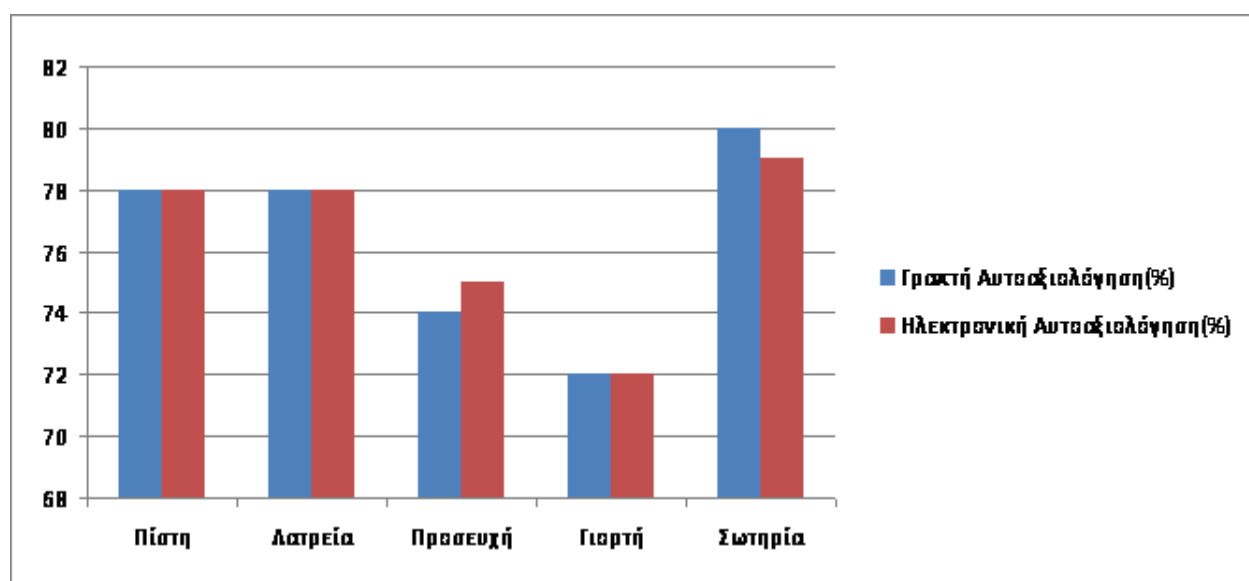
H₁: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση διαφοροποιούνται ελαφρώς, κατά 2% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλών επιλογών και κατά 1% στη συμπλήρωση των κενών.

4.2 Θεματική Ενότητα 2: Θρησκευτικότητα

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

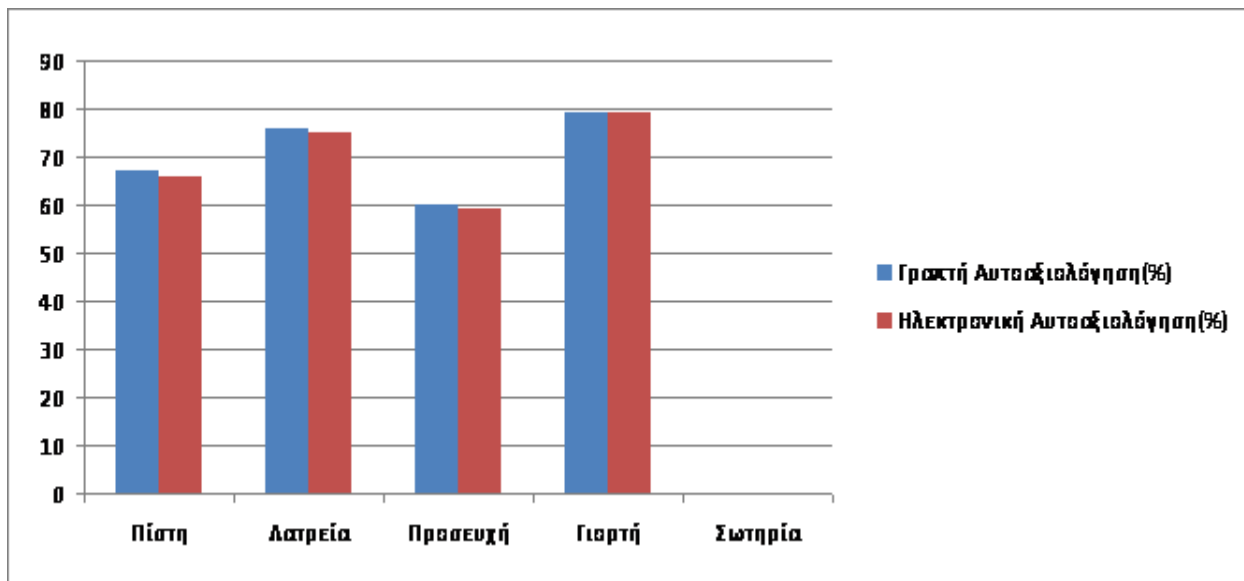
1. Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών

	Γραπτή Αυτοαξιολόγηση (%)	Ηλεκτρονική Αυτοαξιολόγηση (%)
Δ.Ε. 2.1 Πίστη	78	78
Δ.Ε. 2.2 Λατρεία	78	78
Δ.Ε. 2.3 Προσευχή	74	75
Δ.Ε. 2.4 Γιορτή	72	72
Δ.Ε. 2.5 Σωτηρία	80	79

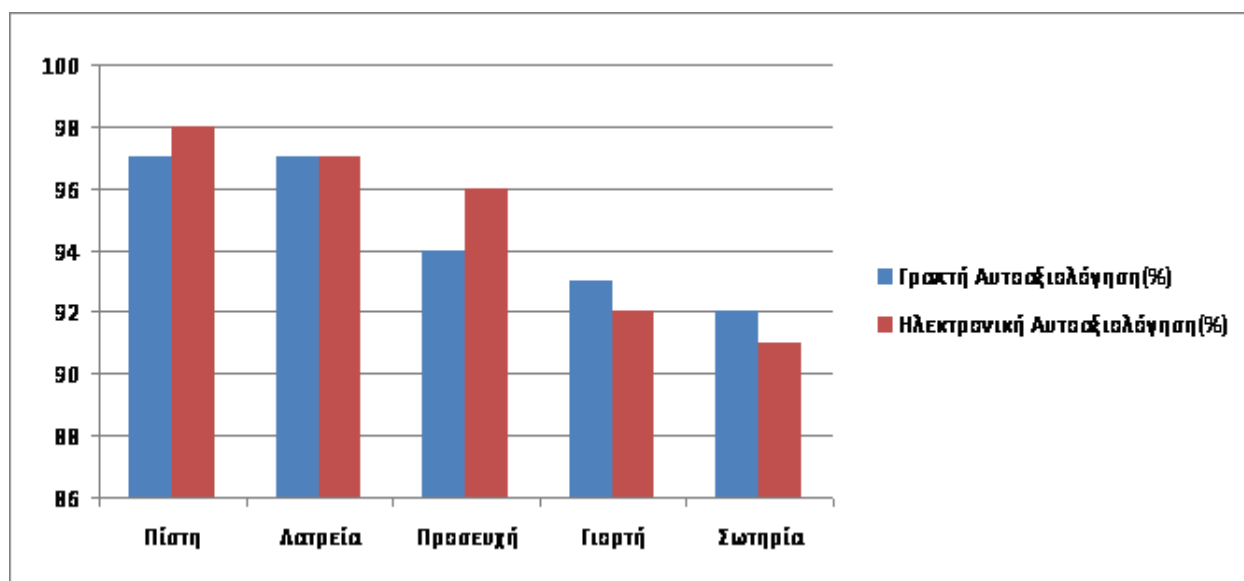
2. Ερωτήσεις πολλών επιλογών

	Γραπτή Αυτοαξιολόγηση (%)	Ηλεκτρονική Αυτοαξιολόγηση (%)
Δ.Ε. 2.1 Πίστη	67	66
Δ.Ε. 2.2 Λατρεία	76	75
Δ.Ε. 2.3 Προσευχή	60	59
Δ.Ε. 2.4 Γιορτή	79	79
Δ.Ε. 2.5 Σωτηρία	-	-

3. Ερωτήσεις συμπλήρωσης κενών

	Γραπτή Αυτοαξιολόγηση (%)	Ηλεκτρονική Αυτοαξιολόγηση (%)
Δ.Ε. 2.1 Πίστη	97	98
Δ.Ε. 2.2 Λατρεία	97	97
Δ.Ε. 2.3 Προσευχή	94	96
Δ.Ε. 2.4 Γιορτή	93	92
Δ.Ε. 2.5 Σωτηρία	92	91

Δ. Ε. 2.1. Πίστη

Μελέτη συσχέτισης βαθμολογικής επίδοσης γραπτής και ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο της κανονικής κατανομής των δεδομένων μας με τη μηδενική και την εναλλακτική υπόθεση:

Μηδενική υπόθεση

H₀: Εκ των γραφημάτων: **1)** πολλαπλών επιλογών, τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 78%. **2)** πολλών επιλογών, στη γραπτή ανέρχεται στο 67% και την ηλεκτρονική στο 66%. και **3)** συμπλήρωσης κενών στη γραπτή ανέρχεται στο 97% και την ηλεκτρονική στο 98%. Έτσι λοιπόν η κατανομή των βαθμολογιών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δεν είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Εκ των γραφημάτων δεικνύεται ότι η κατανομή των βαθμολογιών στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική. Κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλών επιλογών και κατά 1% στη συμπλήρωση των κενών η ηλεκτρονική.

Μηδενική υπόθεση

H₀: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δε διαφοροποιούνται σημαντικά.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση διαφοροποιούνται ελαφρώς, κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλών επιλογών και κατά 1% στη συμπλήρωση των κενών η ηλεκτρονική.

Δ. Ε. 2.2. Λατρεία

Μελέτη συσχέτισης βαθμολογικής επίδοσης γραπτής και ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο της κανονικής κατανομής των δεδομένων μας με τη μηδενική και την εναλλακτική υπόθεση:

Μηδενική υπόθεση

H₀: Εκ των γραφημάτων: **1)** πολλαπλών επιλογών, τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 78%. **2)** πολλών επιλογών, στη γραπτή ανέρχεται στο 76% και την ηλεκτρονική στο 75%. και **2)** συμπλήρωσης κενών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 97%. Έτσι λοιπόν η κατανομή των βαθμολογιών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δεν είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Εκ των γραφημάτων δεικνύεται ότι η κατανομή των βαθμολογιών στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική. Κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλών επιλογών.

Μηδενική υπόθεση

H₀: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δε διαφοροποιούνται σημαντικά.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση διαφοροποιούνται ελαφρώς, κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλών επιλογών.

Δ. Ε. 2.3. Προσευχή

Μελέτη συσχέτισης βαθμολογικής επίδοσης γραπτής και ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο της κανονικής κατανομής των δεδομένων μας με τη μηδενική και την εναλλακτική υπόθεση:

Μηδενική υπόθεση

H₀: Εκ των γραφημάτων: **1)** πολλαπλών επιλογών στη γραπτή αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 74% και την ηλεκτρονική στο 75%. **2)** πολλών επιλογών στη γραπτή αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 60% και την ηλεκτρονική στο 59%. και **3)** συμπλήρωσης κενών στη γραπτή ανέρχεται στο 94% και την ηλεκτρονική στο 96%. Έτσι λοιπόν η κατανομή των βαθμολογιών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δεν είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Εκ των γραφημάτων δεικνύεται ότι η κατανομή των βαθμολογιών στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική. Κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλών επιλογών και η ηλεκτρονική κατά 1% στις ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών και κατά 2% στη συμπλήρωση των κενών.

Μηδενική υπόθεση

H₀: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δε διαφοροποιούνται σημαντικά.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση διαφοροποιούνται ελαφρώς, κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλών επιλογών και η ηλεκτρονική κατά 1% στις ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών και κατά 2% στη συμπλήρωση των κενών.

Δ. Ε. 2.4. Γιορτή

Μελέτη συσχέτισης βαθμολογικής επίδοσης γραπτής και ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο της κανονικής κατανομής των δεδομένων μας με τη μηδενική και την εναλλακτική υπόθεση:

Μηδενική υπόθεση

H₀: Εκ των γραφημάτων: **1)** πολλαπλών επιλογών, τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 72% **2)** πολλών επιλογών, τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 79% και **3)** συμπλήρωσης κενών στη γραπτή ανέρχεται στο 93% και την ηλεκτρονική στο 92%. Έτσι λοιπόν η κατανομή των βαθμολογιών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δεν είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Εκ των γραφημάτων δεικνύεται ότι η κατανομή των βαθμολογιών στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική. Κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στη συμπλήρωση των κενών.

Μηδενική υπόθεση

H₀: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δε διαφοροποιούνται σημαντικά.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση διαφοροποιούνται ελαφρώς, κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στη συμπλήρωση των κενών.

Δ. Ε. 2.5. Σωτηρία

Μελέτη συσχέτισης βαθμολογικής επίδοσης γραπτής και ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο της κανονικής κατανομής των δεδομένων μας με τη μηδενική και την εναλλακτική υπόθεση:

Μηδενική υπόθεση

H₀: Εκ των γραφημάτων: **1)** πολλαπλών επιλογών στη γραπτή αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 80% και την ηλεκτρονική στο 79%. και **2)** συμπλήρωσης κενών στη γραπτή ανέρχεται στο 92% και την ηλεκτρονική στο 91%. Έτσι λοιπόν η κατανομή των βαθμολογιών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δεν είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Εκ των γραφημάτων δεικνύεται ότι η κατανομή των βαθμολογιών στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική. Κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στη συμπλήρωση των κενών.

Μηδενική υπόθεση

H₀: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δε διαφοροποιούνται σημαντικά.

Εναλλακτική υπόθεση

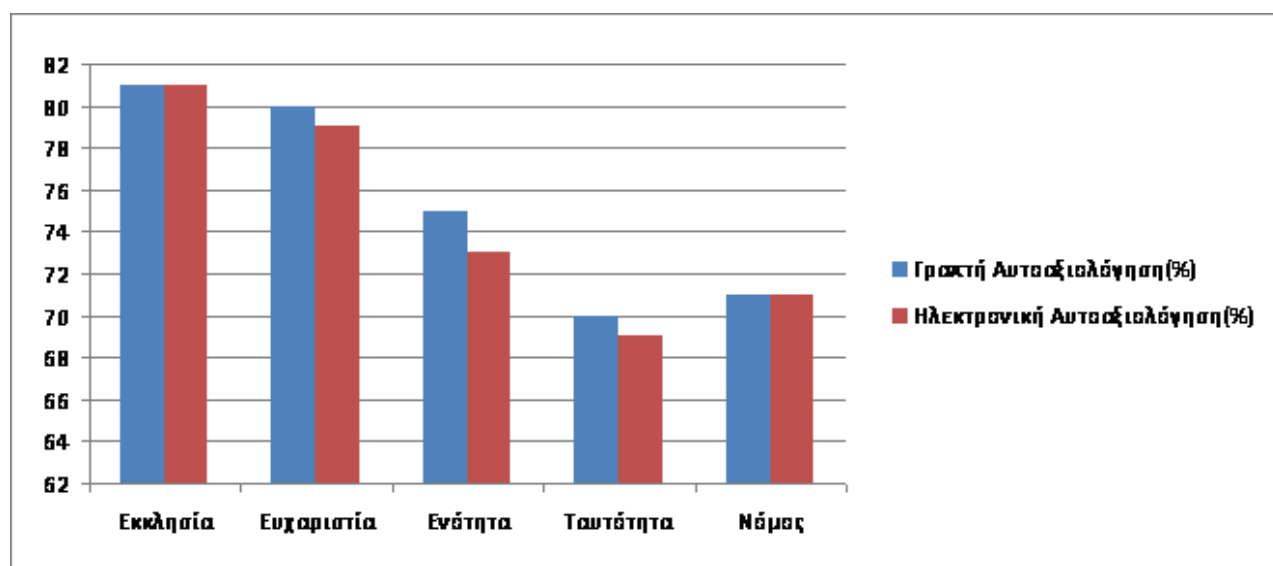
H₁: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση διαφοροποιούνται ελαφρώς, κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στη συμπλήρωση των κενών.

4.3 Θεματική Ενότητα 3: Κοινότητα

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

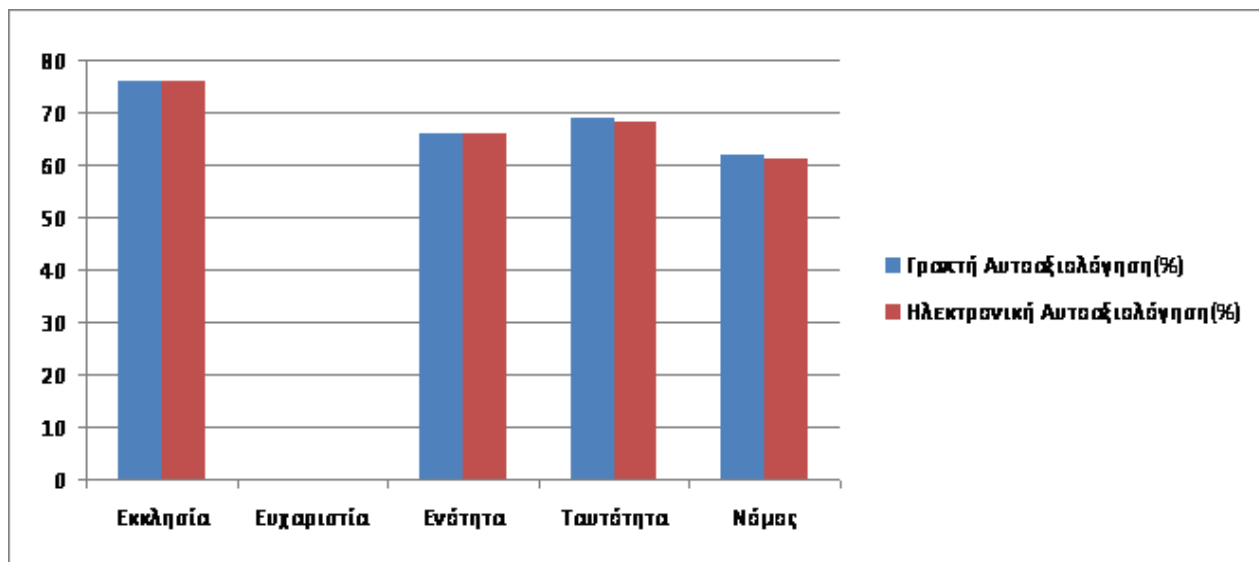
1. Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών

	Γραπτή Αυτοαξιολόγηση (%)	Ηλεκτρονική Αυτοαξιολόγηση (%)
Δ.Ε. 3.1 Εκκλησία	81	81
Δ.Ε. 3.2 Ευχαριστία	80	79
Δ.Ε. 3.3 Ενότητα	75	73
Δ.Ε. 3.4 Ταυτότητα	70	69
Δ.Ε. 3.5 Νόμος	71	71

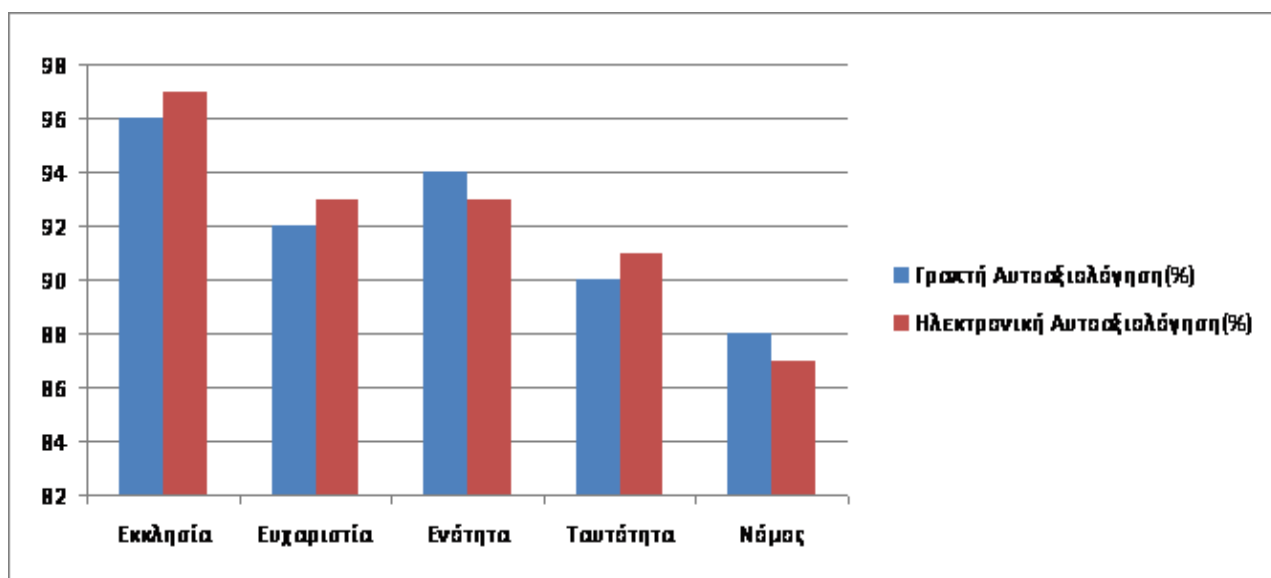
2. Ερωτήσεις πολλών επιλογών

	Γραπτή Αυτοαξιολόγηση (%)	Ηλεκτρονική Αυτοαξιολόγηση (%)
Δ.Ε. 3.1 Εκκλησία	76	76
Δ.Ε. 3.2 Ευχαριστία	-	-
Δ.Ε. 3.3 Ενότητα	66	66
Δ.Ε. 3.4 Ταυτότητα	69	68
Δ.Ε. 3.5 Νόμος	62	61

3. Ερωτήσεις συμπλήρωσης κενών

	Γραπτή Αυτοαξιολόγηση (%)	Ηλεκτρονική Αυτοαξιολόγηση (%)
Δ.Ε. 3.1 Εκκλησία	96	97
Δ.Ε. 3.2 Ευχαριστία	92	93
Δ.Ε. 3.3 Ενότητα	94	93
Δ.Ε. 3.4 Ταυτότητα	90	91
Δ.Ε. 3.5 Νόμος	88	87

Δ. Ε. 3.1. Εκκλησία

Μελέτη συσχέτισης βαθμολογικής επίδοσης γραπτής και ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο της κανονικής κατανομής των δεδομένων μας με τη μηδενική και την εναλλακτική υπόθεση:

Μηδενική υπόθεση

H₀: Εκ των γραφημάτων: **1)** πολλαπλών επιλογών, τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 81% **2)** πολλών επιλογών, τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 76% και **3)** συμπλήρωσης κενών στη γραπτή ανέρχεται στο 96% και την ηλεκτρονική στο 97%. Έτσι λοιπόν η κατανομή των βαθμολογιών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δεν είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Εκ των γραφημάτων δεικνύεται ότι η κατανομή των βαθμολογιών στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική. Κατά 1% υπερτερεί η ηλεκτρονική στη συμπλήρωση των κενών.

Μηδενική υπόθεση

H₀: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δε διαφοροποιούνται σημαντικά.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση διαφοροποιούνται ελαφρώς, κατά 1% υπερτερεί η ηλεκτρονική στη συμπλήρωση των κενών.

Δ. Ε. 3.2. Ευχαριστία

Μελέτη συσχέτισης βαθμολογικής επίδοσης γραπτής και ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο της κανονικής κατανομής των δεδομένων μας με τη μηδενική και την εναλλακτική υπόθεση:

Μηδενική υπόθεση

H₀: Εκ των γραφημάτων: **1)** πολλαπλών επιλογών στη γραπτή αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 80% και την ηλεκτρονική στο 79%. και **2)** συμπλήρωσης κενών στη γραπτή ανέρχεται στο 92% και την ηλεκτρονική στο 93%. Έτσι λοιπόν η κατανομή των βαθμολογιών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δεν είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Εκ των γραφημάτων δεικνύεται ότι η κατανομή των βαθμολογιών στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική. Κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στη συμπλήρωση των κενών.

Μηδενική υπόθεση

H₀: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δε διαφοροποιούνται σημαντικά.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση διαφοροποιούνται ελαφρώς, κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στη συμπλήρωση των κενών.

Δ. Ε. 3.3. Ενότητα

Μελέτη συσχέτισης βαθμολογικής επίδοσης γραπτής και ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο της κανονικής κατανομής των δεδομένων μας με τη μηδενική και την εναλλακτική υπόθεση:

Μηδενική υπόθεση

H₀: Εκ των γραφημάτων: **1)** πολλαπλών επιλογών στη γραπτή αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 75% και την ηλεκτρονική στο 73%. **2)** πολλών επιλογών, τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 66% και **3)** συμπλήρωσης κενών στη γραπτή ανέρχεται στο 94% και την ηλεκτρονική στο 93%. Έτσι λοιπόν η κατανομή των βαθμολογιών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δεν είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Εκ των γραφημάτων δεικνύεται ότι η κατανομή των βαθμολογιών στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική. Κατά 2% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών και κατά 1% στη συμπλήρωση των κενών.

Μηδενική υπόθεση

H₀: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δε διαφοροποιούνται σημαντικά.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση διαφοροποιούνται ελαφρώς, κατά 2% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών και κατά 1% στη συμπλήρωση των κενών.

Δ. Ε. 3.4. Ταυτότητα

Μελέτη συσχέτισης βαθμολογικής επίδοσης γραπτής και ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο της κανονικής κατανομής των δεδομένων μας με τη μηδενική και την εναλλακτική υπόθεση:

Μηδενική υπόθεση

H₀: Εκ των γραφημάτων: **1)** πολλαπλών επιλογών στη γραπτή αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 70% και την ηλεκτρονική στο 69%. **2)** πολλών επιλογών, στη γραπτή αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 69% και την ηλεκτρονική στο 68%. και **3)** συμπλήρωσης κενών στη γραπτή ανέρχεται στο 90% και την ηλεκτρονική στο 91%. Έτσι λοιπόν η κατανομή των βαθμολογιών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δεν είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Εκ των γραφημάτων δεικνύεται ότι η κατανομή των βαθμολογιών στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική. Κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλαπλών και πολλών επιλογών και κατά 1% η ηλεκτρονική στη συμπλήρωση των κενών.

Μηδενική υπόθεση

H₀: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δε διαφοροποιούνται σημαντικά.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση διαφοροποιούνται ελαφρώς, κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλαπλών και πολλών επιλογών και κατά 1% η ηλεκτρονική στη συμπλήρωση των κενών.

Δ. Ε. 3.5. Νόμος

Μελέτη συσχέτισης βαθμολογικής επίδοσης γραπτής και ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης

Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιηθεί σημαντικά θα την εξετάσουμε και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο την ηλεκτρονική όσο και τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αρχικά θα πραγματοποιήσουμε έλεγχο της κανονικής κατανομής των δεδομένων μας με τη μηδενική και την εναλλακτική υπόθεση:

Μηδενική υπόθεση

H₀: Εκ των γραφημάτων: **1)** πολλαπλών επιλογών, τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 71% **2)** πολλών επιλογών, στη γραπτή αυτοαξιολόγηση ο Μ.Ο. ανέρχεται στο 62% και την ηλεκτρονική στο 61%. και **3)** συμπλήρωσης κενών στη γραπτή ανέρχεται στο 88% και την ηλεκτρονική στο 87%. Έτσι λοιπόν η κατανομή των βαθμολογιών τόσο στη γραπτή όσο και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δεν είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Εκ των γραφημάτων δεικνύεται ότι η κατανομή των βαθμολογιών στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση είναι στατιστικά διαφορετική από την κανονική. Κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλών επιλογών και συμπλήρωση των κενών.

Μηδενική υπόθεση

H₀: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση δε διαφοροποιούνται σημαντικά.

Εναλλακτική υπόθεση

H₁: Οι βαθμολογικές επιδόσεις στη γραπτή και την ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση διαφοροποιούνται ελαφρώς, κατά 1% υπερτερεί η γραπτή στις ερωτήσεις πολλών επιλογών και συμπλήρωση των κενών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στη διπλωματική μου εργασία, που ήδη ολοκληρώθηκε, με τίτλο «Ανάπτυξη και εφαρμογή ηλεκτρονικού υλικού αυτοαξιολόγησης για το μάθημα των Θρησκευτικών της Α΄ Λυκείου», εξετάστηκαν συγκριτικά (με ηλεκτρονικό και γραπτό τρόπο) τα αποτελέσματα της εμπέδωσης εννοιών συγκεκριμένης ύλης του μαθήματος των Θρησκευτικών από μαθητές/τριες της Α΄ Γενικού Λυκείου, που διδάχθηκαν το συγκεκριμένο μάθημα, βασιζόμενο στο νέο πρόγραμμα σπουδών. Υπό τις οδηγίες του διδάσκοντα καθηγητή, οι μαθητές/τριες αυτοαξιολογήθηκαν μέσω ερωτηματολογίων, αρχικά ηλεκτρονικά και εν συνεχεία γραπτά. Στην έρευνα συμμετείχαν 88 μαθητές/τριες της προαναφερθείσας τάξης από ένα Λύκειο της πόλης της Λαμίας. Η αυτοαξιολόγηση πραγματοποιήθηκε σε τρεις θεματικές ενότητες, ήτοι: άνθρωπος/πρόσωπο, θρησκευτικότητα, κοινότητα, με πέντε υπο-ενότητες η κάθε μια. Η διδασκαλία τής κάθε υπο-ενότητας πραγματοποιήθηκε σε ένα δίωρο μάθημα. Αρχικά, οι μαθητές/τριες απάντησαν στα ερωτηματολόγια με το λογισμικό Ανοικτού Τύπου, Hot potatoes και κατόπιν στα ίδια ερωτηματολόγια γραπτά. Η διεξαγωγή της αυτοαξιολόγησης έλαβε χώρα σε διαφορετικές ημέρες διδασκαλίας των αντίστοιχων υπο-ενοτήτων. Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψε ότι η γραπτή αυτοαξιολόγηση υπερέιχε ελαφρώς της ηλεκτρονικής.

Για πρώτη φορά οι μαθητές/τριες στη συγκεκριμένη σχολική μονάδα αυτοαξιολογήθηκαν ηλεκτρονικά και γραπτά, σε διαφορετικές διδακτικές ώρες, με ερωτηματολόγια ανοιχτού τύπου, Hot potatoes στις ίδιες θεματικές ενότητες. Η εμπειρία όλων υπήρξε συναρπαστική. Η ενασχόληση των μαθητών/τριών με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές στο μάθημα των Θρησκευτικών υπήρξε ικανοποιητική. Τα δυο τελευταία σχολικά έτη το μάθημα των Θρησκευτικών διδάσκεται με ένα διαφορετικό τρόπο. Αυτό οφείλεται στα νέα προγράμματα σπουδών, που το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων εφαρμόζει σε όλες τις σχολικές μονάδες της χώρας. Σύμφωνα, με το νέο πρόγραμμα σπουδών στο μάθημα των Θρησκευτικών, σε καμία τάξη του Γενικού Λυκείου δεν υπάρχει εγχειρίδιο για τον/την μαθητή/τρια, αλλά φάκελος μαθήματος, ο οποίος εμπεριέχει κείμενα διαφόρων συγγραφέων, που ο διδάσκων εκπαιδευτικός οφείλει να τα αναλύσει και με βιωματικό τρόπο να μεταδώσει στους/στις μαθητές/τριες τις έννοιες που απορρέουν απ' αυτά τα κείμενα. Ως εκ τούτου το έργο του διδάσκοντα είναι δύσκολο αφενός μεν στην εξεύρεση των κατάλληλων ερωτήσεων που θα ανταποκρίνονται με πληρότητα στα κείμενα, αφετέρου δε να μεταδώσει ικανοποιητικά τις έννοιες, ώστε να τις κάνουν κτήμα τους οι μαθητές/τριες.

Από την έρευνά μας αποδείχθηκε ότι η διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών σε όλες τις τάξεις του Γενικού Λυκείου, και όχι μόνο, πραγματοποιείται, εκτός των άλλων μορφών, και με τα διάφορα Εκπαιδευτικά Λογισμικά. Η διαδικασία της αξιολόγησης ενός Εκπαιδευτικού Λογισμικού ξεκινά από την παραγωγή του και ολοκληρώνεται μετά τη διάθεσή του σε κάθε χώρα, προκειμένου να προσαρμοστεί στα συνεχώς μεταβαλλόμενα εκπαιδευτικά δεδομένα της συγκεκριμένης χώρας. Έτσι λοιπόν, για τις ανάγκες του μαθήματος, και στη συγκεκριμένη περίπτωση, χρησιμοποιήθηκαν εκπαιδευτικά λογισμικά που βασίστηκαν τόσο στις αρχές του εποικοδομητισμού όσο και στη διερευνητική προσέγγιση. Με βάση τις αρχές

του εποικοδομητισμού οι μαθητές/τριες είχαν πρόσβαση σε ανοιχτές εφαρμογές οι οποίες χρησιμοποιούνται για να δομήσουν πιο σύνθετες έννοιες. Επίσης, τους δόθηκε βοήθεια για να χρησιμοποιούν τους υπολογιστές ως εργαλείο για να συλλέγουν και να οργανώνουν δεδομένα και κατόπιν αυτά να τα παρουσιάζουν. Ο/Η μαθητής/τρια ενεργούσε ως ενεργητικός αναζητητής πληροφοριών. Με βάση τη διερευνητική προσέγγιση οι μαθητές/τριες από μόνοι/ες τους ανακάλυψαν τη νέα γνώση με τρόπο ενεργητικό. Ο εκπαιδευτικός τους πρόσφερε απλή καθοδήγηση. Συμπερασματικά το υπολογιστικό περιβάλλον λειτούργησε συμπληρωματικά της διδασκαλίας.

Για την αυτοαξιολόγηση των μαθητών/τριών μας δημιουργήσαμε ερωτήσεις ανοικτού τύπου, (πολλαπλών επιλογών, πολλών επιλογών και συμπλήρωσης κενού), με το λογισμικό ανοικτού τύπου, hot potatoes. Το να δημιουργήσει κανένας ασκήσεις σε ηλεκτρονική μορφή είναι μια εύκολη διαδικασία και γρήγορη δραστηριότητα. Στο διαδίκτυο υπάρχουν αρκετά διαθέσιμα λογισμικά δημιουργίας τέτοιων ασκήσεων. Όπως προαναφέραμε για τις ανάγκες της έρευνάς μας κατασκευάσαμε ερωτήσεις ανοικτού τύπου, με το λογισμικό hot potatoes, το οποίο είναι εύκολο στη χρήση του. Οι ασκήσεις αυτές αποτέλεσαν ένα σημαντικό εργαλείο στα χέρια του εκπαιδευτικού και έδωσαν προστιθέμενη αξία, επειδή έφεραν με ενεργό τρόπο πιο κοντά τους/τις μαθητές/τριες και ταυτόχρονα λειτούργησαν σαν μέσο αξιολόγησης. Οι μαθητές/τριες ανέπτυξαν γνωστικές και κοινωνικές δεξιότητες υψηλού επιπέδου και εξοικειώθηκαν με πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού αξιοποιώντας λειτουργικά τα νέα μέσα ενώ η διδασκαλία τους έγινε πολυτροπική και πολύχρωμη.

Η εφαρμογή της διδακτικής παρέμβασης διήρκεσε συνολικά 30 διδακτικές ώρες, κατά τις οποίες οι μαθητές/τριες διδάχθηκαν τρεις Θεματικές Ενότητες που η κάθε μια Ενότητα περιλάμβανε πέντε διδακτικές υπο-ενότητες, σύμφωνα με το νέο πρόγραμμα σπουδών για το ΜτΘ και τις οδηγίες διδασκαλίας, για τους/τις μαθητές/τριες της Α΄ τάξης Γενικού Λυκείου. Οι αυτοαξιολογούμενοι 88 μαθητές/τριες κατά τη διάρκεια των μαθημάτων τους, χωρισμένοι σε τέσσερα (04) τμήματα, ήτοι: A1=22, A2 =22, A3=22, A4=22, αρχικά εισήλθαν στην αίθουσα του εργαστηρίου των ηλεκτρονικών υπολογιστών του σχολείου τους κατά την ώρα διδασκαλίας του μαθήματος και απάντησαν ηλεκτρονικά στα αντίστοιχα ερωτήματα. Το πρόγραμμα (Hot potatoes) έδωσε τη δυνατότητα παροχής βοήθειας και ανατροφοδότησης στους/στις μαθητές/τριες κατά τη διεξαγωγή των τεστ προκειμένου να επιλέξουν τη σωστή απάντηση και βαθμολόγησε στο τέλος της άσκησης την συγκεκριμένη επίδοση. Σε επόμενη ημέρα διδασκαλίας του ίδιου μαθήματος και στην αίθουσα διδασκαλίας τους οι μαθητές/τριες απάντησαν και γραπτά στα αντίστοιχα ερωτήματα.

Αφού πραγματοποιήθηκε η αυτοαξιολόγηση της εμπέδωσης της μάθησης των μαθητών/τριών στις συγκεκριμένες θεματικές ενότητες και υπο-ενότητες ακολούθησε η σύγκριση των απαντήσεών τους τόσο στα ηλεκτρονικά όσο και στα γραπτά ερωτηματολόγια τους. Οι ερωτήσεις ήταν ίδιες και στις δυο αυτοαξιολογήσεις, ήτοι: ερωτήσεις, πολλαπλών επιλογών, πολλών επιλογών και συμπλήρωσης κενού. Οι απαντήσεις των μαθητών/τριών σε κάθε ερωτηματολόγιο βαθμολογήθηκαν σε δύο επίπεδα, από το ένα μέρος ηλεκτρονικά από δε το άλλο γραπτά. Κάθε απάντηση λανθασμένη βαθμολογήθηκε με το μηδέν και κάθε σωστή απάντηση με βαθμό που είχαμε προκαθορίσει, έτσι ώστε η μέγιστη βαθμολογία σε κάθε περίπτωση να είναι οι 100 βαθμοί. Η συνολική επίδοση του/της κάθε μαθητή/τριας προέκυψε από το άθροισμα της επίδοσής του/της σε όλες τις ερωτήσεις του/της σε κάθε περίπτωση, ενώ η επίδοση της τάξης προέκυψε από τη μέση τιμή των επιδόσεων όλων των μαθητών/τριών του κάθε τμήματος. Για την ύπαρξη διαφορών στις επιδόσεις των μαθητών/τριών πραγματοποιήθηκε έλεγχος ανάμεσα στα αποτελέσματα τόσο της ηλεκτρονικής αυτοαξιολόγησης όσο και της αντίστοιχης γραπτής, με τον έλεγχο t για ζευγαρωτά δείγματα, αφού πρώτα πραγματοποιήθηκε έλεγχος αν τα δεδομένα τα δειγματικά ακολουθούν κανονική κατανομή ή όχι.

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε η βαθμολόγηση των ερωτηματολογίων των μαθητών/τριών στην εκατοντάβαθμη κλίμακα και οι βαθμολογίες καταχωρήθηκαν σε λογιστικό φύλλο. Για την ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν ακολουθήθηκε η στατιστική ανάλυση των βαθμολογικών δεδομένων με το στατιστικό πακέτο IBM SPSS (Superior Performance Software System) Statistics 23.0. Αρχικά κάναμε τον έλεγχο της κανονικότητας των κατανομών για τη μελέτη της ύπαρξης διαφοροποιήσεων ανάμεσα στις απαντήσεις των μαθητών/τριών τόσο ηλεκτρονικά όσο και γραπτά. Κατόπιν, για τη μελέτη της ύπαρξης των διαφοροποιήσεων ανάμεσα στην ηλεκτρονική και γραπτή αυτοαξιολόγηση χρησιμοποιήσαμε το T-Test. Για τη βελτίωση επίσης, κάναμε έναν ακόμη έλεγχο με τον υπολογισμό κατά Hake (Hake gain). Ως έναν τρόπο ανάλυσης της αποτελεσματικότητας μιας διδακτικής μεθόδου, ο Hake (1998) εισήγαγε έναν δείκτη g , με αυτόν τον δείκτη γίνεται η μέτρηση των διαγνωστικών τεστ κλειστού τύπου. Μία σημαντική παράμετρος μέτρησης της αποδοτικότητας της διδασκαλίας, κατά Hake, είναι η βελτίωση, γιατί δι' αυτής της μεθόδου διορθώνονται οι επιδράσεις σε αυτήν που προέρχονται από τις διαφορετικές αρχικές γνώσεις τους και σταθμίζεται η βελτίωση των επιδόσεων των μαθητών/τριών. Στην παρούσα εργασία μας χρησιμοποιήθηκε και αυτή η μέθοδος.

Για την αυτοαξιολόγηση των μαθητών/τριών, με το στατιστικό πακέτο IBM SPSS, δημιουργήσαμε τρεις ομάδες γραφικών, μια ανά Θεματική ενότητα. Σε κάθε Θεματική ενότητα υπάρχει μια γραφική παράσταση στον άξονα X που εμπεριέχει ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών, πολλών επιλογών και συμπλήρωσης κενών. Σε κάθε γραφική παράσταση υπάρχουν δυο μπάρες μια για την ηλεκτρονική και μια για τη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Στην καρτέλα Variable View του στατιστικού πακέτου τοποθετήσαμε τις μεταβλητές, τη Βαθμολογία στα ερωτηματολόγια (1-100) και τα Τμήματα. Για τον έλεγχο των μέσων όρων του βαθμού των ερωτηματολογίων επιλέξαμε το κριτήριο T-Test επειδή οι τιμές που λαμβάνει είναι αριθμητικά συνεχείς. Στα ερωτηματολόγια επιδιώχτηκε ουσιαστικά να πραγματοποιηθεί σύγκριση στους μέσους όρους της επίδοσης των μαθητών/τριών. Προϋπόθεση βασική της εφαρμογής του στατιστικού κριτηρίου T-Test ήταν ότι οι τιμές του βαθμού κατανέμονταν κανονικά (προϋπόθεση κανονικής κατανομής). Αν η μέση βαθμολογία μεταξύ των μαθητών/τριών διαφοροποιούταν σημαντικά είχαμε σκοπό να κάνουμε και την εξέταση και σε επίπεδο σημαντικότητας 5%, δηλαδή τόσο στην ηλεκτρονική όσο και στη γραπτή αυτοαξιολόγηση. Αυτό δεν πραγματοποιήθηκε λόγω του ότι το επίπεδο σημαντικότητας ήταν στο 1%. Κατά τη σύγκριση των δύο ανεξάρτητων δειγμάτων ως προς ένα χαρακτηριστικό ποσοτικό ακολουθήσαμε είτε την παραμετρική, είτε τη μη παραμετρική μεθοδολογία. Για να επιλέξουμε όμως την κατάλληλη τεχνική αυτό εξαρτήθηκε από το αν τα δεδομένα μας προσαρμόζονταν ικανοποιητικά στην κανονική κατανομή (οπότε ακολουθήσαμε τον παραμετρικό έλεγχο) ή όχι. Κανονικότητα του δείγματος απαιτεί ο παραμετρικός έλεγχος, ενώ το αντίθετο απαιτεί ο μη παραμετρικός. Όταν τα δεδομένα μας ακολουθούσαν την κανονικότητα, μεγαλύτερη αξιοπιστία είχε η παραμετρική στατιστική.

Συνοψίζοντας όλα τα προαναφερθέντα έχουμε να καταθέσουμε και τα εξής. Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψε ότι η γραπτή αυτοαξιολόγηση υπερείχε ελαφρώς της ηλεκτρονικής. Παρόλα αυτά η ηλεκτρονική αυτοαξιολόγηση υπήρξε ενδιαφέρουσα και συναρπαστική διαδικασία για όλους τους/τις μαθητές/τριες. Αυτό το γεγονός μάς κάνει αισιόδοξους στο να χρησιμοποιείται η συγκεκριμένη μορφή αυτοαξιολόγηση από εδώ και εξής σε όλες τις σχολικές μονάδες της χώρας μας ως ένας επιπλέον τρόπος εμπέδωσης της διδασκαλίας, όχι μόνο του συγκεκριμένου μαθήματος των Θρησκευτικών, αλλά και οποιοδήποτε άλλου διδακτικού αντικειμένου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενογλωσση

- Bakhtin, M. M. (1981). *The dialogic imagination*. Όστιν, Τέξας: Austin University of Texas Press.
- Boyle, T., (1997). *Design for Multimedia Learning*, Prentice Hall.
- Brant, G., Hooper, E., & Sugrue, B. (1991). Which Comes First the Simulation or the Lecture? *Journal of Educational Computing Research*, 7(4), 469-481.
- Bruner, J. (1961). *The act of discovery*. *Harvard Educational Review*, 31 (1):2.
- Burge, E., (1999). Using Learning Technologies: Ideas for Keeping One's Balance, *Educational Technology*, Nov-Dec, vol. XXXIX, number 6.
- Bybee, R. (2000). Teaching science as inquiry. In J. Minstrel & E. H. Van Zee (eds.), *Inquiring into Inquiry Learning and Teaching in Science* (pp. 20 - 46). Washington DC: American Association for the Advancement of Science.
- Chinien, C., & Hlynka, D. (1993). Formative evaluation of prototypical products: from expert to connoisseur. *Educational and Training Technology International* 30(1), 60-66.
- Clark, R & Terrance C., (1992). Research and Theory on Multi-Media Learning Effects, proceedings of a NATO Advanced Research Workshop on Interactive Multimedia Learning Environments held at Quebec, NATO ASI Series F Computer and Sciences vol. 93, ed. Springer Verlag, Berlin, pp 19-30.
- De Jong, T., Wouter, R. & Joolingen, V. (1998). Scientific Discovery Learning with Computer Simulations of Conceptual Domains. *Review of Educational Research*, 68 (2), 179-201.
- Dewey, J., (1938). Experience and Education. Στο J. Dewey, *Later Works, 1935-53*, (Τόμ. 13, σσ. 1-63). Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Dewey, J., (1958). *Experience and Nature*. Νέα Υόρκη: Dover.
- Dharmappa, H., Corderoy, R., & Hagare, P., (2000). Developing an interactive multimedia software package to enhance understanding of and learning outcomes in water treatment processes, *Journal of Cleaner Productions* 8, Elsevier, pp. 407-411.
- Driver, R., & Bell, B. (1986). Students' thinking and the learning of science: A constructivist view. *School Science Review*, 67, 443-45
- Erricker, C., (2010). *Religious Education. A Conceptual and Interdisciplinary Approach for Secondary Level*. Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Routledge.

- Geertz, C., (2003 [1973]). *Η ερμηνεία των πολιτισμών*. Μτφρ. Θ. Παραδέλλης. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Grimmitt, M., (Επιμ.). (2000). *Pedagogies of Religious Education*. ΓκρέιτΓουέικερν, Έσεξ: McCrimmons.
- Grimmitt, M., (2000). Constructivist Pedagogies of Religious Education Project: RE-thinking Knowledge, Teaching and Learning in Religious Education. Στο M. Grimmitt (Επιμ.), *Pedagogies of Religious Education. Case studies in the Research and Development of Good Pedagogic Practice in RE* (σσ. 207-227). Great Wakering. Essex: McCrimmons.
- Hacker, R. G. (1984). A typology of approaches to science teaching in schools. *European Journal of Science Education*, 6 (2): 153-167.
- Hake, R.R. (1998). Interactive-engagement vs. traditional methods: a six-thousand- student survey of mechanics test data for introductory physics. *American Journal of Physics*, 66 (1), 64-74.
- Hermans, H., & Hermans-Konopka, A., (2010). *Dialogical Self Theory Positioning and Counter-Positioning in a Globalizing Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lenaerts, J., Wieme, W, & Van Zele, E. (2003), Peer instruction: a case study for an introductory magnetism course. *European Journal of Physics*, 24, 7 -14.
- Mellar, H., & Preston, C., Hinostroza, E., & Rehbein, L., (2000). Developing Educational Software: A Professional Tool Perspective, *Education & Information Technologies* 5:2, Kluwer Academic Publishers, pp. 10-107.
- Minner, D., D., Levy, A. J., & Century, J. (2009). Inquiry based science instruction what is it and does it matter? Results from a research synthesis years 1984 to 2002. *JRST*, 47(4): 474-496.
- Niederhauser, D., & Stoddart, T., (2001). Teacher's instructional perspectives and use of educational software, *Teaching & Teacher Education*, 17, Pergamon Press, pp.15-31.
- Perelman, L. J. (1992). *School's out: Hyperlearning, the here technology, and the end of education*. New York: William Morrow.
- Vosniadou, S. & Brewer, W. F. (1994). Mental Models of the Day/Night Cycle. *Cognitive Science - A multidisciplinary Journal*, 18(1), 123-183.
- Wilson, B., (1999). Adoption of Learning Technologies: Toward New Frameworks for Understanding the Link between Design and Use, *Educational Technology*, vol. XXXIX, number I, Jan-Feb, pp. 12-16.
- Zizioulas, J., (2007). *Communion and Otherness, Further Studies in Personhood and the Church*, Λονδίνο: T & T Clark.

Ελληνόγλωσση

Αλμπανάκη, Ξ., (2013). *Σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις του μαθήματος των Θρησκευτικών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με δημιουργική αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών. Παιδαγωγικό πλαίσιο, εργαλεία και πρακτικές εφαρμογές σε διδακτικά σενάρια και καινοτόμες δράσεις*. Θεσσαλονίκη: Μπαρμπουνάκη.

Βασιλόπουλος, Χρ., (1996²). *Διδακτική του Μαθήματος των Θρησκευτικών*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Βουλγαράκη-Πισίνα, Ε. (2004). *Νεωτερικότητα και Σχολική Θρησκευτική Αγωγή*. Αθήνα: Μαΐστρος.

Γεωργιάδου, Ε. & Οικονομίδης, Α. (2001). Όργανο Αξιολόγησης Εκπαιδευτικού Λογισμικού, *Πρακτικά 1^ο Συνεδρίου για την Αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας στη Διδακτική Πράξη - Εκπαιδευτικό Λογισμικό και Διαδίκτυο*, CD-ROM, ΥΠΕΠΘ: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Γιαγκάζογλου, Στ., Αθ. Νευροκοπλής και Γ. Στριλιγκάς (Επιμ.) (2013). Τα θρησκευτικά στο σύγχρονο σχολείο. Ο διάλογος και η κριτική για το νέο Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου. Αθήνα: Αρμός.

ΕΤΠΕ (2002). Οι θέσεις της ΕΤΠΕ για το Εκπαιδευτικό Λογισμικό, Κείμενο εργασίας μετά από πρόκληση της Επιτροπής Στρατηγικής για την Πληροφορική στην Εκπαίδευση (ΕΣΠΕ) του ΥΠΕΠΘ.

Καλαϊτζίδης, Π. (Επιμ.) (2000). *Γιατί Θρησκευτικά σήμερα; Πρακτικά της Διημερίδας: Το Μάθημα των Θρησκευτικών στο Ενιαίο Λύκειο (Α' Συνάντηση Θεολόγων Καθηγητών)*. Βόλος, 16-17 Απριλίου 1999, Αθήνα: Δόμος.

Κόμης, Β. Ι., (2009). *Εισαγωγή στη Διδακτική της Πληροφορικής*. Αθήνα: Κλειδάριθμος.

Κουκουνάρας-Λιάγκης, Μ. (2013). Η θρησκευτική εκπαίδευση στο Λύκειο στην τομή της νεωτερικής και μετανεωτερικής σκέψης. Η λύση είναι η κονστρουβιστική προσέγγιση; *Επιστήμες της αγωγής*, 3, σσ. 62-82.

Κουκουνάρας Λιάγκης, Μ. (2015). Φιλοσοφία του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών: Συμβολή στον σχεδιασμό της θρησκευτικής Εκπαίδευσης στο Λύκειο, *Εκπαιδευτικός Κύκλος*, 3 (1). σσ. 139-153. ()

Μάνου, Κ. (1993). *Παιδαγωγική Ψυχολογία Ψυχοπαιδαγωγική*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Μαρκαντώνης, Ν., (1983). Το μάθημα των Θρησκευτικών στην Ελλάδα σήμερα, *Κοινωνία*, Ιουλ.-Σεπτ. τ.3, σσ. 276-288.

Μαρκαντώνης, Ν., (1988). *Διδακτική των Θεολογικών Μαθημάτων*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Μητροπούλου, Β. (2005). *Σχεδιασμός και ανάπτυξη εκπαιδευτικού λογισμικού για το μάθημα των Θρησκευτικών*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Μητροπούλου, Β. (2008). *Το εκπαιδευτικό λογισμικό στη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

- Μητροπούλου, Β.(2014). *Εκπαιδευτικές Τεχνολογίες στο σύγχρονο σχολείο. Εφαρμογές στη Θρησκευτική Αγωγή*. Θεσσαλονίκη: Όστρακον.
- Μητροπούλου, Β.(2015). *Κοινωνικοπολιτισμικές Θεωρίες Μάθησης, Προτάσεις εφαρμογής στη διδακτική πράξη με χρήση Η/Υ*. Θεσσαλονίκη: Όστρακον.
- Μικρόπουλος, Τ. (2000). *Εκπαιδευτικό Λογισμικό, Εκδόσεις Κλειδάριθμος*.
- Παναγιωτακόπουλος, Χ., Πιερρακέας, Χ., & Πιντέλας, Π. (2003). *Το εκπαιδευτικό λογισμικό και η αξιολόγησή του*, εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Πορτελάνος, Σ. (2010). *Διαπολιτισμική και διαθεματική διδακτική του μαθήματος των θρησκευτικών*. Αθήνα: Έννοια.
- Σολομωνίδου, Χ. (2006). *Νέες τάσεις στην εκπαιδευτική τεχνολογία, Εποικοδομητισμός και σύγχρονα περιβάλλοντα μάθησης*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- ΥΠΑΙΘ/ΙΕΠ (2014). *Γενική φιλοσοφία και σκοποί του Προγράμματος Σπουδών, σύμφωνα και με τα διεθνή πρότυπα γνώσεων-δεξιοτήτων-ικανοτήτων. Άξονες και κριτήρια για τη σύνταξη των νέων Προγραμμάτων Σπουδών και των Οδηγών για τον Εκπαιδευτικό με βάση το ωρολόγιο πρόγραμμα». Άξονες και κριτήρια για τη σύνταξη του Προγράμματος Σπουδών στα Θρησκευτικά Λυκείου*. Αθήνα: ΥΠΑΙΘ/ΙΕΠ.
- ΥΠΑΙΘ/ΙΕΠ (2015). *Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά Λυκείου* (Υπουργική Απόφαση 8562/Δ2/19-1-2015, ΦΕΚ 182/τ. Β/23-1-2015). Αθήνα: ΥΠΑΙΘ/ΙΕΠ.
- ΥΠΑΙΘ/ΙΕΠ/Νέο Σχολείο (2011). *Οδηγός Εκπαιδευτικού, Θρησκευτικά Δημοτικού-Γυμνασίου*, Αθήνα: ΥΠΑΙΘ/ΙΕΠ. Ανακτήθηκε από <http://ebooks.edu.gr/new/ps.php>, 5/1/2015).
- ΥΠΑΙΘ/ΙΕΠ/Νέο Σχολείο (2014). *Νέο Σχολείο ένα σχολείο χωρίς τοίχους*. Αθήνα: ΥΠΑΙΘ/ΙΕΠ. Ανακτήθηκε από <http://www.minedu.gov.gr/neo-sxoleio-main.html?showall=1&limitstart>.
- ΥΠΑΙΘ/ΙΕΠ/Νέο Σχολείο (2014). *Πρόγραμμα Σπουδών στα θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου*. (Αναθεωρημένη έκδοση 2014). Αθήνα: ΥΠΑΙΘ/ΙΕΠ. Ανακτήθηκε από <http://e-thriskeftika.sch.gr/PSThriskeftikon1.pdf>.
- ΥΠΑΙΘ/ΙΤΥΕ/Τομέας Επιμόρφωσης Κατάρτισης (2014). *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα κέντρα στήριξης επιμόρφωσης* (Τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ02). Πάτρα: ΥΠΑΙΘ/ΙΤΥΕ-ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ. Ανακτήθηκε από <http://blogs.sch.gr/stratilio/files/2014/07/tpe-eidiko-meros.pdf>.
- Χατζηγεωργίου, Γ. (2012). *Γνώθι το Curriculum*. Αθήνα: Διάδραση.